EDEBİYAT VE ELEŞTİRİ

Yıl 6 - 1998 Sayı :37 Fiyatı: 450.000.- (KDV dahil)

mahmut temizyürek • ahmed arif:neşeli buluşma

taner ay • içerdeki kedi - william s. burroughs'un efsanesinin iktidar'dan kaçışı

ahmet sarı • siyah- bir metafor olarak karga

sinan vargı • bilimkurguda etik ve gerçekler

adnan satıcı • "beni seviyorum" edebiyatı

lenin • tolstoy

hans magnus enzensberger • bir şiir nasıl oluşur?

mümtaz idil • kimseden nefret etmedi turgenyev'den nefret ettiği kadar

ahmet yıldız • iki kitap

nazım hikmet • ahmet arif • devrim dirlikyapan •ômer faruk hatiboğlu

maria şatıroğlu •yunus koray • cem savran • kuvvet yurdakul • ergül çetin •

emin akdamar • çiğdem sezer • tümay çobanoğlu • orhan tüleylioğlu •

orhan kemal • hakan şenocak • hasan nami güner

Özel bölüm • "1997'DE ÖYKÜ - ROMAN!"

hazırlayan • feridun andaç

Haziranda öldürler! Güneşe gömdürler...

3 Haziran 1963

2 Haziran 1991

2 Haziran 1970

37

İÇİNDEKİLER

1
ahmed arif
anadolu

3
mahmut temizyürek
ahmed arif: neşeli buluşma

8
orhan kemal
kız evlat

11
devrim dirlikyapan
kapadokya ile söyleşi

13
ömer faruk hatipoğlu
içimdeki

14
yunus koray
ağrı

15
taner ay
içerdeki kedi
william s. burroughs'un efsanesi'nin iktidar'ından kaçışı

19
cem savran
lirikler

20
maria şatıroğlu
heidelberg kalesi'nin fethi

21
kuvvet yurdakul
yoklama

22
ergül çetin
deniz atları

24
merih akoğul
büyülü masal

25
emin akdamar
uzun ve karanlıktı gece

26
çiğdem sezer
kimse kimsenin gözlerine tutunamıyor

27
tümay çobanoğlu
şiirler

28
ahmet sarı
siyah (bir metafor olarak karga)

37
hakan şenocak
iş

39
orhan tüleylioğlu
zorlanmış kilit

40
hasan nami güner
kutsanmış kitaplardan etkilenmiş bir monolog

44
sinan vargı
bilimkurguda etik ve gerçekler

50
adnan satıcı
"beni seviyorum" edebiyatı

60
lenin'in gözüyle tolstoy

62
hans magnus enzensberger
bir şiir nasıl oluşuyor?

64
mümtaz idil
kimseden nefret etmedi turgenyev'den nefret ettiği kadar

65
ahmet yıldız
iki kitap

67
feridun andaç
anonimleşen edebiyat ya da düzyazımızın kurtuluşu

79
muammer karadaş
önce gözlerin

iki aylık edebiyat ve eleştiri dergisi Mayıs- Haziran 1998 Sayı 37 ISSN 1300-428X
Hedef Ltd. Şti. adına Sahibi ve Yazışleri Müdürü: **Ahmet Yıldız** **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi:**
GMK Bulvarı • Fevzi Çakmak Sokak 36/12 06440 Kızılay•Ankara Tel-fax: **0.312. 231 00 61**

AHMED ARİF

anadolu

Beşikler vermişim Nuh'a
Salıncaklar, hamaklar,
Havva Ana'n dünkü çocuk sayılır,
Anadoluyum ben,
Tanıyor musun?

Utanırım,
Utanırım fıkaralıktan,
Ele, güne karşı çıplak...
Üşür fidelerim,
Harmanım kesat,
Kardeşliğin, çalışmanın,
Beraberliğin.
Atom güllerinin katmer açtığı,
Şairlerin, bilginlerin dünyalarında,
Kalmışım bir başıma,
Bir başıma ve uzak.
Biliyor musun?

Binlerce yıl sağılmışım
Korkunç atlılarıyla parçalamışlar
Nazlı, seher-sabah uykularımı
Hükümdarlar, saldırganlar, haydutlar,
Haraç salmışlar üstüme.
Ne İskender takmışım,
Ne şah, ne sultan
Göçüp gitmişler, gölgesiz!
Selam etmişim dostuma
Ve dayatmışım...
Görüyor musun?

Nasıl severim bir bilsen.
Köroğlu'yu
Karayılanı,
Meçhul askeri...
Sonra Pîr Sultanı ve Bedrettini.
Sonra kalem yazmaz,
Bir nice sevda...
Bir bilsen,
Onlar beni nasıl severdi.
Bir bilsen, Urfa'da kurşun atanı,
Minareden, barikattan,
Selvi dalından,
Ölüme nasıl gülerdi.
Bilmeni mutlak isterim,
Duyuyor musun?

Öyle yıkma kendini,
Öyle mahzun, öyle garip...
Nerede olursan ol,
İçerde, dışarda, derste, sırada,
Yürü üstüne-üstüne,
Tükür yüzüne cellâdın,
Fırsatçının, fesatçının, hayının...
Dayan kitap ile
Dayan iş ile.
Tırnak ile, diş ile,
Umut ile, sevda ile, düş ile.
Dayan rüsva etme beni.

Gör nasıl yeniden yaratılırım,
Namuslu, genç ellerinle.
Kızlarım,
Oğullarım var gelecekte,
Herbiri vazgeçilmez cihan parçası.
Kaç bin yıllık hasretimin koncası,
Gözlerinden,
Gözlerinden öperim.
Bir umudum sende,
Anlıyor musun?

MAHMUT TEMİZYÜREK

ahmed arif : neşeli buluşma

Bundan tam otuz yıl önce Türkçe hiç ummadığı,hiç beklemediği bir şiirle, farklı bir dil, farklı bir tema ve farklı bir hava taşıyan bir şiirle karşılaştı. Kimse yadırgamadı bu şiiri. Kimse ne olduğu konusunda şaşkınlık yaşamadı. Hemen benimsendi ve şairler dahil (ki bu ülkede kolay kolay şair şairi sevmez) herkes bu şiirle ilgili yüceltici yazılar yazdı. **Ahmed Arif**'in *Hasretinden Prangalar Eskittim* kitabı, basıldığı 1968 yılından bu yana, gittikçe yücelerek ayakta ve gündemde.

Yepyeni bir şiirdi bu ama, yeniliğini asla göze batırmaya çalışmayan, sanki yüzyıllardır söylenegelen destanlar, türküler gibi dildeki ahengini hemencecik bulan, yalın dedikçe yalın, hatta başlangıçta Garip şiiriyle karıştırılacak kadar yalın (**Hüseyin Cöntürk**), imgeler içinde boğulmadığı gibi, oluşturduğu imgeleri en tanıdık sözcüklerle kuran bir şiirdi. Modern şiirdi ama Cumhuriyet boyunca yazılagelen modern şiirlerden doğduğu da söylenemezdi, söylenmedi de. Ne **Nazım**'ın *835 Satır*'ı yayımlandığında yazılanlara benzer bir gürültü vardı ortada (Kabul ve redde dair), ne Garipçilerin ciddiye mi alınsa, dalga mı geçilse bir türlü karar verilemeyen şiirleri gibiydi, ne İkinci Yeni şairlerinin başına gelen, *"şizofren küçük burjuvalar"* benzeri tartışmalara maruz kalmıştı. Bunlar olmadığı gibi, **Cemal Süreya**, o yüce gönüllü şair, şapkasındaki çiçekleri **Ahmed Arif**'e sunarken: *"Bir şair Ahmet Arif / Toplar dağların rüzgarını / Dağıtır çocuklara erken"* diye selamlıyordu. Süreya gibi daha niceleri...

Ahmed Arif (1927 doğumludur), genç bir şair de sayılmazdı. Daha önceleri, 1949 -50 yıllarında bir iki şiiri dergilerde yayımlanmış, mahpusluk, içe kapanış, yoksulluk... derken 42 yaşına kadar şiirlerini yayımlayamamış bir şairdi. Şairler arasında adı anılıyor, hatta kimi şiirleri ezbere biliniyordu ama, biricik kitabı, -korsan baskıları katmadan- her yıl üç baskı yapacak kadar geniş bir okur tarafından kucaklanması, o güne kadar görülmemiş bir edebiyat olayı sayılabilirdi.

O yılların toplumsal hayatı, bu şiiri kucaklamak için oldukça elverişliydi. Türkiye, deyim yerindeyse ruhsal toprağının kabardığı bir bahar yaşıyordu; gençliğinin kalbinin ve zihnini, yurduna ve tüm insanlığa, insanlığın olumsuz haller içindeki yaşamına ve *"gelecek güzel günlere"* açtığı cömert bir tarihten geçiyordu. Kır'ın yerinden oynayıp kentle yan yana yaşadığı bir dönemdi bu. Yoksullara en uzakta yaşayanın dahi bulvarda yürürken başını kaldırıp, kent sırtlarına baktığında kır yoksullarının *"marjinal"* dünyasına tanık olması kolaydı. Kapitalizm henüz, geleneksel merhamet, adalet ve vicdan duygularını ezip bastırmamıştı ve paradan daha

üstün değerler taşıyabiliyordu insanlar, cüzdanlarını koydukları ceket ceplerinin altında. O nedenle şiir, herkesin hayatında daha güçlü bir yaşam alanı bulabiliyordu.

Bu *"duygusal sosyoloji önermeleri(!)"* **Ahmed Arif**'in şiirinin varoluşunun nedeni değildir, asla! Yalnızca *"neşeli buluşma"* sayılmalıdır. Onun şiirinin kaynağını, Türkçe'nin ağızcıl, sescil gücünde aramak, bu sesi şairin yaşama bakışında öne çıkardığı, her şeyden önemli bulduğu toplumsal temalar için kullanırken yarattığı biriciklikle tanımlamak, **Ahmed Arif**'in şiirine buradan girmek daha kestirme ve daha güvenilir geliyor bize.

Peki onun şiirinin ruhu nereden geliyor? Elbetteki şairin kendi yaşam deneyimlerinden, bu deneyimleri içselleştirme biçiminden, karakterini oluştururken bulduğu ve pekiştirdiği değerlerden geliyor olmalı. Şiirlerinin içinde saklanmaksızın, yalpalamaksızın dolaşan ruhsal oluşumu anlamaya çalıştığımızda, onun kolay kolay unutulmayacak bir çocukluk anısı şiirinin köklerindeki duyguyu ele verecek güçtedir. Birazdan söz edeceğimiz o anıyı hissedebilmek için empati yeteneği, önyargısızlık, geçişken ruh hali ve bu anının sürekliliğini var edebilmenin nasıl bir şey olduğuna dair zorlamasız bir soyutlama yeteneği, bize kılavuz olabilir.

Ahmed Arif anlatıyor: *"Karakolun önünde (Siverek'te, MT) bir adamı yatırmışlar. Sakız gibi bembeyaz bir donu, bir entarisi, gene ipekten bir poşusu ve ageli var başında. Adam yalınayak. Polisler falakaya yatırmışlar. Tüfeği takmışlar adamın ayağına, veriyolar falakayı. Adam 'Ya Muhammed!' diyor başka bir şey demiyor. Adamın Arap olduğunu anladım. Çünkü Kürt olsa başka türlü bağırırdı. Zaza olsa başka türlü. Adam belli ki Arap. Ya mahkemeye gelmiş, ya hükümette bir işi var. Ya da pazara gelmiş, yağ mı yoğurt mu ne bir şeyler getirmiş. Orasını pek bilmiyorum. Dediğim gibi, 4-5 polis adamı dövüyor. Biz çocuklar aşağı yukarı 70-80 metre daha yukarıdayız. Olayı görüyoruz. Hepimizin ip sapanı var. İp sapan kullanmak ustalık ister. Gerçi her çocuk bir-iki ayda öğrenir kullanmasını. Köylüler, çobanlar der ki: 'Kurt tabancadan, tüfekten korkmaz, ip sapandan korkar.' Şimdi yumurta büyüklüğünde bir taş düşün, vınlayarak geçiyor. Ve değdiği yeri paramparça ediyor. Göğüs olsun, kafa olsun, vurdu mu öldürür yani. O yaşta biz küçüktük ama, ip sapanı iyi kullanıyorduk. O arada hemen kararlaştırdık. Liderimiz Mustafa Tatar diye biri. Benden bir-iki yaş büyük, gövde bakımından daha iri. Babası babamın arkadaşı. Ailece çok yakınız. 'Dağıtalım bunları' dedik. İki üç metre ara ile mevzi aldık. Mustafa 'dikkat edin adamı vurmayalım' dedi. Ben de, 'kafalarına vurmayalım' diye uyardım. Fakat polisler hareket halinde. Üç ya da dört taş attık. Polislerin ikisi yıkıldı kaldı, öteki kaçtı. Biz de hemen tüydük. Bağ şehire iki dakika çeker. Kuzeydeki Siverek bağları. Sonra akşamüstü geldik. Bizim evde anlatıyorlar: 'Aslan kimin, babayiğit, bıyıklarından adam asılır. Aslan kimin dört tane çıkmış, vermişler pulislere dayağı, vermişler dayağı, o fıkara Arebi kurtarmışlar."* [1]

Bu çocukluk anısının Onun daha sonraki yaşamında bir kılavuz gibi yol gösterici olacağını kestirmek zor değil. En azından bir şairin hemen görebileceği, geleneğin bütün epik öykülerinin yapısı var ve içinde eski hikayelerin kahramanları gibi, şairin kendisi ve arkadaşları var. Şair bu çocukluk anısıyla, gerçekle rivayet arasında, arzulanan ile mahrum bırakılan arasında kurulu bağı da buluyor. Destanla hayat arasındaki bağı. Epik ile lirik arasındaki, imge ile gerçek arasındaki bağı...

Şiirin bu anıda olduğu gibi, insanın bütün acısını, ve ona karşı direnişini kendinde toplamış bir ruhun kıvranışını ve patlayışını görebiliyoruz. Gelenekten yalnızca bir eda, bir jest aldı, geleneğin *"mertlik, namus, yiğitlik, hayırlık, kalleşlik"* gibi arkaik kavramları modern dünyanın olgularının, yaşantılarının içinde zorlamasız tanımladı; tanımlarken doğrudan yapıya, yapıya karşı çıkabilecek insana seslenmeyi esas aldı, bunu yaparken geleneksel sese özgürlük veren bir akış, bir ritm akzandırdı, heceyi kafiyeyi kullanmaksızın; ve o nedenle yadırganmadan tarihsel birikimiyle hazır olan bir ruhun üzerinde kondu şiiri. O şiirleri okuduktan sonra dilimiz yeni bir avcı yeteneği, yeni bir şahin edası, yeni bir

güven kazandı. Tam da *"folklor şiire düşman"* tartışmalarının yapıldığı yıllarda, bu önermenin baskın olmaya başladığı yıllarda, *"entellektin"* ve popülizmin *"pençesine"* düşmeyen şairin dilinde hiçbir şeyin şiire düşman olmadığını gösterdi. Şiir için yeni bir yapı, yeni bir biçim getirmemişti. Yakın dönem şiir serüvenimizde onu önceleyen bir şiirden söz etmek olanaksızdı ama onun öncelinin belki de bütün bir halk kültürü, türküsüyle, şarkısıyla ve daha çok da ağıtlarıyla, bu sanatlardaki ritm, jest ve söyleyişteki doğallık öğeleriyle ilgilendi. **Cemal Süreya**'nın o muhteşem aptamasını hatırlamalı: *"Uzun ve tek bir ağıt gibidir Onun şiiri"*[2] Bu ses, şairin yaşantılardaki sesleri yankılama yeteneğiydi. Eprimiş, ezilmiş, yıprandıkça yaşanmışlığı belirginleşmiş, bütün tizleri öğülmüş, derin bir koyuktan gelir gibi, içten içe dalgalanan bir ağıt. Yalın, sahici, hançereden bir ağıt. Bütün zamanlarda söylenen ağıtların sesi, o şiirleri okurken ortak bilinçdışımızda sakladığımız koyuktan dışarı çıkma olanağı bulabiliyordu. **Cemal Süreya**'nın dediği gibi, *"zamanı yoktur"* **Ahmed Arif** şiirinin. Gerçekten de tüm zamanların toprağa, havaya sinmiş sesi çınlar Onun şiirinde. Tabii, anlamı da: *"Beşikler vermişim Nuh'a."* Ne şehrin, ne kırın diline tenezzül etmeyen bir dildir; bunların dışında, bunlara rağmen, ama bunları da dışlamaksızın büyük bir dil, büyük bir ses, büyük bir akış vardır Onun şiirinde. Stradivarius'tan söz eder, rotatiflerden de. atomdan da... Neden söz ederse etsin, bulduğu, seçtiği sözcükler, anasının öğrettiği ve sonradan unuttuğu Kürtçe'nin ses özelliklerini, cümle yapısını, ritmini, çınlamasını ve ruhunu taşır. Kendini metropolde, sürgünde hisseder ve ruhunun dolaştığı, özgürleştiği coğrafya Munzur'dur; Karacadağ, Asi Fırat, Dicle, Harran'dır; Toros, Anti-Toros, Diyarbakır Kalesi'dir.

"Refik Durbaş: Kürt şiiri desek...
Ahmed Arif: Ben onu da hiç bilmem ayrıca..
R.D: Ya coğrafya?..
A.A: Kanım Dicle'ye akar
İster Erzurum'da vuralar beni
İster İzmir'in içinde..

Şiirin gücünü bilen sayılı şairlerdendir **Ahmed Arif**. Bildiği, inandığı bu gücün cisimleşmiş halini de gördü. Bütün şiiri tek kitaba ancak sığan 26 şiirinde 1013 dize. (Niceliğin ne önemi var. Fransız şiirinin çok şey borçlu olduğu **Gerard de Nerval**'in *Les Chimeres*'i 12 soneden yani 168 dizeden oluşur.)

Şiirinin altında ezilmiş bir şair değildir **Ahmed Arif**, ona egemen, ne istediğini bilendir. Tek kitapla amacına ulaşmıştır. O coğrafyada, sapanla zulmün taşlandığı bir toplumsal ortamda biçimlenmiş bir yaşantının, bir karakterin, bir ruhsal, zihinsel oluşumun şiiridir.

Babasının şu sözünü anacaktır: *"Bu, burada ya kaçakçı olur, ya gangester. bunu öldürürler. Oğlum bu okulda okumaz. Çünkü arkadaşlarına uymak zorunda."* Bu kaygıyla gönderildiği metropolde, karakterinde ve bilincinde değişen yalnızca gelişme ve pekişmedir, yön değiştirme değil. Hayran olduğu hocasından dokuz alsa onuru kırılacak bir çocuk. Çocukluğunda mertliği, zulme başkaldırmayı öğrenmiş, insan için yaşamın gerisinin, eğer tutarlıysa, yalnızca bilgiyi, bulguyu zenginleştirmek olduğuna inanmıştır; şiiri bunu yazar. Bu kısa yazının, poetikten çok politikten söz etmesinin bir gerekçesi olmalı, ki var. Biliyoruz, bir şairin hayatından yola çıkarak şiirini çözümlemek, anlamaya çalışmak çok da sağlıklı bir yöntem değildir. Ama **Ahmed Arif** gibi kimi şairler vardır ki, onların şiirini bir tarihten, bir

coğrafyadan, bir yaşantı ve deneyim tortusundan koparıp düşünemiyoruz. Cumhuriyet tarihinin katliamlarından biri olan otuzüç kaçakçının sorgusuz sualsiz idamı, (Muğlalı Olayı), şaire *"Otuzüç Kurşun"*u yazdırmışsa, şiirin doğrudan 'bahanesi' buysa, bu bilinmelidir. O nedenle **Ahmed Arif**'e bir tarihçi gibi yaklaşmak, **Muzaffer İlhan Erdost**'un yaptığı gibi Kela'dan, Dağ'dan, Pazar'dan, Zindan'dan, Felsefe'den yola çıkarak çözümlemek de o şiiri anlamak için bir yol; Cemal Süreya'nın yaptığı gibi, o şiirin şiir tarihi içindeki yerini saptayarak anlamak da bir yol; Ahmet Oktay'ın yaptığı gibi, birçok yöntemi bir arada kullanarak çözümlemek de bir yol, kullandığı sözcük yapısı, matematiği, kurgusu vb. öğeleri inceleyerek şiire ulaşmaya çalışmak da bir yoldur.

Bu yollardan birinde ısrarlı olmasak bile, her şair için, bütün şiirlerinden çıkarılacak bir şair imgesi vardır; bunun ne olduğunu tasarlamak bu yazının çabasıdır. Şairin öbür şairlerden farkını görmek, benzersizliğini bulmak, şiiriyle kurduğu dünyayı tanımlamak eğer basmakalıp kavramlarla yapılırsa bütün şairler birbirine benzer ya da sınıflanmış olur. Örneğin **Nazım**'la **Ahmed Arif**'i toplumcu şiirin uç beyi nitelemek, şiirleri ve poetik için yeni bilgi üretmez. Çünkü **Nazım** İle **Ahmed Arif,** birbirlerinden çok farklı iki büyük şiir kurmuş şairlerdir. Bütün büyük, yol açıcı şairler, bir diğeriyle kıyaslanamayacak biriciklliktedirler. **Ahmed Arif** çok sevdiği Nazım'dan çıkmamıştır. Örneğin, Nazım bir orkestra ise, **Ahmed Arif** yanık bir ağıttır; Nazım bir öğreti ise, **Ahmed Arif**, tarihin öcüdür. **Nazım** Türkçe'nin bir şahlanışıysa, **Ahmed Arif**, ana dilini terkederek Türkçe'ye göçenlerin, göçtüğü dilde zafer kazanarak öc almış bir dil üstünlüğüdür. Nazım kentlidir, **Ahmed Arif** dağlı, gezgin, konar-göçer, sürgün, mahpus, sınırötesi giden gelen kaçakçı, vb. vb.'dir... Tarihin bütün bilgilerini damıtmış bir zihinle düşünen bilge, yaşlı bir ermiş, genç insanlara sesleniyor, onlara hayat bilgisi veriyor, onları geleceğe hazırlıyor gibidir. Bunu bilgenin yaptığı gibi yapar; didaktik değil, Süreya'nın deyimiyle "kekre bir lirizm"le...

Nazım'ın da, **Ahmed Arif**'in de, çok ayrı seslerden, sözlerden kurduğu şiir, bir toplumsal kuruluş projesinin şiiridir.

Bu kuruluşta şiire verdikleri önem, öbür şeylere verdikleri önemden, ne daha fazla ne daha azdır. Ancak, Türkiye'de poetik ile politik'in sıkça karıştırıldığı düşünülürse, onlar bu dünyaya şiirle katılmışlar, şiirsiz kurtuluşun olanaksız olduğunu düşünmüşler, şiirin kurtuluşunu ise şu sözlerle yaşamış, yaşatmışlardır: "Hayat ile şiirin, hayat ile sanatın iç içe bir durumu olacak. İnsanın kendi köklerini araştırması çok önemli." (a.g.e.sf.33).

"Öldüğünde, bağrına aşiret yapısı bir kama koydular; bir Buda heykeli gibi yatıyordu."

[1] **Refik Durbaş**, *Ahmed Arif Anlatıyor, Kalbim Dinamit Kuyusu*, sf. 8-9, Cem Yayınları, 1990

[2] **Cemal Süreya**, *Şapkam Dolu Çiçekle*, sf. 151)

BİR DEVRİMİN KADERİ
SSCB 1917-1937
VICTOR SERGE
Çev: Metin Cengiz

FELSEFE AÇISINDAN 12 EYLÜL DİN BOŞLUĞUN EGEMENLİĞİ

İSMET ZEKİ EYÜBOĞLU

HÜCRE
1952

KEMAL BEKİR

pencere yayınları

"959 Cibâli tütün fabrikası yanı... Abdullah Nefes'e Sevgi ile..." **İmza, Orhan Kemal**

ORHAN KEMAL

kız evlat

Ağır ceza mahkemesi kapısı önünde, iki gözü iki çeşme kadın, belki de otuzunda yoktu. Ağlamasa, kendine biraz çekidüzen verse, yani boyanısa filan, pekala da güzel sayılabilir. Yoldan geçerken yalnız gençleri değil, yaşlıları da arkasından baktırıp, Karıya bak, karıya!" dedirttikten başka, şöyle konuşmalar da toplayabilirdi:

"- Allah!"

Yeyim!"

"- Isırayım!...

"- Ulan kitap gibi karı be!"

"- Bu karı var ya bu karı!... Şimdi n'olacak biliyor musun? Bol meze, bol şarap, yahut rakı, dışarda lapa lapa kar, içerde soba çıtır çıtır... Ha? Bunu soyacaksın. Öf Allah öf"

Ama ağlıyordu kadın. Kendini kapmış koyuvermişti. Zaman zaman, az ilerisinde, kafa kafaya çok önemli bir şeyler konuşan, daha çok da tartışan üç kıza bakıyor, bir şeyler söyleyecek oluyor, çekindiğinden mi, ne, vazgeçiyordu sonra.

Kafa kafaya verip çok önemli bir şeyler tartışıra benzeyen üç kızın üçü de aynı yaşlarda, üçünün de göğüsleri henüz kabarmış, kalçaları yeni gelişmişti. Üçü de çocuktu daha. Taş çatlasa on dört, on beşten çok değildiler. Birden kahkahaları Adliye koridorunun cigara dumanı ile tüllenmiş havasında şimşek gibi çakıp, çevreyi kendilerine baktırınca, ağlayan kadın artık dayanamadı:

- Nuran... dedi.

Üç kızın en güzeli, göğsü en gelişmişi, kalçaları en biçimlenmişi, at kuyruğu saçıyla horoz gibi döndü:

- Ne var?

Kadın korka korka,

- Ne biçim gülmek o öyle? dedi.

- Gülmenin biçimi mi olur? Gülmek işte!

- Her kes size bakıyor yavrum...

- Bize ne herkesten? Nasihata ihtiyacımız yok!

Sırtını annesine dönüverdi.

Anne, siyah başörtüsünü sinirli sinirli çözüp çenesinin altında yeniden bağlarken, göz göze geldik. Tanış, tanış olmazsa, dost; dost olmazsa bile halden anlayan biriyle dertleşmek isteyen iyi bir insanın bakışıyla baktı, hatta utanç dolu bir gülümseme dolaştı dudaklarında...

Yanına sokuldum, çekinmeden sordum:

- Kızınız mı?

Nuran sert bir bakış fırlattı. Azarlayacak diye korktumsa da azarlamadı, dudak büktü sadece. Annesi görmemişti onun fırlattığı bakışı, büktüğü dudağı,

- Bu zamanda kız evladı, düşman başına! dedi.

Nuran artık dayanamamış olacak, az önceki gibi gene çok sert bir bakışla birlikte,

- Ben de aynı kanaattayım, dedi. Senin gibi cahil, anlayışsız anneler de düşman başına!

Gözlerinden ateş saçıyordu. Arkadaşlarına dönmüştü bile.

Kadına korka korka sordum:

- Okuyor mu?

Nuran gene o sert, o hınçlı bakışlarından birini fırlatmıştı ama, bu sefer tepeden tırnağa süzmekten de kendini alamadı. Süzdü, sonra beni Jan Pol Belmando, Antony Perkins, ya da başkalarına benzetememiş, yani kendi ölçüsüne "sükse" bulamamış olacak ki, cevap vermeğe lüzum görmedi.

Sorumu annesi cevapladı:

- Beşi bitirdiydi...

- Niçin gerisini getirmedi?

- Babası, o daha kundaktayken sizlere ömür...

"Peki, akşam kız sanata falan verseydiniz de terzi olsaydı..." diyecek oldum, gene sanki "Allahım ne iğrenç adam. Karının aklına iş düşürüyor. Ayol senin işin yok mu? Çekip gitsene!" demek isteyerek baktı bir, sonra arkadaşlarına döndü. Hoşuma gidiyordu onun bu halleri. Arının deliğine çöp dürtercesine üsteledim:

- Peki, burada işi ne?

Nuran artık dayanamamış olacak, hırsla, beline dayadığı yumruklarıyla filan döndü:

- Kocaya kaçtım efendım. Öğrenmek istediğiniz başka bir şey var mı?

Mersi, dedim. Yaşınız?

Arkadaşları kahkahayla gülünce, alay edilmek istendiğini sanarak, galiba da onların yanında tuhaf bir aşağılık duygusuyla, ağlayacak hale geldi:

- Ben sizin oyuncağınız değilim! diye bağırdı. Benimle alay edemezsiniz! Hiç böyle bir niyetim yoktu. Üstelik insanlarla alay etmek değil, edenlere kızardım.

- Rica ederim, dedim. Yanlış anladınız beni!

Evet yanlış anlamışım. Ben bir insanın bakışından anlarım niyetini!

- Bakın yanıldınız işte, anlayamadınız!

Evet anlayamam.

Sustuk... Epeyce sustuk. Bu ara mübaşirin sesi çınladı:

- Nuuuraaaan! Doğaaaan!!...

Nuran annesiyle mahkeme salonuna girdikten az sonra, bilekleri kelepçeli, genç irisi, uzun boylu, taş çatlasa on dokuzundan fazla olmayan bir delikanlı jandarmaların arasında göründü. Nuran'ın mahkeme kapısında bekleyen iki arkadaşı heyecan içindeydiler. Delikanlıya hayranlıkla bakıyorlardı. Birbirlerine çaktırmamağa çalışarak şuralarını buralarını düzelttiler. Bellıydı ki onlar da kesiliyorlardı genç adama. Genç adamsa, sonu nasıl olsa kendi lehine

biteceğinden bir yerli film jönü kadar mağrur, hatta kahraman, geldi, hayranı iki kızı başıyla şöyle bir selamlayıp mahkeme salonuna girdi.

Kızlardan kumralı kendini tutamadı·

- Evladım! dedi.

Esmer ekledi:

- Tıpkı Alen Delon, değil mi?

- Evet ama saçlarını neden böyle taradı acaba?

- Farkında mısın? Mahzundu biraz!

Yaa... Hapishane köşelerinde...

Dayanamadım, sordum

- Kim bu delikanlı?

Nuran gibi yan yan bakıp, aşağıdan yukarı, yukardan aşağı süzdükten sonra, "Ayyy . Bu adam da çok sinir!" demek istediler İstediler ya gene de sorumu cevapsız bırakmamak için, kumralı,

- Tanımıyor musun? dedi

Yoo .

- Nasıl tanımazsın ayol? Ataryemez takımın soliçi

- Onu herkes tanır!

- Millı takıma bile namzet seçildi...

Düşündüm, düşündüm çıkaramadım. Onlarsa bılgisizliğime şaşıyor, bu bakımdan da beni küçümsüyorlardı herhalde.

- Neyse, dedim. Nuran'ın süksesi mi yani?

İkısı de aynı anda iğne değmiş gibi heyecanlandılar Gözleri büyüdü·

- Ne münasebet?

- Hıç de bile...

Peki ama bakın, mübaşir ikısının adını bir arada çağırdı...

- Çağırsın şekerim, dedı kumral. Çocuğun ardına düştü düştü...

Esmer sinirli sinirli:

- Ama ne!

- Erkek o, onun elısi kınası. Öyle değil mi ama Candan?

- Doğru şekerim Nuran'ın kızdığı kadar var annesine!

- Var tabii

- Ne olursa olsun, senın kızınla deniz kıyısına inmiş, geceyi sandalın içinde geçirmiş. Öyle değıl mi ama?

- Öyle tabii. Hemen mahkemeye verecek ne vardı?

- Sonra, çocuk hapıs yatmakla eline ne geçecek?

Mahallenın en sükse çocuğu!

Sordum:

- Doğan okuyor muydu?

- Lise sondan belgeli... dedi esmeri

- Belgeli ama, bitirmesine ne lüzum var?

- Hıiç...

Kulübü profesyonel yapacak. Mıllı takıma da seçildikten sonra . Püh!...

- Diplomaya ne ihtıyacı olacak?

- Ama ne!...

DEVRİM DİRLİKYAPAN

kapadokya ile söyleşi

- pamuk yüzüne güveler bulaştırdım
bağışla beni ey azizler yürekli kent!
çok eski bir hayattı geldiğim

- pamuk değil, kurşunlara gelmiş masifim ben
"bin delikli kaya"ların periler sarayı.*
nice yaralandım da kurtlanamadım
bir bak nasıl da eskimemişim bunca asır,
yüzüme akrepler, çıyanlar mı dayanır?
fakat sesinde yanık kokusu var senin
ey nyssa'nın oğlu çok mu özledin?

bu irin vakitte aziz prokopios kadar kederliyim
korama kadar deşilmiş ve terkedilmiş.
durmadan yok olan ne varsa özledim
ve solgun ikonalarının peşinden koşarak geldim
ardımda binlerce soysuz hükümdar...
gizle beni ey azizler yürekli kent!
nasıl gizledinsen st. paul'u romalılar'dan.
öyle gizle beni de bu vahşi güruhtan
sen ki doğduğumsun, rahmından kovulduğum.

zulümler ve korkular tarihidir geçmişim.
ben ki ağzımda nice kavimler gizledim
ve şapkalı ihtiyar dişlerimle çağlar boyu
nice acılar ve ağıtlar dişledim
fakat bilmez misin ki ey nyssa'nın oğlu!
sana verilecek bir yeraltı köyüm bile kalmamıştır.
göğsümde amansız bir işgal gezer
artık ne kiliselerim, ne yaşlı manastırlar
yüreğim daracık bir şapelde sızlar

- öyleyse nasıl eskimedim, dersin ey
azizler yürekli kent! "bin delikli kaya"ların
periler sarayı değil misin sen? yoksa
dağın taşın mıdır eskimeyen ?

- restore edildim ey nyssa'nın oğlu !
hiç durmadan onarıldı kültürüm.

nice putatapar kavimler tanıdım da sonunda
bir barbar kavmin yeni tapınaklarına yenildim.
ve yenildikçe yenilendim...bırak sen de ilişme ötesine,
bakıp geç bin köstebek gözlü kayalarıma.
bırak yalnızca masifimle avunayım ben
akreplere, çıyanlara dayanmış tenimle

- yer gök damağındır senin, bir ısırsan
kıyımlar mı kalır ey azizler yüreklı kent!
belki o zaman sırtında bıçak yaralarıyla gezen
freskolarından da kurtulur yıkık duvarlardan
canına kavuşur azize helena ve bütün perıler
şu halys'in suları bile her şeyi boğmaya yeter

- yer gök damağımsa insanlarımdır beynim
fakat yüzüm kadar bin delikdidir belleğim
yazılmadan yağmalanmıştır çünkü tarihim.
kim koparabilir artık bu yarayı ölü bir
ülkenin teninden ? Ey nyyssa'nın oğlu!
sürgün edilmiştir senin de soyun
var git kudüs'e artık ve de ki
kapadokya ölmüştür !
çarmıhta bir efsane ağlar...

* *Seferis'in peribacalarına verdiği ad.*

NYSSA	Nevşehir in eski adı Adını Kapadokya'lı Aziz Gregorius Nyssa dan almıştır
AZİZ PROKOPİOS	Ürgüp ün eski adı
KORAMA	Göreme'nin eski adı
ST PAUL	İsa'dan sonra Hristiyanlığı yaymak için Kapadokya ya gelen Tarsus lu Aziz.. O sıralar bir Roma Vilayeti olan Kapadokya'da Romalılar a başkaldırmanın en iyi yolu Hristiyanlığı kabul etmekti Bölgedeki ilk oyma kiliseler ve kaya mabetleri bu sırada yapıldı
AZİZE HELENA	İmparator Konstantin in annesi Göremede'ki Yılanlı Kilise de bir freskosu bulunmaktadır
HALYS	Kızılırmak ın eski adı

ÖMER FARUK HATİPOĞLU

içimdeki

içimde bir çocuk var
toz toprak içinde bir çocuk
gemileri var üzerlik otundan
kum buharlı, kırlarda yüzdürür
içimdeki haylaz çocuk
ılgım gibidır

bir taş, bir sapan at içine sen de
ve gözünü sakın

içimde bir delikanlı
kan ter içinde bir fidan
balonları var dalında yaprağında
aşklarına gider, kökünden koparak
mavidir bıyığı, gözü kara, yüzü yeşil
algım gibidir

bir aşk gönder içine sen de
bir bebekle yanıtlasın

içimde bir de adam var
dışımdakinin aynısı
ipleri var, kilitleri, duvarları
sel gibi, deprem ve yangın gibidir
ötekilerin ortasında, boynunda ferman
dalgın gibidir

bir sicim sal içine sen de
boynuyla düğümleyip asılsın

şimdi bu ayrı üç insan
söyleyin bir adamın içinde
birlikte nasıl yaşasın

YUNUS KORAY

ağrı

içimde bir
nehir var
kıvrılan bir çöl
zamanda sus
kırılmış kar
gacur gucur
dolmuyor su
pıhtı pıhtı
çarşı pazar
çöl nehirde
içim yangın
zaman susuz
yanmıyor buz
mum uzakta

bun

geçmiş yakın
ölüm kör
ağız açılmış
çalınsın saz
sözcük sözcük
yazı tuzak
sesler perde
ayna kırık
pazar çarşı
hecelerde
yarım yırtık
gece gece
bir bilmece

** Yunus Koray'ın 36 sayımızda yer alan şiirinin adı "Aşkın Ölum Orucu" değil, dergimizin içindekiler sayfasında görüleceği üzere "Galata'da" olacaktı*
Şairimizden ve okurlardan özür diler, düzeltiriz

TANER AY

içerdeki kedi
william s. burroughs'un efsanesinin iktidar'ından kaçışı

İşte, Times Meydanı'ndaki şeytan maskeli bu William S. Burroughs, Gri'dir. Güçlü, sevimli, yürekli ve asil Gri. Ama, beyaz dünyanın sunmuş olduğu sevincin, hayatın, neşenin, şamatanın, karanlığın, müziğin ve gecenin yetersizliğini hisseden Beyaz'ın bir Gri olabilmesi için de, Beyaz'ın Amerika'nın mutlu, içi dışı bir, kendi halindeki Siyah'ıyla "evliliği" (kültürel çeyizi Siyah'ın getirmesi koşuluyla) gerekiyordu.

İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986) için **William S. Burroughs**'un *"kedi kitabı"* dediğine aldırmayın siz: "Taş Suratlı Dede", *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)* için kedi kitabı derken, aslında, *Canki (Junky, 1953), The Naked Lunch (1959),The Soft Machine (1961), The Ticket That Exploded (1962), Nova Express (1964)* ve *The Wild Boys (1971)* jansenistleriyle dalgasını geçiyor. Alegorik olarak jansenist'i, edebi cinayetler tezgahlayan bir *"polis"* olarak düşünebilirsiniz. Çünkü, **William S. Burroughs** için her türlü *"bağımlılık"* (efsanesinin büyümesinde katkısı olan uyuşturuculara bağımlılığı da dahil), enında sonunda, suç'un siyasal sisteminde *"kirli bir polis"* olmak zorundadır. Bu nedenle, *Nova Express'teki (1964)* morfin'in cinayetler tezgahlayan *"polis"* kimliğini aklınızdan çıkarmayın.

William S. Burroughs, *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)* ile bir defa daha İktidar'dan kaçıyor. *Klasik Amenkan Edebiyatı Üzerine İncelemeler (Studies Classic American Literature, 1923)* yazarı **D. H. Lawrence**'a göre, *"edebiyatın en üstün nesnesidir"* kaçmak. Kaçıp kurtulmak, *"bir ufku aşıp başka bir yaşama geçmek için" "içinden geldiği karanlığa"* bir çizgi çekmektir. **William S. Burroughs**'un *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)* ile kaçtığı, *Canki*'nın *(Junky, 1953), The Naked Lunch*'ın *(1959), The Soft Machine*'in *(1961), The Ticket That Exploded*'ın *(1962), Nova Express*'in *(1964)* ve *The Wild Boys*'un *(1971)* İktidar'ıdır.

Kuşkusuz bunların hepsi muhalif edebi metinlerdir, ama edebi metin düzeyindeki her muhalefet de "okur cemaatleri" vasıtasıyla İktidar olur. Okur'u çoğullaştırıp bir *"cemaat"* yapan ise, metinlerdeki tekrar ve aynılık ile yazarın metne yansıyan kişiselliği ve ben'inin biçimini taşıyan aynılıktır. **William S. Burroughs**'un metinlerindeki tekrarlar, kişisellikler ve aynılıklar **Halil**

Turhanlı'nın *Çıplak Şölen'in Görkemli Konuğu*'nda (1986) belirlenmiştir. *"Cemaat"* içinde bu belirlenmiş tekrarlar, bu belirlenmiş kışisellikler ve bu belirlenmiş aynılıklar korunur, savunulur ve dolaşıma sokulur: **Michel Foucault**'nun, Collége de France'a kabulü dolayısıyla yaptığı *Söylemin Düzeni (L'Ordre du Discours, 2 Aralık 1970)* başlıklı uzun konuşmasında belirttiği gibi, İktidar işte tam da budur. ——— Sözkonusu *Canki*'nın *(Junky, 1953)*, *The Naked Lunch*'ın *(1959)*, *The Soft Machine*'ın *(1961)*, *The Ticket That Exploted*'ın *(1962)*, *Nova Express*'ın *(1964)* ve *The Wild Boys*'un *(1971)* İktidar'ı olsa bile, bu iktıdar da sonuçta diğer bütün İktıdar'ların doğasına sahıptır: Bireyi ezen ve ona egemen olan asalaklığa.

William S. Burroughs, metinlerindeki tekrarların, kışiselliklerin ve aynılıkların artık söylemin sınırlarını önceden saptayan bir *"polis"* olduğunun farkındaydı. ——— *"Taş Suratlı Dede"*, *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)* ile efsanesinin İktıdar'ından kaçıyor; aynı dil'de (dil de bir baskı aracıdır) bir daha konuşmamak için, farklı bir konuşmama biçimine (yaşanmışlıkları ifade edecek kelimeleri renklere tercüme etmeye) kaçıyor. Evet, bu bir ihtilâl.

içerdeki kedi yaşanmışlıkların renklere tercüme edilmesi

Yıl henüz 1961. "Taş Suratlı Dede", karşısında *Yolda'nın (On the Road, 1957)* satırlarından **Carlo Marx** kimliğiyle düşmüşçesine gencecik oturan **Allen Ginsberg**'ün meraklı sorularından birine verdiği yanıtı şöyle noktalıyor: *"...insanlar bilince ulaşabilmek için sözel formlardan kurtulmalıdırlar."*

İstersenız, **William S. Burroughs**'un ses kaydını biraz daha geriye alalım: *"İleriye doğru atılacak bir adım (..) kendimizi kelime formlarından koparark, (...) sözel kavramların yerine başka dışavurum yolları koyarak (mesela renk) gerçekleştirilebilir. Kelime ve harflerin renge tercüme edebilirız.."*

Ancak, yaşı 72 belleğin seyahatinde, yaşanmışlıkları ifade edecek kelimeler kedilere, kediler ise renklere tercüme edilmişlerdir. Belki ***William S. Burroughs****'un 1961 yılında düşündüğü gibi "tam bir tercüme" değildir İçerdeki Kedi ama Yazının Sıfır Derecesi'ne yeni pasajlar eklemeye yeminli İblis (****Gilles Deleuze*** *ile* ***Claire Parnet****'nin kullandıkları anlamda) çabasıdır da. Beyaz: Küstah, avcı ve kaatil. Siyah: Masumiyet ve güzelliğin bastırdığı açgözlülük. Gri: Güçlü, sevimli, yürekli ve asil.*

Garip ama gerçek, **William S. Burroughs** efsanesini yaratan klasiklerin karanlık dehlizlerinde bu zehirli sarmaşıkların gölgelerine net bir bıçımde rastlamak pek mümkün değildir. Çünkü, "Taş Suratlı Dede", yıkıcı kuramını ancak 1981 yılından sonra yazdıklarında uygulayabilmiştir. ——— Çoğu eleştırmenın, **William S. Burroughs**'un son dönem eserlerini *"daha geleneksel denebilecek düzyazılar"* olarak değerlendirdiğini biliyoruz. Oysa, *Canki (Junky,*

1953), The Naked Lunch (1959), The Soft Machine (1961), The Ticket That Exploded (1962), Nova Express (1964) ve *The Wild Boys (1971)* jansenisti bu değerlendirme yarınsızdır.

Bana göre, *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)* ve *Şans Hayaleti (Ghost of Chance, 1991), William S. Burroughs*'un *"en devrimci"* metinleridir. Etkileri açısından, **Roland Barthes**'ın *Yazının Sıfır Derecesi'ne (Le Degré zéro de l'écriture, 1953)* eşdeğerde "ihtilal silahları"

İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986), her şeyden önce, yaşanmışlıkların hüznüne yapılan bir seyahattir. *("Bu kedi kitabı, yazarın geçmişinin kendisine kedilerce oynanan pantomimle aktarıldığı bir alegoridir").* Ancak, yaşı 72 belleğin seyahatinde, yaşanmışlıkları ifade edecek kelimeler kedilere, kediler ise renklere tercüme edilmişlerdir. Belki **William S. Burroughs**'un 1961 yılında düşündüğü gibi *"tam bir tercüme"* değildir *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)*, ama *Yazının Sıfır Derecesi'ne (Le Degré zéro de L"criture, 1953)* yeni pasajlar eklemeye yeminli İblis (**Gilles Deleuze** ile **Claire Parnet**'nin kullandıkları anlamda) çabasıdır da. *Beyaz:* Küstah, avcı ve kaatil. *Siyah:* Masumiyet ve güzelliğin bastırdığı açgözlülük. *Gri.* Güçlü, sevimli, yürekli ve asil.

Bu renkler ve **William S. Burroughs** sözlüğündeki anlamları, elbette, *Beat Generation* felsefesiyle çeper/diş ilişkisi içindedir. Ne demek istediğimi merak ediyorsanız, **Norman Mailer**'ın *Beyaz Zenci'sini (The White Negro: Superficial Reflections on the Hipster, 1957)* bir defa daha okumanız ya da kimilerinin Sırtçantası İhtilali olarak nitelendirdiği protestonun manifestosu sayılan *Yolda*'nın *(On the Road, 1957)* büyüsünde yeniden kaybolmanız gerekiyor: *Beyaz*, 9 Ağustos 1945 gecesi Times Meydanı'nda toplanarakPearl Harbour'ın intikamının alınışını kutlayan ürkütücü güruhtur. Gri içinse, Halil Turhanlı'nın Günbatımlarının Hüzünlü Çocuğu'ndaki (1994) *"Times Meydanı'ndaki kutlamaya bir yaralı ruh da katılmıştı. Beat Kuşağı'nın bir başka büyük yazarı* ***William S. Burroughs*** *da kıpkırmızı giysileri ve yüzüne taktığı şeytan maskesiyle o ürkütücü güruhun arasındaydı. O gece şeytan maskeli Burroughs, kuşağı adına meydandaki kalabalık linç çetesini protesto ediyordu"* şeklindeki satırlarını anımsayın. İşte, Times Meydanı'ndaki şeytan maskeli bu **William S. Burroughs**, *Gri*'dir. Güçlü, sevimli, yürekli ve asil *Gri.* Ama, beyaz dünyanın sunmuş olduğu sevincin, hayatın neşenin, şamatanın, karanlığın, müziğin ve gecenin yetersizliğini hisseden *Beyaz*'ın bir *Gri* olabilmesi için de, *Beyaz*'ın Amerika'nın mutlu, içi dışı bir, kendi halindeki *Siyah*'ıyla *"evliliği"* (kültürel çeyizi Siyah'ın getirmesi koşuluyla) gerekiyordu

Kısacası, *İçerdeki Kedi (The Cat Inside, 1986)*, bir de yaşanmışlıkların tercüme edildikleri renkler ve bu renklerin Beat Generation felsefesindeki konumları için okunmalı: İçerdeki *Kedi (The Cat Inside, 1986)* bu amaçla okunduğunda, Sırtçantası İhtilali'ne **John Clellon Holmes**'un *The Philosophy of the Beat Generation*'ından *(1958)* daha fazla yaklaşacaksınız.

canki
dashiel hammet uslübunun bir iblis tarafından kullanımı

Beat Edebiyatı'nın "Taş Suratlı Dede" parantezinde tartışılan, eğer *Canki*'nin *(Junky, 1953)*

"yazınsal değer" ise, nedense hep **William S. Burroughs**'un *"Dashiel Hammett'i taklit ettiği"* söylenir Evet, **William S. Burroughs, Halil Turhanlı**'nın *Çıplak Şölen'in Görkemli Konuğu*ndaki *(1986)* ifadesiyle, *"belki de en kolay okunabilir romanı"* sayılan *Canki*'de *(Junky, 1953)* **Dashiel Hammet**'in üslûbunu taklit etmiştir. **Ihab Hassan**'ın da belirttiği gibi, *"şeytansı bir taklitçidir"* **William S. Burroughs** *Canki*'de *(Junky, 1953)*——**William S. Burroughs**'un taklit ettiği **Dashiel Hammet** uslulu nedir diye sorarsanız, yanıtı için **Allen Ginsberg**'ün *Burroughs'un Yapıtı Üstüne (1954)* şiirini okumalısınız derim size: *"Yöntem en halis et olmalı/ simgesel salçaya yer yok/gerçek görümler ve gerçek kodesler"*

Şimdi, bir aralıktan (**Gilles Deleuze** ile **Claire Parnet**'ın kullandıkları anlamda) diğerine atlayalım: *Canki (Junky, 1953)* bir İblis'in taklidi olduğu için, *"bir örneğe benzetilerek yazılmış roman"* veya *"öykünme"* değildir. Çünkü, İblis'in taklidinde daima bir ihanet kolgezmektedir; ihanetin doğal taşkınlığı ise taklidi baştan örneğinin izinden çıkartır. Ya da, **Gilles Deleuze** ile **Claire Parnet** gibi söylersek, *"Hain olmak çok zordur, bu yaratmak demektir"*

Peki, **William S. Burroughs**'un örneğe (**Dashiel Hammett**) ihanete yarattığı nedir? Yanıtı, şu. **Dashiel Hammett**, polisiye bulmaca metinlerine saydam bir derinlik ve evrensel bir ruh sağlayarak, bunları *"burjuva sınıfının ideolojik birliğinin ürettiği bir yazı biçimi olan"* Roman'a dahil etmiştir. **William S. Burroughs** ise, *"biçimin bu bağlanımını"* görerek, **Dashiel Hammett** üslûbunu Edebiyat'ın içinden çekmiş ve ona Roman-Dışı bir yeniden-disiplinsizlik kazandırmıştır.——*Canki (Junky, 1953)* bir Klâsik-Roman değildi; disiplinsizliğiyle dil'ın cesedidir. **Robert Nye** de *"topluma morgdan gönderilen bir rapor gibi okunur"* dediğinde, *Canki*'nin *(Junky, 1953)* burjuva sınıfının ürettiği yazı biçiminin dışıl ğına işaret ediyordu

CEM SAVRAN

lirikler

AKREP

Kilin nemli, kaygan yüzeyinde
kıvrılarak yürüyüşü akrebin
Kendine işlemeyen boğum boğum ağusu,
kim bilir nereden, nasıl damıttığı
Akrep, doğurgan bir taşkınlığın dışavurumu
nedensiz ve kendiliğinden.

Samanyolu sarkacı bir akrebin
başında kımıltısız, ağır
ağulu sarkacıyla yürüyüşü tatlı tatlı
Yürüyüş yalnızca, dışında her şeyin
yürüyüş· Uyumu dirimin dirimsizlikle.

ISIRGANOTU

Bir kaç haftalık ömürle duruş
dingin, sessiz bir kendine güvenle
Toprağın ayağının karıncalanması
ürpertiyor onun narın omurgasını...

Duruş, geniş ve serbest
Bürünüş bıçkı dişleriyle çevrelenmiş yaprakları neftı
Yapraklarından birinde
Çiy tanesiyle yüzünü yıkıyor bir uğurböceği
İlk yükünün altına girerken bir karınca.

Isırganotu...
Salınış nazlanarak sabah yeliyle çitlerin kenarında
Bir kaşıntı kuru kabuğunda çit direğinin

Ve çalıların arasında çıtırdayan kabuğu
bir kaplumbağa yumurtasının.

KAKTÜS

Kargış kaktus
Yıldız avında geceleri
Hedeflemiş her yıldıza bir dikenini.

** (Bu şiirler hiçbir antoloji veya yıllıkta yayımlanamaz C S)*

MARİA ŞATIROĞLU

heidelberg kalesi'nin fethi

Asma bahçelerden yansıyan soğuk ışıkta
kuşatmaya katılmış askerlerin çıkardığı toz bulutu
Merdivenlerdeki ter kokusu
sarıyordu bedenimizi
Hücrelerin önünde, paslı parangalarıyla
bir mahkûm dolaşıyordu
düşünceli,bir kediyle
Güneşte geriniyorken kalenin yargıcı
geçtik gizli geçitlerden
Mahzendeki dev şarap fıçısından
mataramızı zangoçla birlikte
doldurduk -nasıl da şımarıktık-
Toplantı salonunun atlas örtülerinde
sevişttik sessizce
Burçlara her hamlemizde, kalbimize
boca edilen kızgın yağlara aldırmadan
serdik kilimimizi bahçeye yine de
bağdaş kurduk

-Akıyordu bulanık Ren'de Yozgatlı Ali'nın teri
Japon turistlerin objektifinde ise
parlayıp sönen suratlarımız-

Kacamazdık, kaçamazdık!
Bilemezdik, her zafer aslında bir yenilgiydi
Çünkü bekliyordu orada acımasız, karşı tepede
ayrılığın Kan Kalesi!

KUVVET YURDAKUL

yoklama

Sılgiyi öğrenmeden bılmezdım yanlış yapmayı
Her akşam gidecek bır yer
Karalamazdım evin üstüne
Geç oldu baba döndü yemek hazır
Anne öldü
Günün anlam ve önemini açıklamalıyız
Kaçsak müfredat bulur ali gel
Al kalemi gırış gelış bır şeyler yap
Defterime bir sayfa ımdat yaz
Koş ali koş beni kandır benı oyala
Böyle ister anneler günü
Bır buket önemi
Bır avuç tehlike arasında

Yanıldım
Derse yağmur yağmadı
Tebeşır gecıktirdı okulu
Cetvel istemedım acıkınca
Kuşlar silgi taşımadı
Tam kahraman olacaktım
Önlüğümden tuttular
Ali yaz
Hıçbır ölüm karne vermedı
Bır ömrün ılk yarısına
Elektrikler kesildı
Büyümedım

Herkes gitmek diyor
Numaram 1657
Burdayım

ERGÜL ÇETİN

deniz atları

kıyıya vuran
odun parçalarının kanıtladığı bir şey var
yamru yumru yarı yanık
fırlatılmış gibi uzak bir gezegenden
tanrılar sofrasından arta kalmış kemikler gibi
çığ et ve yanık yağ kokar, kurumuş kan,
kutsanmış şarap dökülmüş de ıslaktır bir yanı
ruh yangınından arta kalmış ağaçlar gibi
burkutulmuş bir duygudan.

kıyıya vuran
odun parçalarının kanıtladığı bir şey var
acı tuz ve yosun parçalarının
atılmış pet şişenin
içinde geceden kalma yağmur birikintisi
çer çöp ve saman
ey saçları ağarmış zaman
bunak ihtiyar
ardın sıra gelen ayak izlerinin de
bir anlamı var

kıyıya vuran
odun parçalarının kanıtladığı bir şey var
kumsalda bırakmış midye kabuklarının
içi boşalmış kurumuş martı ölüsünün
gözlerinin akını yağmalamış karıncalar
ayaklarımın ucuyla itiveriyorum öteye
kav gibi hafif çevriliveriyor
kaburgaları incecik
seyrek dişli bir tarak gibi neredeyse
rüzgara yapışmış bir kaç akça tüy
soğan zarı gibi bir şey,
az sonra gelecek uzun tüylü avcılar

bence biraz katoliktir
martılar.
sularda yüzdürülmüş
ilk teknenin omurgası da böyle miydi
tutturulmuş, eklemli, düzgün,
kırılabilir, dayanıksız,
andız tahtasındandı belki de
katranla yapıştırılmış birbirine
beziryağı ve tülbent çekilip üstüne
ziftlenmişti bir güzel,
salt biçim diyorum sessizce
bilmeden sıkıp avuçlarımda bir taşı
salt tüy, salt kemik,
salt imge, salt düş, düş-imge
salt söz, salt kabuk,
ne söylenebilir ki sözden başka
çığlığında ıslak bir gaga
uçarı denizin üstünde
çıplak, çatal ve yankılanan.

kıyıya vuran
odun parçalarının kanıtladığı bir şey var
yamru yumru yarı yanık
fırlatılmış gibi uzak bir gezegenden
acı tuz ve yosun parçalarının
atılmış pet şişenin
içinde geceden kalma yağmur birikintisi
çer çöp ve saman
ey saçları ağarmış zaman
bunak ihtiyar
ardın sıra gelen ayak izlerinin de
bir anlamı var

fısıldar bana gizlice
denizde boğulan bir deniz gibi
toynakları hiç değmez de yere
ölümsüzdür deniz atları

MERİH AKOĞUL

büyülü masal

-Ne zaman yaz bitse, ölürdüm
Ne zaman yaz bitse fırtınalara gömülürdüm-

Korktum, son güzdü
Karanlık suların düşlediği adım
Satır aralarında okunurdu
Komşu adada bırakılmış anıların

Biz düşmandık, kim ne derse desin
Yıldırım düşer, uzardı tırnaklarımız
Her dokunuş bir baba öpücüğü
Görünmez, sınırları aşardık

Bilirdik, ardımızda çığlık
(Külde adak, gümüş kadın)
Tutamayacağımız el, öpemeyeceğimiz yüzler
Alaaddin/lambam .
Karanlıkta birbaşına kaldık

EMİN AKDAMAR

uzun ve karanlıktı gece

cesaret bır sevgının söylenmesı şımdı
uzaktan bırlyken üstelık yanındaysam
yağmur iklimiydı
ıslanmak vardı
kapıda kalmak vardı grı bir hüzünle
ıçini hıssettim oluştu
ıçimde başlangıç ve cesaret

cesaret çünkü keyfiydi korkağın
teslım oldum boynumu uzatır gıbı
bana sorma
yol boyunca sokaklara taşan çıçeklı
dallara benzettım seninle şehrı
ki fotoğraflar aslına benzer
uzun ve karanlıktı gece

cesaret bir sevginin söylenmesi şımdı
öğrenmek bır bir becerıyi yenıden
bir dağı yüklenmek yüreklenmek
aşk korkudan değıl
şimdi hasretler kopyalıyor beni
şımdi hüneriyle büyülüyor ayrılık beni
uçuyorum yüreğım kanatlarım gibı

seni sevıyorum dıyeceğım şimdı
kimseyi incitmeye gücün yok ah

böyle de açıklanabilır cesaret

ÇİĞDEM SEZER

kimse kimsenin gözlerine tutunamıyor

I.
kimsenin şehri benzemiyor kimseninkine
makası bol kumaşı dar terziler
herkesin iğnesi kendi tenine

dağ kadar bir ev yapıyorum yağmurdan
soyunup kızgın sular dökünmüş
kâlb otursun diye

kimsenin yağmuru değmiyor ötekinin kalbine

II.
gizli gizli büyüdüm, bilmedim yanlış neydi
yağmura sordum ben de, kimseler söylemedi
öğrenmeye çalışırken ben yağmurun dilini
o harflerin rengiyle boyadı yüreğimi

bir gemi seferiydim tarifesiz yolcusuz
uzak limanlar vardı, gidilmezdi yağmursuz
bir hışımla geçerken babalar sokaklardan
bir prens yapıyordu prenses kurbağadan
"ah nasıl seksisiniz göğsünüzde kıllarla
alıp götürseniz beni atınızla saraya"

ilk tokadı yedim de böylece bir masaldan
vazgeçmedim yine de harflerle boğuşmaktan
"seni eğri doğrultan, seni aylak serseri
eğip bükerim ben de kullandığın harfleri"

küs kalbimi ovdum da bir damla yağmurcukla
denize oda açtım evimin kuytusunda

III.
yağmurun iç denize değmesi aşk dediğin
bir şehre gitmek gibi tenimde gezdirdiğin

yağmurun elleri vardı -cehennem-
yağmurun teni, tenim
bir adamı yağmur gibi
hem soyundum
hem giyindim
kime ne.

yeter yağmuru kadının bahçeyi söyletmeye

TÜMAY ÇOBANOĞLU

şiirler

ŞİİR

Sözcüklerden rüzgar koparıp yanağına sürmek, koklamak
Şiir yazmak
İçinde titreyen yaprak

KAHVERENGİ

Gözleri uzaklara daldığında eyvah derdim
Yine bir çift güvercin haber vermeden kalktı
Ah kahverengiydi, hep sitemkar bakardı

AHMET SARI

siyah
(bir metafor olarak karga)

I.

Kafka ve Karga

Nabokov; Cervantes, Çehov, Tolstoy, Turgenyev, Flaubert'i ve Kafka'yı incelediği *Edebiyat Dersleri'* isimli eşsiz kitabında Kafka'nın Değişim'ini irdelerken onun için bir yazarın göğsünü kabartacak şeyler söyler. Kafka ona göre *"Çağımız Alman Yazarlarının en büyüğüdür."* Onun yanında **Rilke** gibi şairlerle **Thomas Mann** gibi yazarlar cüce ya da alçıdan azız heykelleri gibi kalırlar.[1]

Nabokov Kafka'nın "dehasında örtük dinsel alanlar aranmaması gerektiğini" savunur, bir başka karşı çıktığı konu da Kafka'nın eserlerine psikoanalitik yaklaşılamayacağı konusudur. **Neider**'in Kafka'nın *Donmuş Deniz* isimli eserine psikoanalitik bakışını bir "saçmalık"olarak yaftalar. Hatta daha ileri gider Kafka'nın kendisinin de Freud'cu görüşleri kıyasıya eleştirdiğini söylemektedir. Kafka'ya göre psikanaliz, *"düzeltilmesi imkansız bir hatadır "*[2]

Nabokov sadece incelemesinde yukarıda adını verdiğimiz büyük yazarların eserlerini metin çözümsel irdelemekle kalmaz, onlar hakkında sekunder yazı yazanları da topa tutar. Bir polis-hafiye gibi pür-dikkat çözümlediği yazarların hatalarını bulur, onları gülünç duruma düşürür Yer yer vulger dil de takınan Nabokov, yılların birikimi ile tam bir edebiyat-anlatı ustasıdır.

Kafka'nın dünya edebiyatındaki yeri ve önemini burada anlatmaya niyetimiz yok. Bunu herkes tam anlamıyle kabullenmiş durumdadır. Bizim bu denememizde yapacağımız şey yüzeysel olarak Kafka'nın aile içindeki, hatta toplum içindeki yalnızlığı ve yabancılığının edebi eserlerine yansıyışını belirlemek, biçim olarak da bunun hayvan şeklinde, böcek, köpek, maymun, kedi, fare hele de ***karga*** şeklindeki tezahürüne dikkati çekmektedir.

Değişim isimli öyküde bir böcekleşmenin anatomisi hazırlanmıştı. Bireyin bir böcek olarak dünyaya bakışı, ezik duyguları, aile içi yalnızlığı, dışlanmışlığı, kendini alçalmış hissetmesi trajik bir şekilde dile getirilmişti. Bir yatay eğretileme doğrultusunda Kafka'nın böceğini ters çevirip karga yaparsak sanırız o kadar da büyük

gaf yapmış sayılmayız. Zira Kafka'nın kargayı birçok eserinde övgüyle anlattığı, kendini karga gibi hissettiği, karga hakkında argümanları olduğu bilinmektedir. **Gustav Janoach** 1921 Mayısında yazdığı ve **Ludwig Winter**'in de onu Bohemia'nın Pazar Ekı'nde yayınladığı zaman bir vesileyle Kafka bu yazıyı okur. **Gustav Janoach** babasının Kafka ile aynı sgorta kurumunda çalıştığından habersizdir, bunu sonradan öğrenir, daha genç yaşlarda geceyarılarına kadar şiir karalamasından dolayı babası onu Kafka ile tanıştırır. Tanıştıktan sonra sürekli görüşmeye ve uzun uzun konuşmaya başlarlar. Janoach anlatıyor:

"Siz şairi ayakları yere basarken başı bulutların içinde gözden kaybolan olağanüstü bir insan gibi tanımlıyorsunuz, küçük kent soyluların tasarımı geleneğinde kuşkusuz pek alışılmış bir tablo bu. Sadece içteki gizli saklı isteklerden kaynaklanan bir hayal gerçekle bağdaşan bir yanı yok. Gerçekte şair toplumdaki sıradan insanlardan çok daha küçük ve güçsüzdür. Dolayısıyla bu yeryüzündeki yaşamın zahmet ve meşakkatini herkesten daha yoğun ve güçlü biçimde duyumsar. Ağzından çıkan ezgiler, kendisi için birer çığlıktır yalnızca. Sanatçı bir dev değildir, varlığının kafesine kapatılmış az ya da çok renkli bir kuştur sadece...

-Siz de mi böylesiniz? diye sordum ben.

-Ben eşine rastlanmamış bir karga -bir kavka'yım

-Teimhof'taki kömürcüde bir tane vardı, hani. Görmüş müydünüz?

-Evet. Dükkânın önünde dolaşıp duruyor.

-Adaşımın durumu benimkinden daha iyi. Doğru, uçmasın diye kanatları kesilmiş. Ama benim durumumda gerekli değildi bu, çünkü benim kanatlarım zaten körelmişti. Bu nedenle yüksekler ve uzaklar diye bir şey yok benim için... İnsanların arasında şaşkın şaşkın duruyorum. Herkes kuşkuyla bakıyor bana. Öyle ya -tehlikeli bir kuşum ben, hırsız bir kuş- bir kargayım. Ama bu yalnız görünürde böyle. Gerçekte parlak nesneleri algılamamı sağlayan bir duyudan yoksunum. Onun için değil mi pırıl pırıl siyah tüylerim bile bulunmuyor. Kül gibi grıdır renkli bir kuş olarak şair ve yazarın kıvrılımları siyah kargada son bulurken Kafka'nın bu söylediklerini hayatını deşifre eden önemli izdüşümler olarak algılamak gerekmektedir. Janoach'la söyleşisinde Kafka kendisini bir kargaya benzetecektir. Çek dilinde Kavka-Karga anlamındadır Kavka'nın (Karga) durumunun kendi durumundan çok daha iyi olduğunu, onun uçmasın diye kanatlarının kesildiği ama kendisinin kanatlarının zaten köreldiğini, o yüzden kendisi için uzaklık ve yükseklik diye kavramların yok sayıldığını, insanların arasında yitik, şaşkın şaşkın sekip duran, herkesin kendisine kuşkuyla baktığı "tehlikeli bir kuş" [4] olduğunu söyler. Kafka bir kargadır...

gım. Öyle bir karga ki, taşlar kayalar arasında gözden kaybolmak için can atıyor. Bu söylediklerim yalnızca bir şakadır kuşkusuz, bugün ne berbat durumda olduğumu fark etmeyesiniz diye yapılmış bir şaka. [3]

Varlığın kafesine kapatılmış az ya da çok

Yazarın kendisini kargayla özdeşleştirdiği (identifikation) bir başka örnek verelim. **Max Brod** *Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk* isimli eserinde Kafka'nın bu böceksi-kargamsı yalnızlığını irdeler. Karga aslında yalnız bir varlık değildir, bununla Kafka topluluk olarak yaşayan varlıkların arasından seçer figürlerini... Yapıtındaki hayvansal öğelere rastlamamız; Kafkaesk yapıtlarındaki tanrısal olanın tümüyle insanın ve

insani ölçülerin dışında olmasındandır. Buna *inkommensurabelite* denir. Bu inkommensurabel özelliği dile getirmek üzere **Kafka** sürekli yeni benzetilere başvurur. Bu benzetiler hayvansal özelliklerden başka bir şey değildir. **Max Brod**'a kulak kesilelim:

"Nasıl ki Tanrı insan tarafından anlaşılmaz ya da ancak yarı buçuk anlaşılabilirse (eyüb), hayvan da insan tarafından öylece anlaşılmaz ya da yarı buçuk anlaşılabilir. İnsanın da hayvan için öylece olduğunu, tanrıtanımazlığın melankolik travestı Bir Köpeğin Araştırmaları'nda ortaya koyar Kafka: Bu öyküde insan köpek için görülüp sezilemez olmuştur. Kafka'nın temel inancını şu cümlelerle özetleyebiliriz. 'Tanrısal vardır, ama bizim insani kavrayış gücümüzün dışında bulunur. Tanrısal, insanın bilincinde (istisnalar sayılmazsa) pek sık olarak kırılmaya uğrar, duruluğunu yitirir. İmparator'un haberi sana kadar ulaşmaz, ama sen sevgiyle aralıksız beklersen (sana gelince pencerene oturur, akşam oldu mu İmparator'un haberini dinlersin) doğru olanı yapmış olursun.' Az önce sözü edilen mutlu istisnalara gelince, Kafka'nın bir diğer özdeyişi bunun için anlamlıdır: *'Kargalar bir tek karganın göğü yok edebileceğini ileri sürer. Buna kuşku yoktur, ama gök aleyhinde bu hiçbir şeyi kanıtlamaz, çünkü gök kargaların olanaksızlığıdır.. "* [5]

Bu ve buna benzer diğer cümlelerle Kafka, doğrusu Tanrı'nın ontolojik yoldan varlığının kanıtlanmasının bir çeşitlemesini ortaya koyar. Bu çabasıyla bile **Sartre, Beckett** ve daha başkaları gibi kendisinden sonra gelip transandantal bir dünyayı kapı dışarı edenlerden yanı kendi etkisi altında kalmış, ama kendisine karşıt yazarlardan ayrılır. Öyle yazarlar ki, yine de sık sık Kafka'yla bir solukta söylenir isimleri, çağımızın bir umutsuzluk çağı olduğunu, çünkü teknolojik ilerlemenin ilerlemeye düşman nitelik taşıdığını burada ayrıca belirtmenin gereği yok. İnsanların yüreklerinde kökten bir geriye dönüş sağlamadıkça, nasıl bir sonun bizleri beklediğini nükleer araştırmalar açıkça ortaya koymaktadır. Katı us gücü, doğadaki temel öğeleri fazlasıyla kendinden yana çekip almıştır. *"Ancak ebedi bir sevgi birbirinden ayırabilir onları."* Henüz bu sevgiye açılan bütün kapılar kapanmamıştır. Ama insanın aklını başına devşirmesinin zamanı gelip geçmektedir. Şimdi içinde yaşadığımıza benzer bir son dakika dönemi, dünya tarihinde belki de bugüne kadar görülmüş değildir. [6]

Kafka o müthiş diktatörlüklerin bütünüyle gelişip ortaya çıkmasından atom bombası dehşetinden, köleleştirilmiş bireyin apokalipse'sinden daha önceki bir zamanda yaşamış, ama bu korkusuzluk arı bir peygamber gibi önceden sezerek yapıtlarında dile getirmiştir. Romanlarında hissedilen o hayaletimsi-netameli, donuk ve kasvetli hava işte buradan kaynalanmaktadır. Dehşet yüklü bir dönemin, sanatçının kişisel alınyazısından çok ötelere taşıyan bir şekilde önceden sezilmesidir ki (Dava'daki tutuklama sahnesiyle gizli yürütülen kovuşturma ve soruşturma gibi) Kafka'nın yasal olan ve duyguların karmaşasına dayanamayan etkisini bir bakıma bize açıklamaktadır. [7]

II.

Kafka konuşma dili Almanca olan Çek bir anne-babadan doğmadır. Ailesi yahudidir, ama Kafka'nın gece yarılarında uçsuz bucaksız okumalarında elde ettiği sorular için ebeveynlerinin belleği yeterli değildir. Bu vesile ile semavi kitapları özellikle İncil okumalarını sürdürmektedir. Prag'da sanat çevrelerine girmeye çalışsa da, sanat çevreleri ve tiyatro grupları onu aralarına kabul etmezler. Bu kabul edilmeyişi Kafka'nın temel yaşantısının yabancılık, dışlanmışlık, kendi kendine sürgün edilmişlik olduğunu **Günter Anders** *Kafka Pro Et Contra* isimli araştırmasında şöyle açıklamaktadır:

"Kafka bir Yahudi olarak tümüyle Hıristiyan dünyasının insanı değildi. Yahudiliğini umursa-

mayan -ki gerçekte umursamıyordu- bir yahudi olarak tam anlamıyla bir Çek insanı değildi. Almanca konuşan biri olarak tam anlamıyla bir Bohemyalı olması, tam anlamıyla Avusturyalı olmasını önlüyordu. Sosyal sigorta memuru olarak tam burjuva değildi. Bir burjuva ailesinin oğlu olarak tümüyle emekçiler sınıfına girmiyordu; ama bir büro insanı da değildi, çünkü bir yazar olduğunu duyumsuyordu. Gelgelelim bir yazar da değildi, çünkü gücünü ailesi uğruna harcıyordu: 'Oysa aile çevremde bir yabancıdan bile yabancı yaşıyorum.'" [8]

Herkesin kendisine yabancı olduğunu sıkça ebeveynine yazdığı mektuplarda dile getirir Kafka... Kasvetli aile yaşamından nefret eder ama süreklı onun ıçinde yaşamak durumundadır. Babas nın mal varlığı, zengınlığı, hele de o zengınlığı kendi emeği ve yaşamı ile elde edişi, onun, Kafka'dan daha zekı, daha becerikli, hayata daha ıyı bır perspektıften bakma yeteneği gibı gözükmekte, **Kafka** bu beceriksızlığın sıklet altında ezilmektedir.

"Hepınız bana yabancısınız." der Kafka annesıne, *"yalnızca bır kan bağı var, ama o da kendını duyumsatmıyor."* Kasvetli aile yaşamından nefret eder, ama kurtulamaz. *"Bundan da nefret ediyorum; evde annemle babamın yattıkları yatağın kullanılmış çarşaflarını, dikkatle yerleştirilmiş gömleklerin görünüşü, beni kusturacak kadar bunaltabilir, içimi altüst edebilir, öyle ki, sanki değişimi bir türlü tamamlayamamış, bu karanlık evde, kasvetli bir yaşamdan hep yeniden dünyaya geliyorum, o evde sürekli olarak varlığımın onaylanmasını bekliyorum.' Çalışkan ve halından memnun küçük burjuva ailesinin, içlerinden yetişen bu kuraldışı insan karşısındaki anlayışsızlıkları, mutlak ve aşılmazdır. Bu nedenle sevgi arayan çocuk, kendi dünyasının bir köşesine kurulur. Çoğu kez kötü giydirilmektedir, kendini giysilerine uydurabilsin diye çarpık durur."* [9]

Babası ile olan ilişkısı annesi ile olan ilişkısinden daha kötüdür. Bu ilişkisinden kalan kının d şavurumu *Babaya Mektup (Brief an den Vater)* ısımlı eserde yüz sayfaya gerınır. **Şara Sayın** Kafka'nın ebeveyn ılişkısını iyı ırdeler:

"Babası oğlunu son derece kesin kurallara dayanan sert bir eğitim sistemi ile yetiştirmek istiyor. Bu ise önce çocuk, sonra genç Kafka üzerinde tam karşıt bir etki yaratıyor. Babasına önce nefret hisleri besleyen ve bu hisleri zamanla çeşitli kalıplar alan Kafka, anne ve babasını hiçbir zaman terketmiyor, ama kendine en yakın olan bu insanların arasında, gene de yalnız ve onlara yabancı olarak kalıyor. Çevresine daima yabancı kalan, eserlerinde ise yaşantı dünyamıza yabancı bir dünya yaratan Kafka'ya, bazı eleştirmeciler, ruh hastası bir yazar gözüyle bakmaktadırlar. Hasta deyimi, gerçekten yerinde bir deyimdir." [10]

Çocukların yetiştirilmesinden söz ettiği mektuplarında **Kafka, Swift**'ın ana ve babaların çocukları yetiştirmede çoğunlukla en uygunsuz kişiler oldukları yolundakı görüşüne katılır. Aile denen, hayvandan, aile organizmasından söz ederek şunları ekler: *"İnsanlık içerisinde her insanın yeni ya da en azından kendi seçtiği biçimde yıkılıp gitme olanağı vardır; anayla babanın egemenliğindeki ailede ise ancak çok belli kişilerin yeri olabilir: Bunlar kesinlikle belirlenmiş* ıstemlere, ayrıca da büyüklerın koyduğu sın rlara uyan kişilerdir. Uymadıkları takdırde aileden atılmazlar, böylesi çok güzel bır şey olurdu, ama düşünülemez, çünkü söz konusu olan bır organizmadır ve tüketilirler. Bu tüketilış Yunan Mıtolojısındekı ana-baba örneğındekı gıbı (Oğullarını yıyen **Kronos**-onurlu baba) bedenın yem yap lması bıçımındekı olmaz; belkı de **Kronos,** sırf oğullarına acıdığı ıçın onları yemeyi, ötekı yöntemlere yeğlemıştır.

Kafka'nın canlı, becerikli işinde acıma tanımaks zın yükselmış olan babası, dünyayı *"güçle, gürültüyle ve öfkeyle"* yöneten bu **Kronos** ya da **Yehova**, zayıf oğlunun tüm direnme gücünü kırar. Bu babayla olan ilişkısı **Kafka**'nın dünyayla olan ılışkısını de önemlı ölçüde belirlemıştır. Hiçbır zaman göndermediği büyük eserı *"Babaya Mektup"* unda **Kafka,** davacı avukat ve davalı konumundadır. Bu mektupta bır dava açılır, ama sonunda verilen hüküm davayı sonuçlandırmayıp, çaresızlik konumunu yıkıma varana dek sürer.

Baba, tam bir duygusuzlukla, darbelerini sözleriyle indirmiştir. *"Kimseye acımazdın, ne konuşurken, ne de daha sonra, insan senin karşında tam anlamıyla savunmasızdı."* Çocuk için en yıkıcı olan ise, *"Senin, yani benim için bu denli önemli olan senin, bana koyduğun yasalara uymamandı. Böylece dünya benim için üçe ayrılmış oluyordu: Bir köle gibi, yalnızca benim için bulunmuş ve gereklerini bilmediğim bir nedenle, hiç bir zaman tümüyle yapamadığını, yasaların egemenliğinde yaşadığım bir dünya, sonra benimkinden sonsuz uzaklıkta içinde senin her şeyi öfkelenerek yaşadığın ikinci bir dünya ve nihayet geri kalan insanların buyruklarından ve boyun eğişlerinden uzak, mutlu yaşadıkları üçüncü bir dünya... Ben hep utanç içindeydim... Eğitimde bana karşı kullandığın, en azından benim üstümde hep etkili olan sözlü araçlar, küfür, korkutma, alay, kötü gülmeler ve tuhaftır kendi kendinden yakınmaydı... İnsan bir ölçüde, daha kötü bir şey yaptığının bilincine bile varamadan cezalandırılıyordu."* [11]

Praglı yahudi **Franz Kafka** ile Prusyalı genç soylu **Heinrich von Kleist** arasındaki benzerlik şimdiye dek sık sık belirtilmiştir. Ailesine, toplumsal konumuna ve ülkesine yabancılaşıp yabancı ülkelere yola çıkan **Kleist** zaferle dolu bir dönüşün ailesinin ona sunacağı defne tacının düşünü kurmuş, ama hiç bir başarı kazanmaksızın geri dönmüş ve bunun utancına dayanamayıp ölmüştür. **Kafka** ise aile bağlarından kurtulabilme konusunda Kleist'tan da başarısızdı. Kaçış girişimleri kendine aşırı güvenmiş olan genç soylununkinden daha yetersizdi. Ama sonuçta ikisi de birer kaçak, birer yabancıydılar, yetişkinlerle başa çıkabilecek güçte olmayıp, çocukluk yıllarında hapsolmuş kalmışlardı; ne kendilerini kurtarabilmişlerdi, ne de başkalarıyla sürekli bir birlikteliği gerçekleştirebilmişlerdir. Sonunda böyle bir beraberliği kendilerine ancak ölümün getirebileceğine umut bağlamışlardır. Her ikisi de özellikle yabancılarıyla, gelmekte olan bir çağın temsilcileriydiler, tıpkı **Rouesseau**'nun, tıpkı **Byron**'un abartmaya kaçan bir üslupla yeni bir zamanın belirleyici özelliklerini önceden haber vermiş oluşları gibi...[12]

III.

"In meiner Familie lebe ich wie, kavka (Rabe." (Tagebücher)

"Ailem içinde karga gibi yaşıyorum." (Günceler)*

Franz Kafka'nın *Değişim*'ini okuyanlar bir sabah kendini bir böceğe dönüşmüş olarak bulan Gregor Samsa'nın aile içindeki alçalmışlığını ve öldürücü yalnızlığını bileceklerdir. Değişim isimli o muhteşem esere başlayanlar eseri ilk sayfasından Gregor Samsa-Böceğin ranzanın altında hizmetçinin süpürge sapı ile dürttüğü ana kadar kendini ezik bir yabancılaşmanın içinde bulacaklardır.

Kafka'nın Değişim'i üzerine en yakın arkadaşlarından **Max Brod**'dan başlayınız **Elias Canetti**'ye, **Nabokov** dan başlayınız **Felix Guattari-Gilles Deleuze**'a kadar tüm edebiyatçılar sosyologlar, felsefeciler bir şeyler söylemişlerdir. Kafka'nın yapıtındaki dönüşümünü (metamorphosis) yazının başına aldığımız alıntıdaki koyulukla açıklayanlar olduğu gibi, bunun gücün simgesi olan, Kafka'ya taviz vermeyen, baskıcı bir ötekinin (babanın) gölgesi altındaki muzdarip ben'in çığlığı olarak görenler; bir vakit çalıştığı bürodan soğuyan bir kişinin ebeveyni karşısındaki acınacak hali, alçalma kompleksi (Minderwaertigkeitskomplex) olarak açıklayanlar da olmuştur. İnsanın bir böceğe metamorfozunun bir başka türü olan kargaya neden dönüşebileceği, ya da insanın kendisini neden bir karga (kavka) gibi hissedebileceğini irdelemek için kargayı büyüteç altına almak gerekmektedir. Peki nedir bu karga denilen yaratık, ne menem bir şeydir?

Nihat Genç insanın alamadığı, evcilleştiremediği tek kuşun karga olduğunu söyler. Tüm masal ve efsanelerde karganın uğursuz olduğundan bahsedilir, çünkü felaket ve bela habercisıdır. Ve ilginçtir ki, hiçbir kuş insanlık kültüründe karga kadar yer kaplamamıştır. Gürültücü, cüretkâr, saldırgan bir kuştur, siyah, cırlak sesi, krav kav diye gaklayan, hemen her coğrafyada yaşamasını başarabilen tek kuş türüdür. Kuşların en zekısıdır. İnsanlık tarihinde en çok tacize uğrayan 'yaratık'tır. Çünkü kargalar toplumcu kuşlardır, tek bir bireylerini kaptırmaz, intikamlarını acı alırlar...

Devam eder **Nihat Genç** ve kargaların insanların tarih boyu tacizi, haşınlığına rağmen, insanlarla iç içe ve insanların rızası olmadan yaşamayı becerebilen tek kuş türüdür. Yalnız kargalar insan avucundan yiyecek almazlar, yanı tenezzül etmezler. Kollektif yaşama düşkün olduğundan, kurtlardan çok farklı olan ve kafese sığdırılamayan bir yaratıktır karga...[1] Kargayı yakaladığınızda tüm arkadaşları saldırıya geçer, başedemezsınız... Genç'i dınlemeye devam edelım: *"Dinozorlarla başlayan, Adem'le devam eden yeryüzü tarihi içinde 'yenilmeyen' 'başeğmeyen' ve tarihin en büyük dinleri, halkları, edebiyatçıları tarafından lanetlenip tacize uğrayan karga, özgürlüğü kendi kafasına göre yaşayan tek canlı türüdür. Serçeler, sığırcıklar, leylekler de toplumcu kuşlardır yanı birlikte hareket ederler, ancak düşen, yaralanan arkadaşlarına burunlarını döndürüp bakmazlar, kartallar soylu bir gururu, uçsuz bucaksız özgürlüğü temsil ederler ancak, iki gün yem verin yalaka haline gelirler. Neden hiçbir kültür, millet kargayı kendine sembol edinmedi. Siyah, çirkin, bed sesli bu hayvanları insanoğlunun sevmeye niyeti yok, çünkü Yunan'dan beri şekilciyiz, estetiğimize uymaz, formlarımıza uymadığı için de uygarlığımızı bozar."* [13]

IV.

Karga kelimesının sözlük anlamına[14] bakılacak olunursa birıncı anlamı kargagillerden ekseriya parlak ve sıyah tüyleri uzun kanatlı karakterıstik gagalı, insanlara alışabilir, gezici ve ötücü kuş (corvus coraks) olduğu görülür. Sözlükte birinci anlamın altında karga boka konmadan, karga deneyi, karga gıbı, karga sekmez, karga taşlamak, alakarga gibi deyimler de mevcuttur. Karga kelimesının ikıncı anlamı: 1. Bir şeyin ters dönmesi, baş aşağı olması. 2. Yelken toplama. Karga etmek. Uzun zaman kullanılmamış tulumbayı ıslatarak çalıştırmak. 3. Gemi sirenlerini az yer tutması için veya yes ışareti olarak eğik hale getırmek. Sözlükte kargaya ilişkin güzel kelimeler de mevcuttur. Kargaburun, kargaburnu, kargabüken, kargacık, kargadelen, kargaotu, kargaşa, kargaşalık, karga tulumba gibi...

Meydan Larousse'de ise karga *"sıyah tüylü, geniş kanatlı, gezıcı ve ötücü kuş"* diye tanımlanır, ayrıca tohumları yediği için tarlalara zararlıdır. Karga türü olarak sadece alakarga insana alışabilen, duyduğu sesleri papağan gibi tekrar eden, tüyleri alacalı bir cins kargadır. Karganın ansiklopedik anlamında tanımlaması biraz daha uzun ama özdür. Kargalar parlak sıyah tüylü kuşlardır. Gri ve beyaz karışığı değişik renkte olanları da vardır. Gagası güçlü, kanatları uzundur. Büyük karga ötücü kuşların en büyüklerinden bırıdır. Kanat açıklığı bir metreyi geçer. Kuzey yarımkürenin her tarafında bulunur. Hem bıtkısel hem de hayvansal besinlerle beslenir. Ruhsal yetenekleri bakımından karga, kuşlar içinde en çok gelişmiş olanlardan bırıdır. Insana kolayca alışabilir. Ekin kargası, kara kuzguna benzer, fakat erişkinlerde, gaganın dibi çıplak olur. (Avrupa'da kargalık adı verilen toplu yuvalarda barınırlar.)[15]

Karganın yukarıda da değındığımız gibi mahsullere zarar verdiğinden dolayı "her mevsımde avının serbest"'oluşu[16] ise ayrı bir durumdur.

Karganın kımliği için sanırız bu kadar tanımlama yeter. Bir de karganın semavi kıtaplardaki

yerini açıklamak gerekir. Mesela Kur'an'da karganın konumu nedir, ne değildir. Kargaya Kur'an hangi perspektiften bakar bunu irdeleyelim.

Kuran'ın Maide Suresi 29-30-31. ayetlerinde **Kabil**'in **Habil**'e olan hıncının onu öldürmesiyle nihayetlenmesi ile Kabil kardeşi Habil'in cesedini ne yapacağını bilmemektedir. Başa gelen bu ilk olayda Kabil'in çaresizliğine Allah bir kargayı gönderecektir.

Bu perspektifle karganın "Ademe hocalık ettiği" ve durumunun da bir "öğretici durum" olduğu gözlemlenir. Kuran mantığı, modern insanın deyimlerde ve atasözlerinde basite aldığı karganın hatta yer yer o küçücük sineğin insana öğretmenliğini, "öğretici vasfını" sergilemektedir.

29: *"Şüphesiz kendi günahını ve benim günahımı yüklenmesi ve böylelikle ateşin halkından olmanı isterim. Zulmedenlerin cezası budur."*

30: *"Sonunda nefsi ona kardeşini öldürmeyi (tahrik edip zevkli göstererek) kolaylaştırdı; böylece onu öldürdü, bu yüzden hüsrana uğrayanlardan oldu."*

31. *"Derken, Allah ona (Kabil'e) yeri eşeleyerek kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermesi için bir karga gönderdi. 'Bana yazıklar olsun.' dedi. 'Bu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miydim?' Artık pişman olmuştu."* [17]

Karga, Maide Suresi 31. ayetin anlamı itibariyle *"insan aciziyetinin"* bir bildirgesidir. *"Bana yazıklar olsun"* diyen ademoğlu aklını kullanamadığından dolayı kargadan daha da küçülmüştür.

V.

Kargalar renkleri, çirkin ötüşleri, yaramazlıkları, hırsızlıkları yüzünden çoğu toplumların inançlarında, hele de masallarda uğursuz bir yaratık olarak anılırlar. Karga, şeytanın, cadıların (Karakonsolos) dönüştüğü ve beden aldığı bir kuştur. Yeri Karga **(Die sieben Raaben)** masalında örneğin bir kız, erkek kardeşlerini arar ve onların kurtulmasını sağlar. Erge kız, dünyanın öbür ucuna, sırça dağa kadar gidip kardeşlerini kurtarır. **Grimm Masalları**'ndaki *12 Kardeş Öyküsü* ile *6 Kuğu Masalı*'nda da aynı tema işlenir. Babil'deki uğursuzluk getirdiğine inanılan artık aylarda (13. ay) kargalar apayrı bir anlam kazanmaktadır. Ama karga hep olumsuz ve kötü imgelerle hatırlanmaz, aksine zeki ve haber verici, öğretici bir yönü de vardır. Yine de yahudi inancına göre karga temiz değildir (3 Mos.11.15). Cermen mitolojisinde **Huginn, Mundin** ve **Odin** isimli kargalar tüm dünyadan haberler getirirler...

Ortaçağ döneminde işkence fotoğraflarında darağaçları etrafında uçan, darağaçlarına tüneyen ve akbaba gibi insan eti yiyen (daha sonra **Hitschkock** sinemasında ana eksen olan) kargalar, Kuzeydoğu Amerikalıların kuzey bölgelerinde bir kütür taşıyıcılığı rolünü üstlenmişlerdir. Mitoloji ters dönmüş, Olümp Dağ'nda **Zeus**'tan ateşi çalan ve insanlara ulaştıran **Prometheus** burada karga ile identifike edilmiştir. [18]

VI.

Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde tilki, merkep, hüdhüd ve diğer hayvanların yanında karga da çok önemli bir yer tutar. Karganın *Mesnevi*'deki fonksiyonu, en azından *"Hüdhüdün İddiasına Karşı Karganın Ta'nı ve İtirazı"* ve *"Hüdhüdün Karganın Kınamasına Cevap Vermesi"* isimli

başlıklarda görüldüğü gibi, hüdhüdü kıskanmasıdır. Hüdhüd Süleyman'ın yanında olduğu için onu hased etmektedir.

Hüdhüdün İddiasına Karşı Karganın Ta'nı ve İtirazı

Bunu işiten karga hüdhüde hased edip Süleyman'a *'Bu haddını bilmez, zira*

Onda böyle bir araştırıcı görüş olsaydı, toprağın altındaki tuzağı görürdü.

Niçin dikkat etmez ve tuzağa düşer? Niçin kafeste yer edinir? dedi.

Süleyman 'Ey hüdhüd, hakikaten bu sözler benim için variddir' Niçin sarhoşça hareket edersin-Benim katımda yalan layık mıdır? dedi."

"Hüdhüdün Karganın Kınamasına Cevap Vermesi

Hüdhüd dedi ki: *'Ey şad, beni utandırma. Hakkımdaki düşman sözünü dinleme!*

Davam batıl ise, işte başım, işte boynum kıldan incedir.

Karga kaderin hükmünün inkarcısı. Aklının icabı kafirce düşünüyor. Kimde kafirlerden bir ususiyet varsa, o kadın gibi akıl ve dince eksiktir

Akıl gözünü kaza örtmezse, tuzak bana havadan da görünür.

Kaza ilim ve idrakı uyutur. Ayı karartır. Güneşi halsiz bırakır. Kazadan sahra ve feza daralır. Onu inkar dahi kazadandır." [19]

Mesnevî'deki bir diğer karga izleğinde de karga, hüdhüdle kavgasından ayrı ama burada büsbütün olumlu bir imge ile verilir. Dünyada henüz mezar ve mezar kazıcılığının bilinmediği anda Kabil'in kargadan mezar kazmasını öğrenmesine dair bakın **Mevlana** Mesnevi'sinde neler yazmış:

"Mezar kazmak, en hor bir sanattır; nihayet mahiyeti bir fikre bağlı değil!

Kabil, bunu bilmiş olsaydı Habil'i başında taşımazdı.

Bu kana, toprağa bulaşmış ölüyü nasıl gizlesem? diyordu.

Bir karganın, öbür bir kargayı ağzına almış geldiğini gördü. Karga havadan yere indi, sanki ona mezar kazmasını gösterdi.

Tırnaklarıyla yeri kazıp ölü kargayı oraya gömdü.

Onu görüp üzerini topraklar örttü. Böylece karga Hak ilhamıyla ilim sahibi oldu.

Bunu görünce Kabil 'Yazıklar olsun, benim aklım ne kadar da kıt! Bir karganın bile aklı benden üstün.' dedi.

Akl-ı Külfün vasfı, Mazgal-basar'dır, cüz'î akılsa her yana bakar.

Havassın nuru Mazga'î basar aklıdır, karga aklıysa ölülere mezar kazma üstadı

Kılavuzu karga olanın canının varacağı yer mezarlıktır.

Sen de nefis kargasına tabi olma! Onun gideceği yer mezarlıktır, bağ-bahçe değil." [23]

Mevlana *Mesnevisi*nde *"hak ilhamıyla ilim sahibi"* olan ve Adem'e (Kabil) tırnaklar ile mezar kazmasını öğreten karga, insan aklının kıtlığını yansıtan bir aynadır.. Mevlana karganın öğreticiliğini *"mezar kazma sanatçılığını"* överken ve bunun karga için bir *Allah vergisi* olduğunu kabullenirken, anlatı perspektifini ters çevirip bir anda karga aklını *"ölülere mezar kazan akıl"* olarak nitelendirmekte ve bu olayı da *"Kılavuzu karga olanın canının varacağı yer mezarlıktır"* şeklinde yorumlamaktadır. İşe somut olarak değil de soyut olarak bakacak olursak, karganın burada, en azından şu anlamda nefis-kargası olduğunu zaten **Mevlana**'nın son beytinden de anlarız. *"Sen de nefis kargasına tabi olma! Onun gideceği yer mezarlıktır, bağ-bahçe değil."* deyip insana kötülük eden, sadece kötülüğü emreden, insanı ayartan baştan çıkaran ve dünyevi olan hiçbir şeye doymayan nefse *'karga'* metaforunu yakıştırmakla orjinal bir imge elde etmiştir

Bu bağlamda bir metafor olarak insanlık tarihi boyunca karganın aldığı yer sızı pek ilgilendirmeyebilir. Kargaları sevmeyebilir, onlardan nefret edebilirsiniz. Yer yer onun çirkinliğinden, kargalığından, **Nihat Genç**'in de dediği gibi *'kravlamasından'* tiksinebilirsiniz, ama şu bir gerçek ki karga, *Ölümsüz Aşk* filminde olduğu

gibi **Brandon Lee**'nın üçüncü bir gözü olacak ve hep insanın üzerinde uçacaktır.

Bana mezar kazmasını öğrettiği için bu ilk hocamı çok seviyorum ve sizi bilmiyorum...

Karga'nın gizemi sadece efsanelerde, masallarda, kutsal kitaplarda kalmamış, sanatın her dalına yayılmıştır. *Drama ve Karga* diyecek olursak aklımıza hemen **Le Corbeaux**'nun *Kargalar*'ını dramatize eden (4 perdelik bir oyun haline getiren-1882) **Henry Becque** gelir. Bu dramada varlıklı bir sanayici olan Vigneron bir beyin kanaması sonucu ölür. Birdenbire bütün, 'kargalar' yani işadamları, karısı ile kızlarına kalan mirası ellerine geçirmek için başlarına üşüşürler. Zavallı kadınlar ancak kızlardan birinin fedakarlığı sayesinde kurtulurlar. 'Taşlama' türüne örnek olan oyun, insan yüreğinin en karanlık yönlerini ortaya çıkaran gerçekçi sözlerle doludur. Eserin insanlara karşı olan tutumu çeşitli tepkilere yol açmıştır. [21]

Sinemaya açılınca durum daha da belirgin bir hal alır. Yine *Kargalar* yazarı **Le Corbeaux**'nun eserinin 1943'de Fransız rejisörü **H. Clauwout**'nun yönetiminde çevrilen versiyonu nasıl unutulur. Bu filmin oyuncuları **Pierre Fresnas, Pierre Larquey, Ginette Lederc** ve **Sylwie**; **Lewis Charance**'ın yazdığı senaryoda, çeşitli kişilere gelen imzasız mektuplarla altüst olan küçük bir taşra kasabasının günlük hayatını oynarlar. Film yalın ve özentisiz anlatımı, görüntülerle montajın gergin ritmi ve bazı sahnelerin katı gerçekliğiyle ün kazanmıştır. [22]

Hitschkock'un *Kargalar*ı insanın tüylerini diken diken eden bir filmdi. Kargaları rahatsız eden birkaç kişinin onların "cemiyet yaşamını" ve "kollektif bilinçlerini" görmeden geldiklerinden mıdır nedir, hışımlarına uğrarlar. Kasaba kargaların çılgınlıklarının uğrak yeri olur.. Sonra **Brandon Lee**'nın başrolde oynadığı ve aynı filmde kurşun sekmesi sonucu öldüğü *"Ölümsüz Aşk"* filminde, haksızlığa ve çırkın davranışlara uğrayan, karısına tecavüz edilen ve kendisi de öldürülen bir figürün tekrar dirilip intikam alması, filmin temelini oluşturur. Karga öç alması için **Brandon Lee**'ye *'üçüncü göz' 'ayrı bir perspektif', 'farklı bir bakış açısı'* dır. Film konusuyla da, hele de karganın film içinde farklı kullanımıyla Hollywood için özgün bir filmdir. En son da henüz izleyemediğim ama oynamasını dört gözle beklediğim **Oliver Stone**'un yapımcılığını yaptığı **Kevin Bacon, Jennifer Lopez** ve **Nick Nolte**'un oynadıkları ***U-Thurn***'u var... Bizde *Kaybedenler* diye çevrilen bu filmde **Nick Nolte** ve kargasını sakın kaçırmayın...

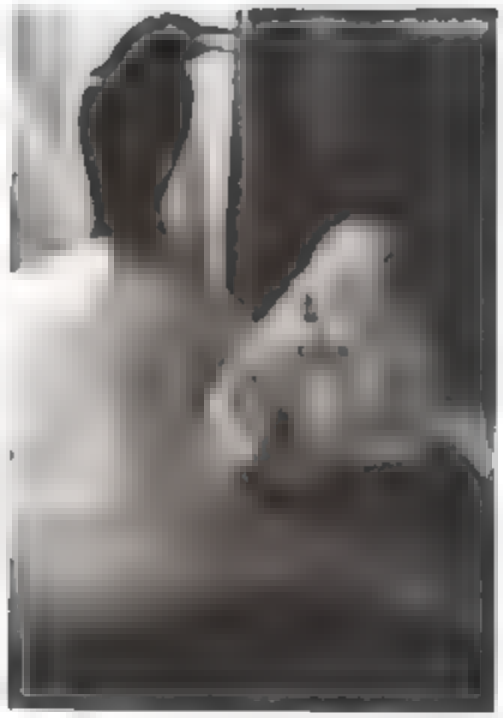

Nick Nolte, ***U-Thurn***'da

[1] **Nabokov, Vladimir;** *Edebiyat Dersleri* (Çev. Fatih Özgüven-Nihal Akbulut) Ada Yayınları, Tarihsiz, s. 125
[2] A.g.e. s. 126
[3] **Janoach, Gustav;** *Kafka ile Söyleşiler* (Çev. Kamuran Şipal) Cem Yayınevi, Aralık 1994 s. 16-17-18
[4] Janoach, A.g.e. s. 18
[5] *Brod, Max. Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk.* (Çev. Kamuran Şipal) Cem yayınevi, Kasım 1994. s 4
[6] **Brod, Max;** a.g.e. s. 6-7
[7] **Brod, Max;** a.g.e. s. 10-11
[8] **Anders, Günter,** *Kafka Pro et Contra* araştırısı için bkz. Fischer Ernst Franz Kafka, (çev Ahmet Cemal) BFS Yayınları, İst. 1995 s. 21-22
[9] **Fischer, Ernst;** a.g.e. s. 23
[10] **Sayın, Şara;** *Kafka'nın Değişim Hikayesi Üzerine Bir Deneme,* Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi, Sayı 5, İstanbul Matb 1996 s 119
[11] **Fischer, Ernst;** a.g.e. s. 26-27
[12] **Fischer, Ernst;** a.g.e. s. 24-25
[13] **Genç, Nihat;** *Bulbül Ölüşü Kanarya,* Leman Dergisi, Sayı s 14-15
[14] Büyük Türkçe Sözlük, D. Mehmet Doğan, İz Yayıncılık, İst. 1996, s. 607
[15] Meydan Larouse. Meydan yayınevi (7 Cilt) İst. 1960 s. 3-4
[16] Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, 5. Cilt. İstanbul 1985, s. 1720
[17] **Bulaç, Ali;** *Kur'an-ı Kerimin Türkçe Anlamı,* Birim Yayınları, 1985, s. 75
[18] **Mevdudi, E -ul Alla Et,** *Tefhimul Kur'an,* İnsan Yayınları, İst. 1996, 1 Cilt, s. 474-475
[19] Der Ggrosse Brockhaus, F.A. Brockhaus, Wiesbaden (9 Cilt) 1956, s. 506
[20] **Nahifi, Manzum;** *Mesnevi-i Şerif* (Haz. Amil Çelebioğlu, Sönmez Neşriyat, İst. 1967 s.50 (1 Cilt)
[21] **Nahifi, Manzum,** a.g.e. (2. Cild) s. 52
[22] Meydan Larousse, Meydan yayınevi, 7 Cild, İstanbul 1960, s.4
[23] Meydan Larousse, a.g.e. s-34

HAKAN ŞENOCAK

İş

İnsanın başına her zaman çözümü böylesine zor işler gelmez. Bu özel bir durum. Böylesi bir işin çözümünü kesinlikle ertelememek gerekir. Öyle uzun uzadıya düşünmeden, hemen harekete geçmelidir insan.

O da öyle yaptı.

Bu işi deniz kıyısındaki küçük bir çay bahçesinde halletmenin hem daha verimli, hem de anlamlı olacağını düşünüp o sabah işe gitmedi. Patronu arayıp işin önemini anlattı ve öğlen onbirbuçuğa kadar izin aldı. Patron, öğleden önce yapılması gereken pek çok iş olmasına karşın, problemin büyüklüğü altında ezilerek gerekli izni verdi.

Telefonu kapadıktan sonra kendi kendine "kaltak" diye homurdandı.

İşin ne kadar süreceğini banyoda dişlerini fırçalarken düşündü. Bir saat. İyi bir kahvaltıdan sonra, saat dokuzbuçuk gibi evden çıkarsa, gezi yürüyüşüyle yarım saat sonra orada olurdu. Bir terslik olmazsa, onla onbir arası işi halletmek için yeterli süreydi. Oradan da onbir otobüsüne yetişir, onbirbuçukta işyerinin kapısından içeri girerdi.

İşi bitirememe riski sinirlerini geriyordu. Kaygılı bir yürüyüşten sonra, çay bahçesine geldiğinde kendini iyi hissetti. Şanslıydı, ağacın gölgesindeki masalardan biri boştu ve işi bir saatte bitirip kalkmak için ideal görünüyordu. İskemleye oturup masaya dirseklerini dayadığında saat tam ondu. Enfes bir lodos esiyordu, hava pırıl pırıl olmuştu. Denizde trafik yoğundu. Amerikan bandıralı devasa bir şilebin ağır ağır geçişini seyretmeye koyulduğu sırada garson geldi. Onu tanımıyordu. Genç ve çirkindi. Genç ve çirkin olması önemli değildi ama, sevimsiz olması kötüydü. İşe yeni başlamış olmalıydı. Son olarak bir ay kadar önce geldiğinde başkası vardı. Herhalde işi bırakmıştı. Buna üzüldü. İşi bırakan garsondan hoşlanmıştı. Bundan hoşlanmadı.

"Hoş geldiniz. Ne alırdınız?"

Diğer masalarda atıştıran insanlara baktı. Kahvaltıyı evde yapmak yerine burada da yapabileceğini, böylece iki işi bir arada çıkarabilmek fırsatını kaçırdığını düşündü. Hemen vazgeçti bu düşünceden; kahvaltı işini evde halletmiş olması iyi olmuştu. Böylece yemekle zaman kaybetmiş olmayacak, kendini tümüyle işe verebilecekti. Üstelik, sadece bir saati vardı. Hatta, 55 dakika. Bazı işler için dakikalar büyük önem taşır.

Garson özür dileyerek yineledi.

"Soğuk bir şey mi alırdınız hanfendi?"

Karar vermek onun için daima çok zor bir iştir ve ne yazık ki insan, her zaman kararlar vermek zorundadır. Garsonu uzunca bir süre beklettikten son-

ra, "Kahve olsun... dedi

"Şekeri nasıl olsun?"

Karar vermeye zorlandığı için küçük bir öfke geçti içinden.

Garsonun gözlerindeki cinsel pırıltıyı görmezden geldi. Gülümsedi. Gülümsediği zaman yüzü çok güzel oluyordu. Güzelleşmek rahatlatıcıydı

"Sız en iyisi soğuk bir şeyler getirin bana .."

"Ne tercih ederdiniz?.."

Güzel bir kadın olması, garsonun kibar kibar konuşmasını sağlayabiliyordu ama, karar vermeye zorlamasını engelleyemiyordu. Bir an önce işe koyulabilmek için, "farketmez" diye geçiştirdi ,"yeter ki, soğuk olsun ..

Uzaklaşan garsonun arkasından bakarken patronunu hatırladı ve sınırlice, "erkekler birbirine ne kadar benziyor!" diye homurdandı. Yüzüne lodos esti. Denize baktığında, Amerikan bandıralı şilebin iyiden iyiye uzaklaşmış olduğunu gördü Deniz rahatlamıştı sanki Lodosa rağmen küçük takalar, tekneler bir bahar gezisi yapıyor gibi renkli ve neşeliydiler

Garson elinde buzlu, limonlu kolayla döndüğünde saatın onbuçuğu geçtiğini farkettı İşi yetiştirememe kaygısıyla ürperdi. Çok zaman kaybetmişti, acele etmesi gerekiyordu

"Teşekkür ederim...

Garson anlamlı anlamlı gülümsedi.

"Başka bir arzunuz var mıydı?"

Daha fazla yüzgöz olmamak için ona bakmadan cevap verdi: "Hayır.

Garson sallana sallana uzaklaşırken "ne güzel kadın!" diye düşündü.

Yüzüne lodos esti Kola gerçekten soğuktu ve garson üstüne üstlük buz da atmıştı içine. Dolu dolu bir yudum aldı Amerikan bandıralı şilep gözden kaybolmak üzereydi.

Güneş hızla yükseliyordu. Hava iyice ısınmıştı. Buz, soğuk kolanın içinde bile kolaylıkla eriyordu. Bu, kolanın tadını da etkiliyordu. Asıt insan vücuduna zararlıdır ama, asıdı kaçmış kolayı içmek gerçek bir çiledir. Bir dikişte bitirdi kolayı Limona bayılırdı Bardağın içinden alıp bir güzel yedı.

Garson bardağın boşalacağı anı bekliyormuş gibi koşa koşa geldi. Boş bardağı alırken sordu.

"Başka bır arzunuz var mıydı hanımefendi?.

Bu inceldikçe kabalaşan adamdan ısteyebileceği başka bır şey olup olmadığını düşündü Ondan hoşlanmamıştı. Zaman kaybettiriyordu. Küçük bir öc iyi olabılırdi Hayranlıkla yüzünün güzelliğini seyreden garsonun gözlerıne dopdolu bır bakış attı Gerçekten de yüreği hopladı garsonun Hemen ümitlendı. Garson samimiyetı nasıl ilerleteceğini düşünürken, o kısaca "hesap lütfen!" dedi

Saat onbire geliyordu Çok az zamanı kalmıştı. Garson elinde hesap fişiyle koşa koşa geldi Çabucak ödeyip kalktı. Her şey evde düşündüğü gıbı olmuştu, onbir otobüsüne kolaylıkla yetişti ve mutlu bir yolculuktan sonra rahatlamış olarak, saat onbırbuçukta işyerinin kapısından içerı girdi

ORHAN TÜLEYLİOĞLU

zorlanmış kilit

yükseklerden çok aşağılara yuvarlandı
bır kayaya öykünerek her şey
ömrümün içinden geçti
gökyüzünden sarktı
soğuğun gülumsemesi

rüzgârla parçalanıp ufalandı her şey
bır çakıl taşının ağırlığıyla
dibe ulaştı
gecenin yüreğini incittı
kentın üzerındeki denız meltemı
zamanın izini taşıyan her parçası
bır elın çızgıleri gıbi ayrılan
yollara dağıldı
zora yenıldı her şey çözüldü
bır sünger çekıyor sanki ıçine geçmışı
yüzün bır şarkının
yüksek sesle söylenen bölümü
günün mavılığini sürdürdüğü yer
sonsuz bır kıyının özeti

metal sesi karışıyor
karanlığın uğultusuna şımdi
ve susmak uyuyan sözcüklerın
taşıdığı küçük bır bıçak
cebimde dönüş bıletı
ardımda düşsüz bır kentın
zorlanmış kılıdı

HASAN NAMİ GÜNER

kutsanmış kitaplardan etkilenmiş bir monolog

EVET SEN! SEN SEÇİLDİN

Akşamın Akasyalı sokağına çıktın, artık alkolün çağırdığı geçmişe sıkı sıkı tutunamazsın. Şimdi yüzleşebilirim senınle, ağlaşabilir, dertleşebilirim (sen seçildin). Soyleyeceklerimi söyler ve sesim anlamsızlığa çarpmış gibi geri dönmez, çünkü maskeni masada, sana yakıştırılan hayatta bıraktık. Şımdı karşımda yapayalnız ve kendinsin

BİLİYOR MUSUN SEN ÖNCE ŞEY'SİN

(Nasıl doldurursan doldur parantezın ıçini ya da reddet)

Ben mulkıyedeyken,
harbıyede harbiyken,
lahmacuncu çırağı,
benım şırlerım,
ben pezevenkken,
abi bır çavuşumuz vardı,
bu işler kolay değıl oğlum,
ben daha kuçük yaştayken sanatla tanışmışım,
hıç unutmam ilk önce annemi .. babamı. .

NE ÇOK ŞEY VAR SÖYLEDİĞİN AMA,

SEN ŞEY'SİN ÖNCE

"Zaman geçerken saklar gızini hatırlarsın. Durur, bakarsın önceye, sonrayı ararsın ve orada sendedır anlam [1]

ARTIK AKASYALI SOKAKTASIN YALNIZ VE SENSIN

Bu gun bir soru sor kendine [1]

BŁN KİMİM?

HER ŞEY BURADA BAŞLADI

VE DEVAM ETTİ ÖYKÜ

"Bütün sorular cevabını arar yüzleşmek için, karşılaşmak için kendinın aynasında [2]

Daha çok sorular soracak, sorularının cevabına tutunmaya çalışacaksın. Boşluğun belleğinde yankılanan anlamsızlığından kurtulmak için, sen de arayacaksın. Yoldaşın da, rehberın de kendinsin.

"Yolculukta, çoktandır yaşamadığın sevinçleri arama, arama dost kokan sohbetleri. Yol boyu yalnızsın." [3]

NİYE Mİ?

Aradığını gördüler mi, bılırler. Yutulacak ilk lokma yaklaşmaktadır. Kurup tuzaklarını karşılarlar o en eski bılınır yalanlarla

SEN SAFSINDIR ÇUNKÜ ARAMAKTASIN

"Her cevap anlam değıldır." [4]

ONLARA KIZMA, ONLARIN DA

Özlemleri vardı, taraf oldukları dunyalar, aşkları, yolları, yoldaşları vardı. sonra İnkar ettiler ve koca suslu sıfatlardan dikilmiş anlamlar oturttular üzerlerine

Önceleri bol gelse, ığretı dursa da zamanla değıştırıp kendılerını, sıfatlarına oturdu bellekleri Sen yutulacak lokmasın, artık benzemedığın ıçın onlara Yandaşın yok, koruyucu sözcüklerın, tarafların, putların, tılsımın, büyün yok Sen soruyu sordun artık. Yalnızca arıyorsun, ayrısın, ayrıksısın

"AKLIN VARSA ADA'NA SAKLAN
Merdivenlerden
ınınce
aşağıya
Mavıleşırsın
CaKıL taşından yolda dun geceki yakamozun renkleri
Bır aşıksa eğer ağlayan, kımse dokunmamıştır gözyaşlarına
Ruzgarda bır kadın kokusu
Sadece
"Dönup bak ardına, lanetlı kente" [6]
Hayatın kaçışının izi
Masum ve insan
KORKMADAN SÖYLE

Tabi kı kendıne Başkalarının bılmesı gerekmez, yalnızca kendıne Duvarlarına yaz, aynanın kenarına ılıştır, baş ucuna yatağının, günü karşıladığın mavılığe, geceyı bıraktığın dağlarına. *"Burada olmak hiç bir yerde olmaktan iyidir."* [7] İyıdır insan olmak, kırlenmemış, önde, gözde ve dekor olmaktan.

"İNKAR ET" 6

Kendınle başla önce, tebanla, dokunabıldığin hukmedebıldığın tüm uzaklıklarla. Sonrasızlığı duşün, öncesizlığı, öykün oradan yenıden başlayacak.

Özgürlüğü düşün, sonrası ıçinde o anın
Çocukların aslında önce tırtıl olduğunu,
Ve hep kelebek olup uçmayı düşledıklerını
İnkar et ölumü,
Daha guçlü korkusunu

Yaşadığını, hep yaşamak ıstedığını düşün ve ufuktan önce sokaklara bak. Körluğunü, körleşmeni, körleşmeleri gör

Kutsal kitapların ılk giriş cümlesını oku, *her şey sevgiyle başlar* " [8] sonrakı sayfalarda kırlenır onlarda. Sonra, onu da

inkar et ıhanetı gördüğunde

Kendınden kork kı, uzaklaş. Yenı evının yolunu tut Sonra oradan da ayrıl Unutma sonu yok evrenınde surüp gıdecektır sonsuzluğun.

Kızıl elma şekerleri dağıt bayram yerlerinde
Çocuklara dil çıkart
Dıl çıkartmayı öğret
Asla utanma soytanlığından
Soytanlar pervaneye benzer, yalnız ve tutkuludurlar
Hıç korkmadan
Dokunur gıbı kuş kanadının havaya
Bırak dokunsun hıçlığın hayatına
Serınle
At yükünü denızıne göğun, sonsuzuna.
İnkar et sonra da ne kadar güçlü olduğunu.
YOLLAR ÖNERECEKLER SANA

ALDANMA, KENDİNDEN KORKMA, DENE, KUTSANMIŞTAN UZAK DUR!
YOLA BULMAK İÇİN ÇIKMIŞTIN!
"Butün yollar ölümle karşılaşır." [9]
Doğum..... Bunalım..... Ölüm
Doğum. . . . Uyum çabası. . . Ölum (İntehar)
Doğum... ..... Açlık ve yokluk ..... Ölüm
Doğum . . . Karşı çıkmak. Ölum (öldurülerek)
Doğum. . .. Uyum . Bunalım Ölüm
Doğum..... Başarısızlık..... Ölüm
Doğum. ..... B a şa r ı Ölüm
Doğum. . ... Mücadele..... ..... Başarı .. .. Ölüm
Doğum... ....Ölüm
YOL ÇOK ARA, SONU DÜŞÜNME, SON BİR BAŞKA BAŞLANGIÇTIR ASLA VAZGEÇ-ME
Kımsın kı sen
Aradığım bu sokaklarda, kım
Vazgeçmek nıye kı
Donmemek isteği o eskı şarkılara
Acıya aşına bu kent sarhoşluğu nıye
Olunmaz duş sapkınlığı
Yolcu sıfatını takıp yakana bır kımlık gıbi taşı
hıçlığı anlayacağın günlere
Nıye?
(Yolun orta yerinde durup duşünüyor soruları Bır kaç kadın sulyetı ve kırlenmış benleğın ile Akasyalı sokakta eskımış bır ağaca dayayıp sarhoş bedenını)
Duşun, kımsın kı SEN
(omuzlannda ınkarın dayanılmaz ağırlığı tekrarlıyorsun ben hıçte hıç değılım Zavallı bır adım atıp tekrarlıyorsun, ben şeyım aslında ..)
Şeyim
Şeyim .
(Ha bıre tekrarlıyor hıçlığın korkusundan)
NEEEEESİİN..
(Tekrarlıyor sıfatlarını, ıçten içe bır haınlıkde guçlü görünmek isteğının Peşı sıra tekrarlıyor onu güçsuzleştiren gücü)
Ben aynı zamanda bunu da yaptım ve .
Kitaplarım...
Okuldakı derslerim ..
Bankamdaki başarım .
Öğrencilerim..
Benden sonra öykü mü var...
Tebam ..
Bulunduğum parti ile şeyi de yaptım...
NEYİİİİ
(Adımları taşıyamıyor artık kendini Kendı Zaten ağırlığında tutsaklığının Çocuk adımları başlıyor (tutuna tutuna) kendine benzer resmında. Bır kuçuk görüntü önce, ardından hızlanarak başlıyor alta resmedılmış saklı sulyeti görünmeye)
Orada bir dost olsa da tutunsan, sarılsan...
(O da inkar edecektır kendını görme korkusundan O da kendınden korkacaktır kendı resmi-

nın altında yatan karalamadan ve görmezden gelerek)

AMA BİZ ŞEYLERİ DE YAPMAMIŞ MIYDIK

Şair ve yazar ressam değilmiydik, yakası kolalı katıp, yuzü maskeli hatıp, kürkünde saklanan, her oturumda aklanan, komik ve trajik, absurd ve sıfatlarımızı yıldızla parlatmazmıydık?

"AYNASINDA GERÇEĞİN YALNIZ KENDİNİ GÖRÜR İNSAN" [10]

(once bır mıgde bulantısı ve sebebını bılmedığı hep o sızı)

Benım onurum var, ben hıç boyun eğmem, aslında ben bu yere

"Ve bakarken insan uçurumun korkunçluğuna,kendınden korkmaz"

DURDU. YİTTİ DENETİMİ KURULMUŞ BELLEĞİN

"Ben aslında asalağım damarlarında hayatı çoğaltanların

Ben değilım, yalan. Yalanlarıma inandınız, yalanlarınıza inandım, severek aldandım

Hıç bir zaman başkanı olmak istemedım o derneğın

O adamların altına korkusundan yattım yalnızlığın, oysa uzun saçımda gecenın serinlığını ha la saklarım, kadınlığımın buğusu durur kırılmış camlarımda hala.

Kocaman paltoları gıymek ıstememiştim, istememıştım kocaman kocaman görünmeyı.

Oysa hıç bır şey katmak istememıştım adımın önune

PENCERELER ÇOKTAN KAPANMIŞ, KAPILAR SURGÜLENMİŞ

KİMSELER DUYMAZDAN GELİR KORKULARINDAN!

(Hadı, devam etmelisın)

"Ben var ya ben, para için, şöhret için, avartur ve benzemek ıçin turk fılmlerının en cüneyt arkın sahnelerine.

EVET YAPTIK.

Şımdı de inkar edıyorum kendımı

BEN VAR YA BEN

ŞEYİM SADECE ŞEY"

(Taşımıyor bedeni kendını, usulca eğılıp yaşlı akasya ağacının dıbine, kusuyor)

"Sonda yenıden bır soru çıkar karşınıza"

SORU YA NEREYE TUTUNACAK İNSAN GEÇMİŞİNDEN BAŞKA ?

CEVAP ÖNCE KARTALLARI VURDULAR, GERİ DÖNMESİN DİYE ŞAMANLAR.

Ya daha sonra ne yapabılır insan bır başınalıkla?

Sonra yok. Yalnız ve kendinsin artık bır başınalıkta

zavallılıkta vardır, güçlülük de

HER ŞEYE RAĞMEN ULAŞTIĞIN ÜLKEDE KAL

Şımdı tekrar inkar et, yaz sokaklarına, sabahlarına ve yatışlarına, gunun tüm vakıtlerine

Ben hıçım.

Gökteki yıldız, ormanda ağaç kadar hıç,

Özgürluğü tanımlardığım kuşlar kadar hiç.

Toprak ana, güneş baba ve şimşeklerle tanış.

Ve anla Hıçsın onlar kadar ve anlam.

Sarhoşluğuna tutkun aydınlığının mumu kadar güçlü ve

yoksulusun kendının.

Korkma

Hayat kutsar ve çoğaltır kendini arayan çocuklarını.

**1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13.- Kutsanmış Kitaplardan*

SİNAN VARGI

bilimkurguda etik ve gerçekler

Bilimkurgu yazarlarının çoğunun, bugüne kadar yazdıkları eserlerde hep dış uzaylıları, bir kafası, bir gövdesi, iki kolu, iki de bacağı olan yaratıklar olarak tanımladıklarını görmekteyiz. Aslında bu da, bilmemenin getirdiği kısıtlamadan öte, oturup yeni bir canlı şekli üzerinde kafa yormamaktan kaynaklanmaktadır. 'Canlı' kavramı konusunda yapılan en büyük hata dünya ve bizim kaynaklarımızı kullanan canlı formatı biçiminde düşünmemizdir. Yani oksijen, azot, su olacak ve canlı belirli bir ısı sınırları arasında canlılığını sürdürecek... Neden? Bu özellikler yalnızca bizim bildiğimiz canlı formatına ait özellikler. Öyle bir canlı olabilir ki, bu canlı oksijen, azot veya su olmadan yalnızca 'kseptenor gazı' ile yaşayıp, 'masultak'larla beslenemez mi?

Ülkemizde bilimkurgu yayıncılığının tarihi çok eskilere dayanmasına karşın, geriye doğru bakıldığında, bilimkurgunun çağdaş ustalarının yakın zamana kadar kitabın türünü belirtmekten kaçındıklarını örneğin *"çağdaş edebiyat"* ya da benzeri tanımlamalar kullandıklarını görmekteyiz. Bir zamanlar polisiye romanların edebi eser olup olmadığı tartışması yapılmış; sonuçta iyi bir polisiyenin, edebi kurallara göre yazılması halinde edebi eser olduğu sonucunda birleşilmişti. Bu özellikleri taşıyan iyi bir bilimkurgunun da iyi bir edebi eser olması düşünülebilir. 1995 yılından sonra bazı yayınevlerinin çabaları ile düzenli olarak bilimkurgunun evrensel ölçütteki eserleri yayımlanmıştır. Türk okuru ile geciken bu buluşma, sonuçta meyvelerini

vermiş, özellikle büyük kentlerdeki üniversitelerimizde bilimkurgu kulüplerinin kurulması sağlanabilmiştir.

Bilimkurgu yazmak diğer yazın türlerinden daha farklı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bilimkurgu yazarı, öncelikle ele alacağı konudaki bilimsel altyapıyı iyi bilmelidir. Bu bilimsel gerçekliğin üzerine öykü ya da romanını kurmalı, hiçbir zaman bilimsel gerçekliğe aykırı bir öykü üretmemelidir. Ancak düşsel gerçeklik ya da sezgi ile yazmak ayrı bir konudur. Bunlar da kısıtlanmamalıdır. Düşsel gerçeklik ve sezgi olmasaydı, bugüne kadar yazılan birçok bilimkurgu eserinin ortaya çıkması mümkün değildi. Bu çerçeve üzerinde yazılan bir temanın, edebi bir esere dönüştürülmesi için, günümüz yazarlarının de-

yışıyle önce ağır işçilik, sonra da ince işçilik gerekmektedir

Bilimkurguyu diğer yazın türlerinden ayıran önemli bir nokta da üzerinde çalışabilecek temaların sınırsız oluşudur. Bilimkurgu türünü ele aldığımızda, bilinen veya bilinecek olan tüm evren bilimkurgunun kapsamına girebilir

İnsan ilişkilerini ve doğa güzelliklerini, insanlar ile diğer canlı türleri arasındaki (evrende yalnız olduğumuzu düşünenler hariç) bir boyuta taşımanın bir sınırı olabilir mi? İnsanı ele alarak yazma zorunluluğumuz var mı? Başka canlı türleri arasındaki ilişkilerde yazılabilir mi? Evet! *"İnsan hayal ettiği müddetçe yaşar"* atasözünün altında yatan bazı gerekçelerle bilimkurgu yazılabilir.

Sevdiğim yazarlardan birisi olan **Demir Özlü**'nün yapıtlarında kentler, sokaklar, kahvehaneler eserin kahramanlarını oluşturur. Yazarın, konuları, bu kahramanlar aracılığıyla dile getirmesi, edebiyata yeni tat ve anlam kazandırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bilimkurguda baştan itibaren, ortaya konmuş bir çok kısıtlamalardan da kurtulmak mümkündür. Konuya bu açıdan bakıldığında, bilimkurgunun daha geniş, hatta sınırsız denilebilecek bir alanı kapsadığını da kolaylıkla görebileceğiz. Tüm bu gerekçelere karşın, bilimkurguda da birbirlerinden bilerek ya da bilmeyerek esinlenen yazarların olduğu görülebilir, bir öykünün ya da romanın konusu ile bir başka eserin konusu arasında okurken aynı tatları almak mümkün olabilir

Bilimkurguda önemli olan diğer bir konu da bilimsel ahlak sorunudur. Bilimkurgunun günümüzün politik görüşlerinden bir veya birkaçına hizmet etmesi, 'okuru kurması' ya da tartışılabilecek ekonomik görüşleri okurun bilinçaltına sokmaya çalışması, onun bilimselliğine ve edebiliğine de gölge düşürmekte haklı olarak eleştirilmektedir. Ancak bilimkurguda politik öğelere yer verilmesi de o denli tuhaf karşılanmamalıdır. Toplumların geleceğini şekillendiren politika olduğuna göre, bilimkurguda politika da olmalıdır. Politik bilimkurgunun baskı rejimleri altında ortaya çıktığını, *Gulliver'in Gezileri* adlı romanda görüyoruz. Eserin yazarı **Jonathan Swift,** İngiltere Kralı hakkındaki düşüncelerini açık açık söylemeye cesaret edemediği bir dönemde, Liliputlular'ı ve Houhynhms'i yaratıp anlatmak istediklerini ortaya koymuştur. **Voltaire,** *Micromegas* adlı eserinde, *Sirius* yıldızında oturanlardan birinin *Zühal (Satürn)* gezegenine seyahatini anlatırken, yaşadıkları zamanın Avrupa'sında budalalıkları ve kötülükleri ince ince eleştirmekteydi. Başpiskopos ve Prusya kralı eserde ince bir eleştiri yağmuruna tutulurken, **Voltaire** kendisinden sonrakı bilimkurguculanın da hayal dünyasını, sonsuz büyüklüklerle birlikte sonsuz küçüklüklere doğru şu satırlarla yöneltmeyi başarabilmişti.

"Hiçbir şeyi, görünüşteki büyüklüğüne göre yargılamamak gerektiğini şimdi her zamankinden daha iyi anlıyorum. Bu kadar küçümsenecek gibi görünen tozlere bir zeka veren Ulu Tanrım! Demek sonsuz küçüklük size sonsuz büyüklük kadar az bir şeye mal oluyor."

Politik bilimkurgunun baskıcı rejimlere karşı çıkmasının en belirgin özellikleri, Sovyet bilimkurgusunda görülür. **Gorbaçov** öncesinde şiir ve bilimkurgu ile rejimi eleştirmek, Gulag takımadalarına tek yönlü bir bilet almak anlamına geliyordu. Her iki dalda da yazarların özgürlükleri risk altında ve kısıtlıydı. Kimsenin söylemeye cesaret edemediklerini simgelere aktarırken, her şey kullandıkları benzetmelere bağlıydı. Özgür ifadeyle gelebilecek cezalardan kurtulabilmeleri, sansürcülerin, yazarların ne dediğini tam olarak anlayabilecek kadar zeki olmaları gerçeğine dayanıyordu. Tüm bu baskılara rağmen, Sovyet bilimkurgu okurları, yazarları ile iyi bir iletişim kurabilmişti. Ne yazık ki, benzer bir sansür anlayışı nedeniyle, Türk bilimkurgu okurları yıllar boyu Sovyet bilimkurgusundan yoksun bırakılmış ardır.

Vietnam Savaşı sırasında, 30 kadar bilimkurgu yazarı biraraya gelerek savaşı protesto eden bir ilan

Bilimkurgunun günümüzün politik görüşlerinden bir veya birkaçına hizmet etmesi, 'okuru kurması' ya da tartışılabilecek ekonomik görüşleri okurun bilinçaltına sokmaya çalışması, onun bilimselliğine ve edebiliğine de gölge düşürmekte haklı olarak eleştirilmektedir. Ancak bilimkurguda politik öğelere yer verilmesi de o denli tuhaf karşılanmamalıdır. Toplumların geleceğini şekillendiren politika olduğuna göre, bilimkurguda politika da olmalıdır. Politik bilimkurgunun baskı rejimleri altında ortaya çıktığını, Gulliver'in Gezileri adlı romanda görüyoruz.

verdiler. Hepsinin kurguladığı ideal dünya ırk ayrımının ve yoksulluğun olmadığı, herkesin ifade ve eylem özgürlüğünün bulunduğu, en büyük yatırımların bilimsel araştırmalara yapıldığı bir dünyaydı.

Aman kılıçları hazır edelim!

Bilimkurguda bilimsel bir ahlak arama zorunluluğumuz var mıdır? Bilimi bilmeden ucuz bir bilimkurgu yapmak olası mıdır? Bu tür sorular kişilere göre değişir. Ancak, tüm sorular karşısında bilimkurguculanın verecekleri farklı cevaplar ve bu cevaplardan yola çıkarak hazırlayacakları eserler, ortaya konan bilimkurgu türünün niteliğini ve kalıcılığını da belirleyecektir.

Fiziği, gökbilimini, tarihi, paleoantropolojiyi, hücre bilimini ve kimyayı iyi bilmeden iyi bir bilimkurgu yazmak bana göre olanaksızdır. Ama yazılamaz mı? Evet yazılabilir. Hatta bu tür öykü ya da romanlar büyük bir olasılıkla sinema filmi haline bile dönüştürülebilir, yapımcısına büyük paralar kazandırabilir, ancak bilimsel gerçekliği eksik olduğunda kalıcılığı tartışılabilir.

Tarihi bir filmde kolunda saat unutan bir figüran gibi ya da TRT'nin çektiği *"Yaban"* filminde Yunanlı askerin arkadaşlarının fotoğrafını günümüzde kullanılan küçük kameralarla çekmesi gibi anormal görüntü tam filmin ortasında asılı kalıverir. Ya da bir uzay gemisinin ateşlediği lazer ışınlarının uzay boşluğunda yol alması gibi izleri yapılır. Ancak filmi bir fizikçi seyrettiği zaman lazerin uzay boşluğunda böyle iz bırakmayacağını bildiği için filmi eleştirebilir. Belleğinizi yokladığınız zaman aslında uzayda geçen tüm savaş filmlerinde böyle görüntülerin (herhalde görsel bir etki yapabilmek için) halen yapılmakta olduğunu görebilirsiniz.

Bu tür teknik hataların dışında, daha önce yazılan bilimkurgulardan etkilenerek yazmanın da, belirgin bir canlı kıntısına belki de tam bir komediye dönüşmesi mümkündür. 1930'dan 1970'lere kadar yapılan ucuz Holywood filmlerinde Marslıların dünyayı ele geçirmek için Amerika'nın büyük kentleri üzerinde (nedense hep Amerika'ya saldırırlar, bir tane bile Afrika'ya saldıran film göremedim) uçan daireleriyle uçmaları ve ordu (!) ile savaşmaları konu edilmekteydi. Bu saldırılardan da hep Amerikalılar galip çıkıp dünyayı kurtarırdı. Günümüzde, Mars'taki yaşam koşullarını göz önüne getirdiğimizde ve böyle bir filmi seyrettiğimizde ortaya çıkan film, bilimkurgudan uzaklaşıp komedi türüne daha da yaklaşmaktadır. Son aylarda gişe rekorları kıran *Bağımsızlık Günü* filmi de, bu eski şablona göre kurgulanmış ve istilacılar Mars'tan çok öteye taşınmış olmasına rağmen, başarılı olmuştur. Görsel efektlerle izleyicinin bilinçaltına sokulan imaj altmış yıldır hep Amerika'nın dünyanın bekçisi olduğudur. Keza nereden, nasıl ve niçin geldiği hiçbir zaman yeterince açık olmayan böceklerle savaşan Amerikalıları konu edinen *Yıldız Gemisi Askerleri* filminde de aynı tema işlenmiştir. Sürekli tekrarlanan böcek saldırıları ile böceklerin insanları ağızları ile parçalamaları ve askerlerin de onlara ateş etmeleri bir bilimkurgu sayılabilir mi?

Üçüncü Türle İlişkiler filmi gibi bazı olumlu yapıtlar dışında barışçıl bir imajla uzaylılara yaklaşmak, emperyalist sisteme ne kazandırabilir ki .. Bu yüzden bilimkurgu kavramı emperyalist amaçlar için kullanıldığında yozlaştırılarak, uzaylılarla olan ilişkinin daha baştan itibaren *"Aman kılıçları hazır edelim"* şeklinde çağdışı bir anlayışla yazılmasına neden olmaktadır. **Alien (Yaratık)** adlı film dizisi buna güzel bir örnektir. Uzayda karşılaşılan bir yaratık ve onun yaşamda kalma içgüdüsü ile insanın kendi koruma içgüdüsünün genel bir çatışması niteliğinde olan *Alien* filminin seyirciyi gereken öğelerinin tutulması üzerine dördüncüsü çekilmiştir. Yaratık aynı, onu ve yavrularını öldüren kadın aynı olduğunda seyirciye bilimkurgu açısından verilen herhangi bir yenilik yoktur. Sınırların bir gerilip bir boşaltılması tekniğine dayandırılan bu dizi artık bir bilimkurgu olmaktan uzaklaşmış, gişe hasılatı peşinde koşan bir temaya dönüşmüştür. Ticari kaygıların getirdiği bu tür tuzaklardan, bilimkurgu filmi yapımcısı ya da senaristinin kaçınabilmesi mümkün müdür? Hoplayan, zıplayan böceklere nişan alma oyunu şeklinde geçen ve bilimsel yönünün çok az olduğunu belirtebileceğimiz *Yıldız Gemisi Askerleri* filmi ise bu ticari kaygılarla bilimkurgu filmi yapmanın örneğidir. Sphere (Küre) adlı film insanın düşünme sisteminin pozitif düşünceye zaman zaman ne kadar uzak kaldığını ortaya koyan ilginç bir denemeydi.

Jules Verne, *Aya Seyahat* adlı eserini 1865-1870 yılları arasında kaleme alınmıştı. Yazar bundan tam 130 yıl kadar önce, üç kişinin aya doğru gidişini, onun etrafında dönüşünü, sonunda da Pasifik Okyanusu'na inişlerini doğru olarak anlatmıştı. Tüm bunların ötesinde yazar, olağanüstü bir önsezi ile, fuzenin Amerika Birleşik Devletleri'nde, Florida eyaletindeki **Cape Kennedey**'den fırlatıldığını yazmış ve eserin sonuna eklediği haritada da bölgenin ayrıntılı bir haritasını vermişti. Günümüzün bilimsel değer endirmeleriyle Aya Seyahat incelendiğinde yazarın tüm yolculuk boyunca ancak dokuz hata yaptığı saptanabilmiştir. Yüzyıl sonra ancak gerçekleştirelebilecek bir uzay yolculuğu konusunda, bilimkurgunun bu büyük dehasının ancak 9 hata yapması, ona karşı duyduğumuz saygıyı bir kez daha artırmaktadır. Onun eserlerinin tamamı incelendiğinde, derin bir bilimsellik, müthiş bir önsezi görülecektir. *Denizler Altında 20 Bin Fersah*, *Arzın Merkezine Seyahat*, *Seksen Günde Devri Alem* gibi eserlerinde ortaya çıkardığı teknoloji harikaları günümüzde kullanılan makinelerdir. **Jules Verne**, ilk profesyonel bilimkurgu yazarı olarak da, bilimkurgu tarihinde ayrı bir yere sahiptir.

Canlı, kime göre canlı?

Bilimkurgu yazarlarının çoğunun, bugüne kadar yazdıkları eserlerde hep dış uzaylıları, bir kafası, bir gövdesi, iki kolu, iki de bacağı olan yaratıklar olarak tanımladıklarını görmekteyiz. Aslında bu da, bilmemenin getirdiği kısıtlamadan öte, oturup yeni bir canlı şekli üzerinde kafa yormamaktan kaynaklanmaktadır. 'Canlı' kavramı konusunda da yapılan hatalar arasında dünya ve bizim kaynaklarımızı kullanan canlı formatı biçiminde düşünmemizdir. Yani oksijen, azot, su olacak ve canlı belirli bir ısı sınırları arasında canlılığını sürdürecek... Neden? Bu özellikler yalnızca bizim bildiğimiz canlı formatına ait özellikler. Öyle bir canlı olabilir ki, bu canlı oksijen, azot veya su olmadan yalnızca 'kseptenor gazı' ile yaşayıp, 'masultak'larla beslenemez mi? Böyle bir canlının mantıklı düşünmemesi ve mantıklı hareket etmemesi de beklenebilir mi? Pekiyi size göre doğru gelen mantığın o canlı türü için ters olabileceği düşünülebilir mi? Kseptenor gazını soluyup, masultak'larla beslenmesi, onda nasıl bir mantık oluşturabilir ki? Bu canlı, neden solumak ve yemek zorunda? Bunları da ortadan kaldıralım, canlının yalnızca kendi güneşinden aldığı ışınlarla yaşayabildiğini düşünelim. Fotosentez yapan dünya bitkileri gibi yere bağlı olmasında havada uçabilen bir vatoz balığı şeklin de olsun. Ya da neden ışınlarla yaşatıyoruz bu canlıyı? İşte, hep kendi bilimimiz ile kurguyu bir noktada buluşturma çabamızdan. Ancak bu doğru mu? Hayal kurmaya bir kısıtlama değil mi bu? Evet bir kısıtlama. Ancak ortaya koymuş olduğumuz canlı türünün de, kabul edilebilir olması gerekir mi? Pekiyi kim tarafından kabul edilecek? Okur tarafından. Okur diyecek ki, böyle bir canlı da olabilir. Mantık, düşünce, akılcılık mı, onlar sonraki kavramlar. Daha dünyada bile insanlar arasında tam bir birliktelik sağlayamadığımız konularda, milyonlarca ışık yılı uzaklıktaki hiçbir şeye benzetemediğimiz bir canlı türünün, bizim ortalama mantık ve düşünce sistemimiz arasında bazı paralelliklerin olmasını beklemek haksızlık sayılabilir mi?

İşte bu aşamada da sınırlarımızı zorlayan ancak kabul edilebilir bir felsefi düşünce geliştirmek gerekir.

Bilimkurgu yazarlarının üzerinde yoğunlaştıkları diğer bir çalışma alanı da tanrıyı aramaktır. Tanrıyı ararken belirli bazı kalıpların sınırlarını zorlayarak geçerler. İnsanın varoluşu, dinlerin ortaya çıkışı, ahlaki felsefenin başlangıcı ile bugüne kadar kutsal olarak tabir edilen bazı sınırları kendilerince, kendi felsefi görüşleri içinde zorlarlar. Çok başarılı bir bilimkurgu olarak kabul edilen *2001 Uzay Yolu Macerası* adlı filmde de bu açıkça görülür. Günümüzün sevilen bilimkurgu romanlarından *Çöl Gezegeni Dune* adlı eserin yazarı **Frank Herbert** birçok dinin çöl atmosferinde başladığını göz önünde bulundurarak, din ve çöl temalarını bu eserinde birleştirdi. Herbert romanın altyapısını hazırlarken iki yüzden fazla kitap okudu, altı yıl boyunca Arapça çalıştı.

Bilimkurgunun önemli yazarlarından birisi olan **Arthur C. Clarke**'in eserlerinde de dinin etkisi açıkça görülür. Din adamlarının aynı zamanda bilimsel kariyer sahibi olmaları nedeniyle din ile bilimi çoğu kez birbirleriyle bağdaştırdıklarını ve ilginç yorumlar geliştirdiklerini görmekteyiz. Clarke için birçok okuru, yazarın sağcı, metafizikçi, mistik yönü ağır basan bir yazar olduğunu, ancak bıkmadan usanmadan araştırarak bilimsellikten kesinlikle uzaklaşmadığı için başarılı olduğunu söylerler.

John Naisbitt'de din ve uzay ilişkisini zorlayan yazarlardan birisi olarak tanımlanır. Yazar **2000 Yılının Sanayi Ötesi Toplumu** adlı eserinde (ben bu eseri bir bilimkurgu olarak tanımlamaktan ziyade, kapitalizmin geleceğini yorumlayan bir eser olarak görüyorum) peygamberler ile **UFO**'lar arasında bir bağ kurup **UFO** tarikatının gelişmesi anlatılır. Bu tür kitaplarda dine yöneliş, klasik din öğretilerinin yanı sıra uzay, teknoloji ve tanrı üçleminde gelişen çeşitli tarikatların doğmasına yol açmaktadır. Gerçek olan hep tanrının varlığıdır. Şekil, yol ve yöntemler değişse bi-

le bilimkurgucu başka bir sonuca gitmemiştir

Bilimkurgu yazmak zor mudur?

Bilimkurgu dalında bir şeyler yazmanın zor olup olmadığını göstermenin en iyi yolunun sizinle bu satırları okurken, birlikte bir bilimkurgu öyküsü yazmak olduğuna inanıyorum. Gelin, birlikte bir bilimkurgu yazalım

2767 yılında (neden bu yıl, belki de klavyede elime öyle geldiği için) Federasyondan aldığımız göreve (federasyon ne, kimler var, başkanı kim, merkezi nerede, bayrağı, bakanlar kurulu, rüşveti var mı bunları da açıklamamız gerekir mi?) A-623 nebulasındaki Torson sistemine, 342 no'lu gezegeni aşılamaya gidecek hayatı başlatma projesi kapsamında bu gezegene de hayatı aşılayacaktık. (Adresi uzayda tam olarak vermek gerekir. Sonra okur yolunu kaybedebilir! Ancak bilimin gelecek 767 yıl içinde başka nebulalara da gitmek konusunda ne derecede bir aşama kaydedeceğini ve bu nebula sisteminin gerçekten var olup olmadığını iyi bilmek gerekir.)

Hayatı aşılama projesi, evrenin bilinen ve ulaşılabilen her bölümünde yapılmaktaydı. İnsanoğlu olarak kendi genetik bilgilerimizi şifrelediğimiz, hücre veya daha gelişmiş canlı türlerini yaşamın gelişmesi için uygun gezegenlere bırakıyorduk. Diğer bir çalışma grubu ise yaşanabilir gezegenler oluşturmak için çalışmalar yapıyor ve gezegenlerin atmosfer yapıları ile oynuyorlardı...

342'ye vardığımız zaman (yolculuk nasıl geçti, neyle gittik, ekibimizde kimler vardı, eğer roman yazmaya karar verirseniz, bunları da ayrıntılı olarak anlatabilirsiniz, ancak şu anda ben saylamız kısıtlı olduğu için pek işi uzatmıyorum.) gezegenin uygun bir bölümüne genetik şifreleri, hızlandırılmış ve değiştirilmiş, şempanzeleri bıraktık. Yaklaşık olarak birkaç yüz bin yıl sonra şempanzelerin ayağa kalkıp yürüyebileceğini ve alet kullanabilecek kadar insanımsılara dönüşeceğini hesap etmiştik.

Dönüşte, kaptan pilota dönen yardımcısı -adı Mike olsun- *"Acaba biz de mi bu zincirin bir parçasıydık, ne dersin?"* diye sorar. Kaptan ona dönüp yanıt verir, *"Bilemem dostum, bilemem. Ben işimi yapıyorum, işimi böyle yapmak işime geliyor, gerisini fazla sorgulama."*

Öyküyü bitirelim ve adını da *"Zincir"* koyalım. Birkaç hafta sonra tekrar okuyalım, gerekli düzeltmeleri yapalım, edebiyat dergilerinin editörlerine gönderelim.

Okur gen teknolojisi ve uzay yolculukları hakkındaki bilgisi ile bu tür bir projenin yapılmasının mümkün olduğunu en azından tahmin edebilir. Sonra kendi geçmişini biraz sorgular, acaba diye düşünmeye başlar. Yazarın işi henüz bitmemiştir! Eğer öykuye devam edecek olursak; ikinci bir ekibin ayağa kalkıp alet kullanarak işi geliştiren insanımsıların da kapsamlı bir proje çerçevesinde izlenmesini de, başka bir gruba verebiliriz.

Sonrası nedir, okur artık nereye varır? Dini bilgileri ve tanrısal görüşleri zayıf olan okur, insanın tanrılığa soyunduğunu sanıp yazarı tanrıtanımaz olarak nitelendirebilir. Oysa yapılan işlev basit bir kopyalamadan ibarettir. Bir 'yaratma' işlemi kesinlikle yapılmamıştır. Olayın sirktekı maymunu terbiye eden insanı alarak bir gezegene götürüp, buradaki maymunları da terbiye et davranışından ne farkı vardır. Ancak geriye dönüp sorgulama yapmak, okura bırakılmalıdır.

Bir sonraki öyküde de yazar, *"insan olabilmenin mantığını"* tartışmaya açabilir. Evrenin bir köşesinde daha gelişmiş insanlarla tanışıp kendi geleceğini ona göre planlayabilir

Bu tür bilimkurgu yazmak gerçekten zor ve sorumluluk isteyen bir iştir. Ancak, uzayda sürekli olarak birbirine ateş eden gemiler ile, garip görünüşlu canavarlarla yapılan savaşları yazmak belki daha kolay, daha fazla ticari başarı sağlayabilir. Ünlü bilimkurgu yazarı **Theodore Sturgeon**'un yıllar önce söylediği gibi bilimkurgunun yüzde doksanı çöptür. Geriye kalan yüzde onluk bölümde ise bilimkurguyu edebiyat türleri arasında benzersiz yapan entelektüel içerik yer almalıdır

Bilimkurgu; insan olabilmenin mantığını, geçmişini, özellikle de geleceğini sorgulayabilmelidir. İnsan ırkı kendini yok etmeden başka gezegenlere gidebilecek mi? Yoksa küçük bir yıldız patlaması ile yok mu olacak? Evrimi, gelişimi, yaptığı savaşları, yaşanılan aşkları, keşifleri ile uzayda topluğne başı kadar bir patlama!.. Belki de kimin umurunda, koskoca evrende her gün acaba kimler hayata giriyor, kimler çıkıyor. Bu kadar basit mi? Felsefeyi üst sınıra götürdüğümüzde bu kadar basit gibi görülebilir ama yine de beşkı genetik yapımızın gereği sonucunda sorgulamadan duramıyoruz. Kaldı kı, bilimkurgunun tarihi bizi Milattan Önce 2100 yılında yazılmış *Gılgamış Destanı*'na kadar götürüyor. İsa'nın doğumuna kadar günümüze kalan 9 adet bilimkurgu türünde eser verilmiş olası, sorgu amanın bilimkurgu alanında da yapıldığını gösteriyor

Bilimkurgu üstadı **Isaac Asımov** bilimkurguyla ilgili bir değerlendirmesinde, gerçek bilimkurgunun insan bilimini ele aldığını ifade eder. Sürege en bir bilgi ilerlemesini, insanoğlunun evreni anlamak için

gösterdiği çaba ve becerikli fikirleri ile evrenin bazı bölümlerini değiştirmelerini betimler **Asimov**, değerlendirmesinde, bilimkurgunun modern bir olgu olduğunu eskilikle birlikte gelen saygınlık üzerinde bir hak iddia edemeyeceğini de belirtmektedir

Bilimkurgu yazarının geleceğin tarihini ya da yarının tarihini yazarken hedefleyeceği ana ilkesi ne olabilir? Ortak havuza bir şeyler atıp ırkını geliştirmek ve evren vatandaşı olabilmeyi becerebilmek. Bunu sanat alanında da bilim alanında da yapmak mümkün. Uygarlığımızı borçlu olduğumuz binlerce insan var, milyarlarca insan geçmişteki ve günümüzdeki refahını onlara borçlu Ancak tüm insanlık tarihi boyunca, bilimsel ilerlemeler çoğu zaman çok yavaş bir şekilde gelişmiştir İlk başladıkları noktadan (veya noktalardan) yayılmaları o kadar yavaş olmuştur ki, insanlar yaşam süreleri içinde herhangi bir değişim olduğunun farkına dahi varamamışlardır 17 yüzyıla gelindiğinde, teknoloji, modern bilimi doğurmaya başlamış geçtiğimiz son üç yüz yıl içinde bilim teknolojinin daha da ileriye gitmesine neden olmuştur En sonunda bu sinerjik etki, teknolojinin ilerlemesini o denli hızlı bir aşamaya getirmiştir ki, değişim, insan yaşamı süresince fark edilebilen bir hale gelmiştir Bireyler, bu süreç içinde dünyanın değiştiğini, bu değişimi ortaya çıkaran faktörlerin de insan fikri ve yeteneği olduğunu kabul ettiler Bu kez de değişen bir dünya hakkında yazmak, ya da henüz gerçekleşmemiş değişikleri öngörmek veya bu gibi değişişimlerin insan yaşamını nasıl etkileyebileceğini anlatmak mümkün olabilmiştir.

O halde, bilimkurgunun etik anlamı ile tanımlaması yapıldığında bilim ve teknoloji seviyelerindeki değişimlere ve bu değişimlere duyulan özleme karşı insanın gösterdiği tepki ve önsezileri ele alan edebiyat dalı olarak tanımlamak mümkündür. Bilimkurgu yazarının başlıca görevi ise, önsezileri ile bilime ve teknolojiye yol göstermesidir.

Bilimkurgunun yalnızca geleceği öngörmesi de aslında pek geçerli bir açıklama olmayacaktır Geleceği öngörememesinin nedeni ise, aslında gelecek diye bir şeyin olmaması, ancak olası gelecekleriın hangisiyle karşılaşabileceğimizin gösterilmesidir Bilimkurgunun, geleceği öngörmesi yerine, elimize olası geleceklerden oluşan bir katalog vermesidir Katalogda yer alan gelecekler ile karşılaşıldığında, olası şokların daha da kolay atlatılması, ancak iyi bir bilimkurgu okuru olmakla mümkündür Daha da önemlisi, bilimkurgu, olası geleceklerin değişik yanlarını da göstererek alternatifleri değerlendirmemizi sağlar.

Günlük gazetelerde hemen her hafta uzayda bulunan yeni bir yıldız kümesinin ya da patlayan bir süpernova'nın fotoğrafları basılıyor. Her gün evrende yeni yıldız sistemleri doğuyor, bir başkası ise parçalanarak toz haline geliyor. Her gün milyarlarca hayat formu evrimleşiyor, milyarlarcası ise yok oluyor. Bulunan bazı yıldız sistemlerinin 20 milyar daha yaşlı olması sonuçta *"kız annesinden daha yaşlı"* kuramının ortaya atılmasına neden oluyor ve **Bing Bang** da tartışmaya açılıyor Sonsuz bir evren içinde büyük bir patlama ile evrenin meydana geldiğini gezegenlerin yıldız sistemlerinin, galaksilerin meydana geldiğini iddia etmek ancak bir parça doğru olabilir Çünkü bir patlama ve bir oluşum sonuçta sınırlı bir olaydır Sonsuzluk içinde bir patlamayı öne sürerek sonsuz evrenin meydana geldiğini iddia etmek sonsuz evrene at gözlüğü ile bakmaya benzer. İşte bilimkurgucunun yeni bir çalışma alanı daha

Tüm dogmaların gözardı edilerek, özgürlüğün, bilimselliğin, önsezinin saygı gördüğü bir ortamın oluşmasına katkıda bulunan bilimkurgu, insanlığın ortak havuzuna bir şeyler atabildiği şekliyle gerçek bilimkurgu olarak adlandırılabilecektir

Kaynakça

Şenel, Adam. *Utopya ve Bilimkurgu Yapışık İkizleri* Bilim ve Utopya Dergisi, Ekim 1996

Kuruca, Osman Bilge *Kapitalist Bilimkurguda Yeni Tanrılar ve Geleceksizlik Olgusu*, Bilim ve Utopya Dergisi, Ekim 1996

Diksöz, Murat. *Bilimkurgu Dünyasında Bir Gezinti*. Bilim ve Utopya Dergisi, Ekim 1996

Yelkenli, Mustafa. *Bilimkurgunun Mistik Şairi* (Arthur C. Clarke). Cumhuriyet Kitap, 21 8 1997

Charles-Noel Martin, *Jules Verne'in 9 Yanlışı* Bilim ve Teknik Dergisi. 22 Sayı Cilt 2 Ağustos 1969. *Science et Vie*'den çeviren **Hüseyin Turgut.**

Kılınçer, Bülent. *Bilimkurgu Türkiye'de*, Cumhuriyet Kitap. 22.6 1996

Voltaire, *Hikayeler II* Millî Eğitim Basımevi-Ankara 1963, Çeviren **Fahrni Baldaş**.

Azer Yaran

DENİZ VE TEN

(ŞİİR)

ÖTEKİ YAY NEVİ 0 312 435 38 33 - ANKARA

Fettah Köleli

SUSTUĞUM YERLERİ İŞARETLE

(ŞİİR)

AYAKTAKİ YAY 0 312 232 00 80 - ANKARA

ADNAN SATICI

"beni seviyorum" edebiyatı*

Duyarlılığı Düşünceye Dönüştürmek

Bu ülkede düşündüklerinizi açığa vurmanın yalnızca ne anlama geldiği çok belli yasalarca cezalandırıldığını düşünüyorsanız, feci sekilde yanıl yorsunuz demektir. Gördüklerinizi sak nmadan ortaya koyduğumuz için, keşke yalnızca yasaları bulsaydık karşımızda. Hıç olmazsa bu tür bır engellemede her şey alabildiğine yalın ışliyor. Kimsenın kımseye gönül koymasına, ıçerlemesine gerek kalmıyor. Karşınızdakı güçle ayrı ayrı neleri temsil ettığınızi ıyı bilıyorsunuz çünkü. Herkes üstüne düşeni yapıyor dıyor, eylemınızın sonuçlarına - pek kolay olmasa da - katlanıyorsunuz.

Hayat her zaman böylesine basıt bır ışleyışle açıklanamıyor. Mesele, egemenlerle aranızdakı kadim savaşımdan daha olağan görünen ilişkilere gelip dayandı mı, ışın rengı bırdenbıre değışıyor. Size çok benzediğini düşündüğünüz, yazgı bırlığı yaptığınızı sandığınız ınsanlar ınandıklarınızı allahın belası özdenetime tabii tutmadan açıkladığınız ıçın, ıpınızı çekmeye kalkışınca yeryüzünde ne kadar yalnız, ne kadar savunmasız olduğunuz gerçeğini ayrımsıyorsunuz

Benımkısı de bu hesap; ***" 1997' de Şiir "*** dıye bır yazı yazdım, hayatım değişti. Imalı imalı ha-

'Bu yazının Turkiye edebiyatına zerre kadar katkı umudu yoktur

karetler, küfür teşebbüsleri kara sinek vızıltısı gibi dolandı durdu çevremde. Bununla da kalmadı, yazdığım zavallı şiirler bile, çenemin düşüklüğü yüzünden kendine eleştirmen süsü verenlerin kara çalmalarıyla boğuşmak zorunda kaldı. Sizin anlayacağınız, ha ben, ha pişmiş tavuk...

Gerçi, tüylerim yolunmadan da mutlu bir hayat sürdüğüm söylenemezdi. Belki de, aklına her gelenı kılçığını ayıklamadan söyleme cüreti, mutsuz hayatımın armağanıydı bana, bu yüzden muhteşem bir gevezeydim. Belki de, ağaçlarının her bırı çatlamış kalın kabuklarla kapl, güvenlığının üstüne titreyen bu mırıltılı ormanda yaşamak tad vermıyor bana. Durup durup beklenmedik sesler çıkarışım, ya yanlış anlaşılışım ya da hıç anlaşılmayışım bu yüzden. Gören yanıyor bana. *"Yeter"* demıştı Ahmet ağbi* hem de kaç kez, *"Allah aşkına biraz sus!"* Nafile bir çabaydı onunkısı; gördüğünüz gibi ne susmaya, ne de büyük lafı dinlemeye niyetim var.

Yanıldığımı pek sanmam, *Yeni Düşün* dergisinin son sayılarından bırında okumuştum **Edip Cansever**'in askerdekı arkadaşı **Erdal Öz**'e yazdığı mektupları. Şöyle bir laf ediyordu orda, anısı güzel şair: *"Ben duyarlığı düşünceye dönüştürüyorum."* Kım bilir, kım sarfetmış, bunu tamamlayan bir söz daha var, çok sever, babam n malıymış gıbı kullanırım: *Benim düşüncelerim yoktur.* Gerçekten de öyledir, varmış gıbı görünür ama yoktur. Duyumsadıklarımı, dil dedikleri şu ölçülü bıçili k sveye bürüyerek sokağa salarım. Tam da büyük usta **Edip Cansever**'in dediği gıbi. ***"97'de Şiir"*** değerlendırmesine de bu açıdan bakılmalıydı. Meseleye bu zavıyeden bakma dirayetı gösterenlerin varlığı ve temsil ettikleri düzeyler yüreğime su serpıyor. Çalışmamı *"Heyecanlı Bir Şiir Değerlendırmesi"* olarak nıteleyen **Haydar Ergülen** (Varlık), *"derli - toplu bir bakış"* olarak karşılayan, **Abdülkadir Budak** (Varlık), *"Alınmadık, sevindik Adnan'ın yazdıklarına. Samımıyetine güvendiğimiz için"* diyerek önemseyen **Yılmaz Arslan** (Poetik'us), *"Adnan Satıcı haklı; şıirin mılıtanlara ıhtıyacı var,"* sözüyle derdimı gerektığı uzunlukta özetleyen **Veysel Çolak** (Dize), *"Laf üretilen ortamda oturup kendısıne yakışır bır coşkuyla ilgili konudakı duygu ve düşüncelerını yazmış."* diyerek kaldığım yerden sürdürme yürekliliği aşılayan **Ramis Dara** (Yenı Bıçem) nerdeyse kapılacağım ıhanet duygusunun boş bır şey olduğunu gösterdiler. Kaldı kı, saydığım bu adlara yönelik sevgi dolu değerlendirmelerımın ıçınde yer yer ığneleyıcı eleştırel yaklaşımlar da vardı. Özled ğımız tartışma ortamına değgın sevindırıcı ıpuçları olarak karşılıyorum, bu yargıları. Bizden öncekilerden mıras aldığımız horoz dövüşü geleneğını bızım kuşak terk edecek gıbı görünüyor Brbırımızın yaptığı ışlere duyduğumuz sevgı, yıne bırbırımızde gördüğümüz eksıklerın, yanl şların dile getırılışine engel olmamalı. Ve yıne yapageldığı şleri pek beğenmediğım z bırının her an bızı şaşırtabileceği akıllardan çıkmamalı. Çünkü şaırın şaire mecburıyetı, aynı gemıde yolculuk etmekten çok çok öte bır gerekçeye dayanıyor; aynı ölü dille konuşuyoruz hepımız.

Sevgileri Hadım,
Becerileri Edinmelik.

Bütün tepkiler bu kadar okşayıcı değil elbet, öyle olsa bu sıvrı dıllı parodiyi yazmak ıçın şiire ayırdığım zamanları çalmak zorunda kalmayacaktım. Zorunluluğu da nerden çıkarıyorum, yok öyle bır şey tabii. Zorunluluğu yaratan sevgili editörümün o çok sevımli adam kafalama becerısi. Buna ıtkı demek daha doğru olurdu. Bırı bırşey yapmalı dedi, kendisiyle bırlikte benı de - ıkıncı kez - ateş hattına sürdü. Şaka bir yana, ıyı de yaptı. Umutsuzca olsa da savaşmak gereki-

* *Ahmet Telli'den söz ediyorum. Komplo teorisyenlerine duyurulur; bilsinler bakalım, hangi çokar kaygısıyla böyle konuşuyorum*

yor çünkü. Haksıza haddini bildirmek, sergiledikleri kabalıkların yanlarına kâr kalmayacağını birilerine hatırlatmak gerek. Aksi halde, edepli olmakla pısırıklığı birbirine karıştırıp gemi azıya alacaklarından kuşkunuz olmasın. Bu da kendileri açısından vahim bir yanılgı olurdu. Daha fazla yanılmamaları için elimden geleni yapacağım. Özel tarihimizdeki meş'um yenilgiden yola çıkan postmodern kıyakçılar tam tersini düşünse de devrimci şiddetin hala işe yarar sonuçlar verdiğine, verebileceğine inanıyorum. Birazdan okuyacaklarınızı *"fikri şiddet"* olarak adlandırmanız, benim açımdan herhangi bir sakınca içermiyor.

Bahşişi az bulan garson mutsuzluğu bürümüş yüzlerini. Bütün imaları bu kadar; karalamalarını bulunmaz hint kumaşı sanıyorlar. Bir sanıya sığan maceralarını ciddiye almazsanız eğer, iyice seyreltilmiş rakıların doldurduğu kadehler eşliğinde küfürlerden, aşağılamalardan oluşan söz topuyla oynamaya başlıyorlar. Eskaza bir yerde karşılasacak olsanız, öfkelerini bakışlarını kaçırarak yansıtıyorlar..

En yaygaracılarından başlamalı işe, yeteneksizliğin saldırganlıkla malûl kıldığı sürü halindeki zevattan... Sevgileri hadım, becerileri edinmelik. Ne yaptıkları, ne yapmaya çalıştıkları konusunda kendilerinin de dişe dokunur bir açıklamaları yok. Şiir okuyarak şiir yazıyorlar, özge bir sesleri yok. Bu yüzden okuyanın boğazında kalıyor yazdıkları; okunmuyorlar! Rahatlıkla acıyabilirsiniz bu tür adamlara, kadınlara, çünkü yalnızlar. Ama bir de onlara sorun, yalnızlığa tapındıklarını söyleyeceklerdir. Her daim yanlarında bulundurdukları çuval dolusu yalandan biridir bu yalnızca. Yalnız kalmak en büyük korkularıdır oysa, takım ruhu taşırlar. Kayıplarla, yeni transferlerle oyuncuları sık sık değişen bu goygoycu takımları çoğu kez kendi aralarında, kahve köşelerinde, meyhanelerde tek kale maç yaparlar. Toptan çok hakemle uğraşırlar. Günübirlik "sevgili"lerden, eşden dosttan oluşan küçük bir seyirci toplulukları vardır ama.

Eleştiriye susadıkları bir gerçekse de, buna açık olmadıkları, sözgelimi yıllık bir değerlendirmede, salt adları geçmediği için küfür hazinelerini bütün bütün boşaltmalarından kolaylıkla anlaşılır. Şizofrenik sayıklamaları yansılayan kof metinlerine saygı duymamızı beklemeleri doğal, ancak başkaları buna mecbur değil, bir türlü anlayamıyorlar. Eleştirel yetenekleri dedikoduyla mahdut bu zavallıların eleştiri yokluğundan yakınmaları, izleyenleri gülmekten kırıp geçiriyor ama, bunlar hala yalapşap bir melodramın baş aktörü gibi tavırlar takınmaktan vazgeçmiyorlar. Ne diyeyim allah müstehaklarını versin.

Türkiye şiirinin yaygın bir hastalığının da taşıyıcısıdır bunlar: Durmadan korku üretiyorlar. Yazdıklarındaki kulak tırmalayan imge kakofonisi bu korkunun birebir yansıması. Mırıldanıyorlar ama asla birşey söylemiyorlar. Bahşişi az bulan garson mutsuzluğu bürümüş yüzlerin.. Bütün imaları bu kadar; karalamalarını bulunmaz hint kumaşı sanıyorlar. Bir sanıya sığan maceralarını ciddiye almazsanız eğer, iyice seyreltilmiş rakıların doldurduğu kadehler eşliğinde küfürlerden, aşağılamalardan oluşan söz topuyla oynamaya başlıyorlar. Eskaza bir yerde karşılasacak olsanız, öfkelerini bakışlarını kaçırarak yansıtıyorlar.. Cesaretlerinin üç noktası ise yazılarındaki ima yollu dipnotlardır. Halbuki, bütün diyecekleri dört sözcükten oluşan ve kurulması uzmanlık gerektirmeyen bir tümce: *"Beni neden adamdan saymıyorsun?"* Bunu böylece sorsalar, hastalıklarını teşhise yarayacak tartışmayı da başlatmış olacaklar ama nerde?.. Bunun yerine, zaten yeterince bayağı olan küfür literatürlerinin en beğeni yoksunu örnekleriyle dolu, ısırmsız başyazılar yazıyorlar kötünün kötüsü dergilerine. Yoldaşımız **Şolohov**'un dediği gibi, bunlar yüzünden, *"renksiz, bayağı bir edebiyatın kasvetli akıntısı edebiyat dergilerinin sayfalarından fışkırmaya ve piyasaya basmaya devam ediyor"*

Behçet Necatigil

Yüzlerce -sözüm ona şairi alt alta, üst üste istif eden şiir yıllıkları, antolojiler pazarlama setlerini doldurabilmek için her önüne geleni *şair* diye basan yayınevleri, geçimlerini şairciklerin parasıyla bastırdıkları kitaplardan sağlayan yayıncı-tacirler; dıştan tırnaktan artırılan paralarla çıkarılan türedi dergiler, dergisine abone olan herkesin yazısını, şiirini basmak zorunda kalan dergiciler; Türkiye ve dünya şiiri kültürleri kuyumcu terazisiyle tartılabilen ve bir çoğu devrimci şiire düşman editörler; matbu değerlendirme formatı kullanan şiir eleştirmenleri, bu renksiz, bayağı akıntıdan müteselsilen sorumludurlar. Bu akıntının önüne set çekecek baraj, açıktır ki dinamitin yardımına muhtaç. Bu konudaki devrimci deneyimleri şair **Veysel Çolak**'a yardım ediyor; aramızdaki gönül birliğini teşhise yarayan çok önemli vurgusunu bir kez daha hatırlamalı. *"Şiir militanlarına gereksinim var. İnkarın inkarı'nı hayata geçirmek gerekiyor.*

Hep bir 'gereksinim' ve 'gerek'ten söz etmenin de fazlaca bir anlamı kalmadı. İşe koyulma zamanı geldi. İki yüz yıl öncesinin parıltılı ama belirsiz anlam çerçeveleriyle bugünlerde kafaları daha bir karıştıran "özgürlük" ve "eşitlik" kavramlaştırmaları üzerinde yeniden düşünerek başlayabiliriz işe. Kültürel üretim süreçlerinde bu kavramlaştırmaların düz anlamından öte bir işlevi olabileceğini kabul etmekle birlikte, *şiir*'le *imitasyon*'un *özgün*'le *roprödüksiyon*'un özgürlük alanlarının başka başkalığına değinmekten kaçınmanın, ezbere düşünenler tarafından afaroz edilme tehlikesinden çok daha yıkıcı tehlikeler barındırdığını, lafı dolandırmadan belirtmem gerekiyor. Benzer biçimde altını çizmek gerekiyor ki, *kalıp* metinlerin *şiir* karşısındaki *eşitlik* talebini anlayışla karşılamanın liberalizmin yığınlara layık gördüğü *kirli kültür*'e kan vermek anlamına geldiği gerçeğini görmemizi engelleyen bir şey kalmadı.

Bütün bütüne nesnel ölçütlerin geliştirilemediği (ki şiir alanında bunun geliştirilemeyeceği çok açık) yerde eşitlik meşruluk olmaz! Olmaz kardeşim, olmaz? Bunu böylece söylemeli ve eklemeli: Ne derseniz deyin, şiir hiyerarşiyi kaldırır. Kendimize dair değer imgesinin, yazdıklarımıza yönelik şefkatimizin hiçbir kıymet-i harbiyesi yok. Olsaydı, bu dünyadan el ayak çekmesinin üzerinden otuz beş yıl geçmesine rağmen **Nazım Hikmet Ran**, Türkiye şiir ilgilisinin indinde *"en büyük şair"* tıtrıyle anılmaya devam eder miydi sanıyorsunuz? **Orhan Veli**, hâlâ bunca sevilir miydi? **Behçet Necatigil**, "hikmet burcu"ndaki saltanat makamında ölümünden onlarca yıl sonra bile rahat eder miydi? O Necatigil ki, şiirin görgülü öğretmeni, mizacını zorlama pahasına, *arılar*'ın yanında "şiire dolan sinekler"den de söz eder. Ve elbette tartışılmaz bir eşitsizlik, bir değer ayrımı vardır *arılar*'la *"sinekler"* arasında.

Kovun Şu Sinekleri !

Kovun demeye getirmiştim şu sinekleri. Öncelikle de dergi çıkarma, şiir yayımlama konumunda bulunan arkadaşlarıma çağrı çıkarmıştım. Onlardan biri de *Poetik'us* dergisini hazırlayan çok sevdiğim **Yılmaz Arslan**'dı. İlimli bir serzenişle karşılıyor önerimi, belli ki o da şekvâcı sineklerden, gelin görün ki elinden pek bir şey gelmiyor. Zannı o ki, *insanlık* buna engel. Bildiği yolda yürümeyi sürdürüyor. Dergisinin eleştirilerini yanıtladığı sayısının kapağına, içinde *"öyle çok öpüşürdük ki/ağzının tadıyla yerdim yemeklerimi"* türünden hafiflikler bulunan küçük bir metni -yazarının fotoğrafıyla birlikte- şiir diye konduruvermiş. Buna niye mecbur olalım diye soruyorum ben de, neden geri çevirmiyoruz bu bastlikleri? Neden şiir koymak için ayırdığımız çerçeveleri boş yayımlamayı akıl edemiyoruz? Her biri, bilboardlardaki şu meşrubat reklamının ucuz açılımları olan irili ufaklı sözcük hurdalıklarını okurun dikkatine sunmaktan neden onları okuma yazma bildikle-

rine pışman etmekten vazgeçemiyoruz?

Ister soldan sağa okuyun, ister yukarıdan aşağıya; ister soldan sağa anlamlandırın, ister aşağıdan yukarıya, hep aynı kapıya çıktıklarını görmüyor musunuz? Hepsi de *"Beni seviyorum"* diyor da başka bir şey demiyor. Şair **Oktay Taftalı**'yı da öfkelendiren bu: *"Şimdi burada birçoklarını itham ediyoruz: Şair olarak siz de bu ülkede ussal değerler (rasyonel değerler) dizgesi son on beş yılda kapsamlı ve ciddi komplolar sonucu tahrip edilirken, şiirinizde hangi değerleri ürettiniz ya da şiirinizi hangi değerlerle ilgi içine aldınız, yani şiirinizin 'kalokagatik'* gücü ve değeri nedir? Taş çatlasa bir iki istisna dışında bizim kuşağımızın yanı 60 kuşağının en geveze ve en medyatik cambazları bile bu soruya yanıt veremeyeceklerdir. Çünkü birçoklarının şiir yazmak bağlamında böyle bir sorunu olmamıştır. Bugünkü karton mimarımızın yarına miras bırakacağı neyse, çoğu şairimizin şiirleri de ona benzer bir miras olarak yarına kalacaktır; yanı kalamayacaktır. Şiir tarihe tanıklık ederken karton mimarı ve naylon pop müzikten daha ciddi bir etik içerik barındırmak zorundadır. Peki bizi bu türlü iddialara yönelten gelişme nedir, bu konuda süreç nasıl işlemiştir? Bunu birçok başka bağlamda da belirttiğimiz gibi şöyle ifade ediyoruz." diyor ve ekliyor; *"Medyatik manipülasyona, 80'lerin başlarında yayınlanmaya başlayan holding çıkışlı boyalı sanat dergilerine, ödül yalakalıklarına ilgi ve itibar gösteren bütün şairler"* vebal altındadır.

Orası öyle ama kimin umurunda? Keser, *"ben bana benzerdim"* diyerek kendine yontmaya devam ediyor. Kemal özer'in "gerçeklik ilgisi" dediği belirsiz zeminin tam tam ortasına gelip oturan nars sıt vampirlik, boynundan ve dişlerinden aynı kan gurubundan kokuşmuş bir sıvı damlata damlata bulduğu her kağıdı kirletiyor. Bugünkü edebiyatın- özellikle de şiir namındaki garabetin- başlıca sorunu budur kanımca: Kendinden başka hıçbir şeyi sevemez hale gelmiş kalem erbabı. Halk sevgisini mumla arasan bulamazsın. Modası geçmiş yurt sevgisi temiyle ilgilenemeyecek denli de anarşistler! Bırakın bunları, sevgililerine bile, teyze oğlunun Almanya'dan gönderdiği şişme kadın muamelesi yapmakta beis görmüyorlar. Yazdıkları her dize mujikçe bir stratejiye hizmet ediyor; ıaşelerini sağlamak, sefih tutkularını doyurmak gibi son derece ilkel bir güdüyle yazıyorlar. Altmış küsür yaşındaki bir adamdan on yedi yaşındaki bir delikanlının edebileceği "aşk" sözleri ışıtmek, bundan başka bir yorum olanağı bırakmıyor bana. Şiir değil bunlarınkısı; resmen ökse!

Olabildiğince uzak durmak gerekiyor bu ökselere. İnat ve ısrar çoğu kez hayırlı sonuçlara gebedir. Reddederek ya da geri çevirerek kaybedeceğimiz şey, reddettiğimizin ya da geri çevirdiğimizin kazancı olabilir. Belki, böylece *"çocuklardan çaldığım/ kuğuları/ aldattığım yere* dönememenin öyle sanıldığı kadar yürek burkan bir şiirsellik içermediğini anlayıp düşerler yakamızdan.

Beşan Malur

Not: Şu toz kondurmadığın diğerkâmlık ters yolu izleyerek de eve dönebilir sevgili Yılmaz.

Kadın Doğaldır.

Adonis'ın başlattığı tartışmadan önce, Yeni Biçem dergisinde yayımlanan poetik parçalarımın birinde *"Bu da benim yanlışım olsun;"* demiştim, *"şiir erkeğin çığlığıdır."* Neden böyle bir laf etme gereği duyduğumu, o zamanlar kimse sormadı bana. Sorsalardı açıklardım. Derdim ki, şiir muhteşem bir ikiyüzlülüktür; Duyguların mekanize edilmesi, bilincin örsünde aklın balyozlarıyla yassılıp biçim kazanmasıdır. Şiir tarihi bize kadın duygusunun pek öyle biçime sokulacak bir şey olmadığını yeterince açıklıyor. Ödün

* *Sokratçı düşünceye özgü bir kavram, iyicil güzellik'e ilişkin diye aktarılabilir Türkçeye (Yazarın notu.)*

vermez kışılikleri, şiir yazma alanlarını belirgin bir biçimde kısıtlıyor.. Kesinlikle erkeklerden daha dürüst, çok daha yiğitler

Baudelaire *Özden Güncelerinde* bu durumu oldukça kısa ve yalın bir tümceyle özetler: *"Kadın doğal'dır."* Benim söylemeye çalıştığım da bundan pek farklı değil: Kadın, *doğal*, şiirse *yapay* bir şeydir. Birbirine aykırı tözler taşıyan bir özne ve bir etkinliğin buluşmasından şimdiye kadar düşündürücü şeyler çıktı ama pek az... Bugün de durum farklı değil. Çok sayıda şiir yazan kadın var. Bırakın hepsini, yarısının bu uğraşıda başarılı olduğunu söylemeye kalksam önce" kadın şairler (ne demekse?) karşı çıkar bana. **Gülten Akın, Çiğdem Sezer, Behan Matur, Didem Madak** ve en yenilerden **Nilay Özer** gibi şairler doğal'lığın şiire yetmediğini çok iyi bilen adlar. İnanın bana, adı şaire çıkmış erkeklerin, birçoğundan çok daha başarılılar. Demek ki kadın da şiir yazabiliyor.

Bu ülkede eleştiri boşluğu var diye mızıldananlara pek katılamıyorum, şöyle böyle bir eleştiri var ama okunabilir eleştiri yazılmıyor pek. Eleştirinin gayrı edebi bir etkinlik olarak görülmesinden kaynaklanıyor olsa gerek, kimse eleştirmenin diliyle, üslubuyla ilgili tek laf etmiyor. Halbuki Ülkü Tamer gibi bakmak gerekiyor bu işe; bir gazete yazısında "Nurullah Ataç ne yazdıysa okudum," diyor "çünkü edebiyatçı'ydı.(Abç. As)" bugünse edebiyatçı olduğunu düşündüren pek az ad var.

Bu tatsız konuyu yeniden gündeme taşımanın kadınları şiire kışkırtmak gibi bir yararı olabilir, buna da en çok sevineceklerden biri de ben olurum. Ancak konuyu daha fazla uzatmanın daha fazla sorun yaratmak anlamına geldiğinin de farkındayım. Fakat madem ki sazı ele aldık, önce söylenti halinde meyhanelerde dolaşan, ardından da bir dergide yayımlanan şu ima'ya da yanıt vermek şart oldu: "*Kadın şairleri bir ikisini ayırdıktan sonra, topluca bir torbaya koyup, erkek şairleri masanın üzerine dizen, tek tek değerlendiren ayırımcı anlayışa karşı çıkmak, erkeğe de gerçek özgürlüğün kapılarını açmak için şiir yazmayı sürdürmek zorundayız.*" Bence yerinde bir karar. İyi de, benim duygu zenginliğim ve sahiciliği bakımından kadını erkekten üstün tutan "ayrımcı anlayış" ının, "gerçek özgürlük" karşısında nasıl bir engel oluşturduğunu da açıklamak zorunda. Yaptığım değerlendirmede *"97'de Belleğimizde Kalan Şiirler"* başlığı altında otuz dokuz şiirden söz etmişim. Bugün bakıyorum da eksiği, fazlası var olan bir liste. Bu yanıyla üzerinde hiç düşünmeden otuz altı erkek, üç kadın girmiş listeye. Ben de şaşırdım. Hesapladım, kadın şairlerin oranı %7 6. Gerçekten de az. Merak ettim, bana bu eleştiriyi getiren "kadın" şair arkadaşımızın ürünlerini yayımladığı, gönül birliği ettiği bir dergının öncülüğünde hazırlanan şiir yıllığına baktım: Yanlış saymadıysam eğer iki yüz sekiz şaire yer vermişler, bunların da yalnızca yirmi dördü kadın. Bu yıllıktaki *"kadın şair"* lerin oranı ise %11.5. Pekala, bu yeterli bir oran mı? Eleği azcık daha geniş delikli seçsem, bana bu eleştiriyi getiren iki "kadın şair" arkadaşı da listeye dahil etsem, bendeki oran birden bire %12.8'e çıkıverecek. Böyle bir oran bu arkadaşlarımızın kişisel sorunlarını çözecekti belki, ya dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan kadınların şiir ilgisi açısından bir tür yeterlilik belgesi sayılacak mıydı? Yanıtlanması gereken asıl soru bu.

Benim sorunum tek tek kişilerle değil, meseleyle. Adını vermekten kaçındığım bu şair arkadaşı, seksenli yılların başlarından beri iyi kötü izliyorum. Şiirlerindeki içtenliğe her zaman sevgiyle yaklaştım. İnsanda kendine çekidüzen verme duygusu uyandıran doğal bir hüznü var. Birçokları gibi onun da yanılgısı, şiiri bir takım oyunu sanması. Oysa sonuna dek ferdi bir işte yaptığımız. Veteranların oluşturduğu goygoycu

takımlarında ileri bir mevki kapmakla bir yere varılamıyor. Yeteneklerini istediği ölçüde geliştirememesinin nedenlerini mutfakta geçirdiği zamanlarda değil, tam da burada aramalı. Arkadaş diye sarıldığı goygoycu takımının gönlüböl oyuncularından aldığı endazesiz övgülerle mutlu olup yetindiği ölçüde, gerikalmış bir söyleme borçlanıyor. Bu da onu, benimkisinden daha saçma bir ayrımcılığın kapısına getirip bırakıyor; kitap tanıtma yazılarında , panellerde, imza günlerinde, söyleşilerde hep "bizim çocuklar"! Yani sen bana ağam, ben sana paşam muhabbeti. Doğrusu çekilmiyor.

Bitmedi. Aynı derginin komşu sayfalarında bir başka 'kadın şair', *"Adnan Satıcı'dan Veysel Çolak'a (...) kadar pek çok 'erkek' şair görüş bildirmişler kadın ve şiir konusunda."* diyor. Beklendiği üzere, tek tırnak içine alınmış *erkek* sözcüğündeki nahoş ima'yla ilgilenmeyeceğim. Çok daha önemli bir yanıltma içeriyor bu tümce. Yazarın 1998 martındaki dergilerde yer aldığını ileri sürdüğü, 'kadın ve şiir' konulu görüşler arasında, benimkileri nerde okuduğunu merak ettim. Çünkü böyle bir şey yok. Ne kimse bana sordu, ne ben söyledim. Bildirmediğim görüşten sorumlu tutulmam, diğer 'erkek' şairlerin arasına katılıp bir güzel azarlanmam şaşırttı beni.

Anadolu'nun batısında doğmayı şans sayan ve eli kalem tutan kimi bozkır köylülerinin, Kürt illerinin özellikle de Diyarbakır'ın gelişkin bir uygarlık duyusuna elverişli bir çeşitlilik içeren kültürel birikime sahip olduğunu anlayamamları bundan.

Türkiye'de yürürlük bulan tartışma mantığı açısından ilginç bir örnek olduğu için değindim. Biri kalkıp sizin adınıza konuşuyor, yine aynı biri yanıt veriyor. Eğer bu, okuru yanıltma çabası değilse, düpedüz önyargıdır. Evet, böyle bir şey söylemedi ama, ben tanırım kendisini nasılsa bir gün söyleyecektir mantığı. Hayreti mucip bir mantık, evlere şenlik! Yapmayın a kuzum, söylediğim onca şey ortada durup dururken söylemediklerimi ne diye yargılamaya kalkıyorsunuz.. Hadi yargıçlığa özendiniz, barı hukuk fakültelerinin kapıcılarından öğrenebileceğiniz şu ilkeyi gözden kaçırmayın: Suçsuz ceza, cezasız suç olmaz!

Bir Şey Yapmalı; Özür Dilemeli Örneğin...

Sırada büyük kentlerden uzakta yaşayan bir eleştirmen arkadaşımız var, üstelik çok çalışkan, yalnızca şiir hakkında yazıyor, Türkiye'de şiir adına kıpırdayan her yaprakla ilgili. İlk günlerdeki dar görüşlülüğünden kurtulmaya başladığını düşündüren gelişmeler gözleniyor yazdıklarında. Üslup sorunu ise hep oldu, aksanı var. Eleştiri yazarı çoklarında var olagelen bir sorun bu. Bu ülkede eleştiri boşluğu var diye mızıldananlara pek katılamıyorum, şöyle böyle bir eleştiri var ama okunabilir eleştiri yazılmıyor pek. Eleştirinin gayri edebi bir etkinlik olarak görülmesinden kaynaklanıyor olsa gerek, kimse eleştirmenin diliyle, üslubuyla ilgili tek laf etmiyor. Halbuki **Ülkü Tamer** gibi bakmak gerekiyor bu işe; bir gazete yazısında *"Nurullah Ataç ne yazdıysa okudum,"* diyor *"çünkü edebiyatçı'ydı (Abç As)"* bugünse edebiyatçı olduğunu düşündüren pek az ad var. Dolayısıyla bu genç eleştirmenimizi fazla üzmenin bir anlamı yok.

Faşistlerin düzenlediği bir toplantıda şiir okuyan **Ahmet Ada**'yla ilgili yazdıkları varmış bu eleştirmen arkadaşımızın, hangi yüzle yazdıysa **Ahmet Ada**'nın da ona yanıtları... Varmış diyorum çünkü ben görmedim. İhmal işte, gözümden kaçmış, dolayısıyla ***"97'de şiir"*** değerlendirmesinde olayı dedikodu olarak nitelendirmiştim. Umarım bu satırlar özür dileme olarak algılanır derdim ve sorunu çözerdik. Ancak eleştirmen arkadaşımız bir açık yakalamanın heyecanıyla ve bilmem hangi kınlenmenin ateşiyle, küçük bir paragrafla yapacağı uyarıyı sayfalar süren bir husumete dönüştürmüş. Bununla da yetinmeyip aynı yazıyı hem *Edebiyat ve*

Eleştiri'de, hem de çok benimsediği başka bir dergide, *Kavram ve Kargaşa*'da yayımladı. Ne oluyoruz mırım, ne bu şiddet, bu...

Neler anlatıyor neler... Sözünü ettiği yazılar Ankara'da yayınlanan iki dergide yer almış, ben de Ankara'da yaşıyorum ya bulup okumam gerekirmiş. Elbette okuyup yararlanmam gerekirdi, ne ki bu dergiler kentin büyük çaplı kitabevlerinde, gazete-dergi bayilerinin hiçbirinde satılmıyor. Dar bir çevreyi ilgilendiren, ne zaman çıkacağını çıkaranların bile bilmediği bu dergileri okuyamadığım için neden vicdanım sızlasın ki? 1997 içinde çıkan bir iki sayfalarını sevdiğim arkadaşlarım **Ahmet Yıldız** ve **Kuvvet Yurdakul**'un yardımıyla edinip inceleme olanağı bulmuş, bütün yetersizliklerine karşın adlarından söz etme gereği duymuştum. Eleştirmen arkadaşımız, benim de ürünlerimi yayımladığım ileri sürdüğü bu dergileri okumadığımı söylerken, yarısı doğru, diğer yarısı yanlış bir laf ediyor. Burada adlarını anmak istemediğim bu dergilerde hiç ürün yayımlamadım. Özel bir dosya tasarısı dışında yayımlamayı da düşünmedim. Eleştirmenimizin yer aldığı bu dergilere böyle baktığım için kendisini ihanete uğramış gibi hissetmesi tuhafıma gitti. Kapıldığı bu yersiz duyguyla vermiş veriştirmiş: *"Bilgisiz", "yüzeysel", "suçlu", "tartışmaların üstünü örtüyor", "sosyalist kimliğini alsın kendisinin ulaşamayacağı biryerlere koysun", "Adnan Satıcı gibileri"*

Galiba bu nitelemelerden "bilgisiz" olanını gerçekte hak ediyorum. Eleştirmen arkadaşımızın **Ahmet Ada** gerçeğini ortaya çıkaran tartışmalardaki bilgilendirici katkısını minnetle karşıladığını bilmesini isterdim. Sağolsun. Gerçekten de şair etiği meselesine yiğitçe yaklaşmış. İyi de, bunları gözden kaçırma bahtsızlığına uğradığım için neden sosyalist olma hakkımı yitirdiğimi düşünüyor. Okuyanların *"yahu bu herif megoloman galiba"* diye düşünmelerinden de mı çekinmiyor. Dediğine uyup, önerdiği akılsızca tutumla, varsaydığı sosyalist kimliğimi ulaşamayacağım bir yere kaldırıp atsam, **Ahmet Ada** kadar sevinecek mi buna? Benim daha ekonomik bir önerim var; varsaydığı sosyalist kimliğimi diğerleriyle birlikte eleştirmen arkadaşımıza bağışlayayım, ziyan olmasın hani...

Sık sık 'eleştirmen arkadaşım' deyişimde çakalca bir ironi arayanları şimdiden uyarayım, yemin ederim ki böyle bir kastım yok. Bu saçma sapan tartışma ve uğradığım haksızlıklar, eleştirmenimize duyduğum yakınlığı tümüyle yok edecek gücü taşımıyor. Yalnız... Kocaman bir özür borcu var bana. Yukarda andığım yazı dolayısıyla değil, dergisinin aynı sayısında yayımlanan bir başka yazısı için. Bu yazısında bir dizi şair arasında benim de adımı sayarak, bir dönem *Evrensel* ve *Emek* gazetelerinde haftalık yazılar yazmamı, kendimi gösterme, kendimi pazarlama ve rant yeme iştiyakıyla açıklıyor. Bu olmadı işte, sapla samanı karıştırılmaz ki! Ama karıştırıyor. Mahremiyetimdeki mücadele anılarımdan söz edecek olsam, korkarım ki, o zaman rant yemeye başlayacağım. Susmak en iyisi.

Şu kadarını söylemek, kendime saygımı korumak açısından gerekli ama. Hiçbir parti bürosuna, gazete yönetim yerine, yayınevine ya da dergi adresine çağrılmadan gitmedim. Çoğundan da başkalarının ipe sapa gelmez diyecekleri duyarlıklar yüzünden ayrıldım. Gazetede yazdım ama sosyalist gazetede. Kültür, sanat ilgisinden uzaklaşmadan deneyimlerimi, duygularımı emekçilerle paylaşmak istedim. İdeolojik dalkavukluk yapmadım, becerebildiğimce sorgulayıcı olmaya çalıştım. Sol medyatik olaylara, sorumsuzlukla suçlanmak pahasına ilgisiz kaldım. Ne **Metin Göktepe** olduğumu söyledim, ne *"Manisa Çocukları"*'nı dilime pelesenk ettim.

Aslında etmem gerekirdi, ben de bu ülkenin bir yazarıyım, toplumsal sorunlar karşısında duyarlı tepkiler koyma ödeviyle yükümlüyüm. Lakın ödevleri konusunda benden daha cevval yazarlar, kıpırdamama dahi izin vermediler. Onlarla karıştırılmak korkusu gibi bencilce bir tutumla nerdeyse çağdışı bir konum edindim. Türkiyelilere özgü hazın bir oto sansürden söz ettiğini görüyorum. Eleştirmen arkadaşımız işbu nedenle beni suçlamış olsaydı, *"yerden göğe kadar hakkın var"* derdim, ancak yan yana gelmekten utanç duyduğum kimi kalem tacirlerinin

arlarıyla adımı birlikte anmaktan vazgeçmeli. Bu bir!..

İkincisi: Şu sözlerin hesabını vermekten hiç bir güç kurtaramaz eleştirmenimizi: *"Bizdeki politik şiir **Enver Gökçe, Ahmet Arif, Veysel Öngören, A. Hicri İzgören, Ömer Civano, Adnan Satıcı, Selim Temo, Yılmaz Odabaşı, Kemal Burkay, Necati Siyahkan** gibi şairlerin daha çok ağırlık oluşturduğu şiirleriyle kendine ayrı bir kanal da oluşturmaktadır. (Böylece eleştirmenimizin Üslup sorununu da örneklemiş olduk. AS). Bu kanalın dayandığı şeyse, kürt kimliği, yarı feodal yapı ve bu yapının kutsanmasının oluşturduğu coğrafya ve kültürel iklimdir. Özellikle feodal yapı ve folklorik öğeler bu şiiri besleyen ana kaynaklardır.(...) Ortaya çıkar(ıla) mamış (sözcük içi ayraçtan nefret ederim. AS), İşlenmiş kültürel coğrafya bu şairler için iyi bir olanaktır. Ne var ki, **Enver Gökçe, Veysel Öngören, Selim Temo** gibi kimi şairleri bir yanda tutarsak, oluşturulan şiir politik ya da sosyalist gerçekçi şiir olarak anladığımız anlayışın şiirleri olmaktan uzaktır. Çünkü sözkonusu olan yarıfeodal yapının dönüştürülmesi değil kutsanmasıdır (Şiir yarıfeodal yapıyı nasıl dönüştürecekse? A.S.) Dahası, Kürt kimliği ve Kürt sorunu sayesinde bu şiir edebiyat dünyasında değilse de, politik çevrelerde kendine yer bulabilmiştir."*

Eleştirmenimizin (artık "arkadaş" demekte güçlük çekiyorum) uzun uzun alıntıladığım bu sözlerine sinmiş ruh halini hangi travmadan edindiğini araştıracak uzmanlık bilgisine sahip değilim ama, sormak istiyorum, birine *"şovenist"* demek için bundan daha işe yarar bir kanıt bulunabilir mi? İnsanları doğum yerlerine göre tasnif eden bu kolaycı mantığa katılanmak bir şey değil, susup geçiştirebilirsiniz de, ancak bu ülkede *"Kürt sorunu"* denli can yakıcı bir *"Türk sorunu"* yaşandığını da ırıce harflerle bir yere kaydetmeli. Öyle anlaşılıyor ki, MHP'lilik **Ahmet Ada**'yı kafalamaktan da büyük işler başarmış, içtenlikle solcu olduklarına inananların da gözünü bağlamış. Anadolu'nun batısında doğmayı şans sayan ve eli kalem tutan kimi bozkır köylülerinin, Kürt illerinin özellikle de Diyarbakır'ın gelişkin bir uygarlık duyuşuna elverişli bir çeşitlilik içeren kültürel birikime sahip olduğunu anlayamamaları bundan. Çağdaş Türkiye şiirine **Süleyman Nazif**'ten başlayarak, **Faik Ali Ozansoy**'a, ondan **Ziya Gökalp**'e, **Cahit Sıtkı**'ya, **Ahmet Arif**'e, **Cemal Süreya**'ya, **Sezai Karakoç**'a, Veysel Öngören'e, **Kemal Burkay**'a, **A. Hicri İzgören**'e, varıncaya değin bir dolu saygın imza armağan ederek, bu kültüre şenlik görünümü kazandıran topraklarımıza, daha görgülü yaklaşmayı akıl edemeyenlere yalnızca acırım.

Yılmaz Odabaşı

Eleştirmenimizin gereksiz bir öç alma saikiyle işleyen mantığına göre peşpeşe sıraladığı adların birçoğu bu zalim iftirayı karşılayabilecek bir edebi yeteneğe sahipler, şükür ki! Bana gelince, yazdıklarım ortada; düşünceleri geçerliyse kanıtlayabilir. Ulusal kimliğimi referans olarak kullandığım, politik çevrelerde sansasyonel ilgi uyandırabilecek tek dize yazdığımı, yarıfeodal yapıyı kutsayan tek söz ettiğimi göstersin lütfen. Bunu yapamıyorsa, Türkiye şiir ilgilisinden özür dilesin. Egemen olmasını arzuladığımız eleştiri ahlakı açısından da bir ilki gerçekleştirmiş olur.

Ben Buna Strateji Derim Üstad !

Görüyorsunuz ya dilin kemiği yok, benimkisinin hiç yok. Yıkılmasını gönülden dilediğim *"Türkiye edebiyatı"* adlı şu köhne binanın altında kalmasını istemediğim, kimi küçük zaaflarına rağmen sevdiğim insanlar da olmasa, benim için her şey çok daha kolay olurdu. Bu tür bir ölçülülük içinde her fırsatta övdüğüm dostum **Ramis Dara**'ya uyarıcı bir eleştiri de getirmiştim, İstanbul'a fazla meyilli diye... Dediği gibi "nazik" bir dokundurmaydı. Bugünlerde bir parça ılımanlaşsa da kadim dostluğumuzu zedelememek düşüncesi zapt etmişti beni. Kastım kente (İstanbul'a) değil, o kentte yoğunlaşan büyük kapitale dayalı edebiyat etkinliğineydi. Dönüp yazdıklarıma bir daha bakınca gördüm ki, sözcüklerin kamına gömdüğüm mecaz-ı mürsel'i bulup çıkarmak hiç de kolay değil. Daha açık

konuşmak şart oldu: Temsil yetkisi sayın **Enis Batur**'da olan finans kapitalin güdümündeki edebiyat dışı konum, *Yeni Biçem* dergisinin kendine özgü otonom iradesini tehdit ediyor. Daha doğrusu dergi bu tehdidi çağırıyor. Sözgelimi, derginin Mayıs'98 sayısındaki **Enis Batur**'u savunurken iç bayıltan tereyağı kokuları saçan bir yazı, **Ramis Dara**'nın ince ayar seçiciliğini askıya almasını sağlayabiliyor. Kırılma ama, ben buna strateji derim üstad!

Bu konuda asla uzlaşamayacağız kendisiyle. Ancak o, meseleyi kendisini aşkın gösterecek dar bir çerçeveye hapsederek dikkatimle alay etmeyi seçiyor: *"Varsa yoksa Ankara!.."* diyormuşum, *"İstanbul mu; yok öyle bir yer!"* diyormuşum, *"vahim ve vahim!.."* mış. Oysa, vehameti bir kenti (velev ki, bu kent İstanbul olsun) yok saymaktan daha ağır bir durumu tartışmaya açmak istiyordum: Yazarın ekonomik ya da siyasal erk karşısında kılık değiştirmesi. Mesele yaygın ve örgün; İstanbul'da da yaşanılıyor, Bursa'da da, İzmir'de de, Ankara'da da.. Hatta Ankara'nın *"yenilmiş şairler"* defilesine tam sezon yer veren bir podyum olduğunu söylemek, zülfiyarimi zerrece ilgilendirmiyor. *" Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Himayeleri*'ndeki dârülaceze (Edebiyatçılar Derneği) nın genel merkezi Ankara'da, Kültür Bakanlığı Ankara'da, açmış olduğu edebiyat yarışmalarının jüri üyeleri ve potansiyel birinciler de Ankara'da. Daha ne olsun? Hal böyleyken, *"Ankaralı"* diye anılmak olağan şaka sınırını aşan bir kabalık gibi görünüyor gözüme.

Bırakalım mıntıka temizliğini de mündere gelelim. Bakın *"Opera Odağında Suları Bulandırmak!"* adlı yazısında **Yalçın Sadak** neler söylüyor: *"Kutuplaşmalar, zıtlaşmalar yazınsal sorunlar çevresinde değil, bir biçimde oluşturulmuş sözde güç odakları çevresinde konumlanmaktadır nicedir; karşılıklı paslaşmalar, varlığını gizli bir dayanışmadan alan payelendirmeler, biraz da okuru saf yerine koyan bir pervasızlık ortalıkta salınırken, kimsenin ayağına basmadan belli bir yere tutunmak nerdeyse erdemden sayılacak. Tam bir köşe dönücülük mantığı sergileyen bu sunum tekniklerinin içinde en bayağı olanıysa kendine ciddi bir görünüm biçenidir kuşkusuz."* İşte bu kadar! Sevgili **Yalçın Sadak**'ı da, yazıyı yayımlama cesareti gösteren (o çok eleştirdiğim) *Ludingirra* dergisi editörlüğünü de kutlarım. Kumpasın ayarı şimdiden bozuldu. Bu yazının direkt muhatabı olan **Ahmet Oktay** kadar, **Ramis Dara**'nın da, *Opera Odağında"* çuval dolusu totoloji üreten diğer eleştirmenlerimizin de ne diyeceklerini merakla bekliyoruz.

Gözümüz yolda.

İDEOLOJİLERİN DÜNYA SAVAŞI

SOĞUK SAVAŞ

Hazırlayan FERHAT TELLİ

ABD Büyükelçisi Kennan, SSCB Büyükelçisi Novikov'un "uzun telgrafları" ve Yalçın Küçük'ün iki incelemesiyle

YGS YAYINLARI

Yazı-Görüntü Ses Yayınları
Caferağa Mah. Muvakkithane Cad.
No: 30, Kat 4, 13
Kadıköy 81300 İstanbul
☎ 216 330 21 88
Fax 330 21 89

ALMAN DIŞ POLİTİKASI VE YAŞLI KITANIN YENİ DÜZENİ

AVRUPA'NIN ETNİK PARSELASYONU

Hazırlayan BELGİN MUNGAN

Soğuk savaş sonrası değişen Avrupa'nın sınırları nasıl belirleniyor? Yeni sınırlar aynı zamanda etnik sınırlar anlamına da mı geliyor? Yaşlı kıtanın düzenini kimler belirliyor? Avrupa'nın "Büyük Almanya" etrafında "etnik ada devletlere" bölünmesi sadece bir tesadüf ve "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"nın doğal bir sonucu mudur?

lenin'in gözüyle tolstoy

"...**Tolstoy**'u, anlamadığı ve sırt çevirdiği devrime yakıştırmak, ilk bakışta garip ve temelsiz görünebilir. Ama ihtilâlimiz, alabildiğine karmaşık ve çok yönlü bir olaydır. İhtilâl'in gerçekleştiricileri ve ilk destekleyicileri arasında bile, olup bitenleri bir türlü anlamayan ve sırf bu yüzden, olayların akışının kendilerine yüklediği gerçek tarihsel ödevlere sırt çeviren unsurlar bulunduğunu gözönüne alırsak, gerçekten büyük sanatçının eserlerinde, ihtilâlin temel yanlarından hiç değilse birkaçını sezip yansıtacağını anlayabiliriz.

Yazarın 80. doğum yıldönümü dolayısıyla makaleler, mektuplar ve notlarla dolu olan Rus basını, Rus ihtilâlinin ve ihtilâlin itici kuvvetlerinin analizi açısından **Tolstoy**'un eserlerinin incelenmesine karşı ilgisiz kalmıştır. Basının bu tutumunda resmî ve liberal çifte bir ikiyüzlülük görüyoruz. Bir yanda, daha dün Tolstoy'a saldırmakla görevli satılmış yazar müsveddelerinin, bugün onda bir yurtseverlik bulma ve böylece Avrupa'ya karşı değerli bir görünme çabaları var. Ama bu satılmışların, satır başına kaç para aldığı bilindiğinden, kimseyi aldatamayacaklardır. Ancak liberal ikiyüzlülük çok daha zararlı ve tehlikeli dir. Meğerse Tolstoy'u en sevenler Riyeç'in Balalaykinleriymiş! (Balalaykin, Sçedrin'in Modern Aşk romanındaki liberal ve palavracı avukat tipi.) Gerçekte ise bu içten pazarlıklı tutum ve *"Tanrı'yı arayan büyük insan"* gibi yaldızlı laflar, dört dörtlük bir sahteciliği ortaya serer. Çünkü Rus liberali, ne **Tolstoy**'un *Tanrı*'sına inanır, ne de onun rejim eleştirisine göz yumar. Hesapları halkın sevdiği bir isme yapışarak siyasî yatırım yapmak ve milli muhalefetin şefi gibi gözükme çabasıyla ortalığı gürültüye boğmaktır. Halkın sorusu şudur: *"Tolstoyculuğun iç gelişmeleri nereden gelmektedir ve bu gelişmeler, ihtilâlin hangi hata ve zaaflarını yansıtmaktadır?"*

Tolstoy okulunun doktrin, fikir ve eserlerindeki çelişmeler ortadadır. Bir yanda, salt Rus hayatının eşsiz tablolarını çizmekle kalmayıp, aynı zamanda dünya edebiyatına birinci sınıf eserler vermiş dahî bir sanatçı, öte yandan köyün saf oğlanı rolünde bir toprak ağası. Bir yanda, toplumdaki sahtecilik ve ikiyüzlülüğe karşı içten, dürüst ve enerjik bir karşı çıkış, öte yanda bir Tolstoycu, yarı Rus aydını dediğimiz şu sersefil, yıpranmış, isterik ve *"ben kötü bir kişiyim, namussuzum ama şimdi kendi kendimi yetkin kılmakla uğraşıyorum,"* diye ortalık yerde göğsünü dövüp debelenen bir salak! Bir yanda, kapitalist sömürünün amansız bir eleştirisi, hükûmetin giriştiği şiddet hareketlerinin ve devlet yönetimi ile adalet adı altında oynanan komedya ortaya dökülürken servetlerin büyüyüşüyle işçi kitlelerinin ıstırap ve yoksulluğunun da büyümesi arasındaki çelişmenin olanca derinliğiyle meydana serilmesi; öte yanda, *"kötülüğe karşı şiddet yoluyla karşı koymama"*yı öğütleyen bir saflık örneği. Bir yanda, en açık görüşlü gerçekçilik ve bütün maskelerin suratlarından çekilip alınması, öte yanda dinin övülmesi ve resmî papazların yerine gönüllü papazlar getirme eğilimi, yani en ince, dolayısıyla da en alçakça şekliyle bir papazlar saltanatı propagandası. (...)

Bu tür çelişmeler içinde kıvranan **Tolstoy**'un, işçi hareketini ve bu hareketin sosyalizm mücadelesindeki rolüyle Rus ihtilâlini anlayamayacağı açıktır. Ama Tolstoy'un görüş ve öğretilerindeki çelişme rastlantı ürünü değildir; tersine, Rusya'nın 19. yy sonlarında içine düştüğü çelişik koşulların dile gelişidir. Serfliğin boyunduruğundan yeni kurtulan ataerkil Rus köylüsü, son kuruşuna kadar soyulmak üzere, sermayeye ve hazinenin eline teslim edilmiştir. Köylü yaşamının ve ekonomisinin dayandığı eski temeller, şaşılacak bir hızla tepetaklak olmuştur. Ve **Tolstoy**'un fikirlerindeki çelişmeleri, çağdaş sosyalizm ve çağdaş işçi hareketi açısından (aslında bu açı da gerekli ama yetersizdir) değil de, soyulmuş halk kitlelerinin yıkımına ve

ilerleyen kapitalizme karşı, ataerkil hayatın kaynağı olan köy ve kırdan gelmesini normal bir protesto olarak alıp değerlendirmek gerekir. İnsanlığın kurtuluşu için yeni reçeteler getiren bir peygamber olarak görülmesi gülünçtür. **Tolstoy** ve doktrininin en zayıf yanını bir mutlak inanç haline getirmeye çalışan *"Tolstoycular"* işte bu yüzden acınacak duruma düşmüşlerdi. Ama Rusya'da burjuva ihtilâli sırasında Rus köylüsünde beliren fikir ve ruh durumunun yorumcusu olarak **Tolstoy,** büyüktür. Ve bir köylü burjuva ihtilâli olan ihtilâlimizin özelliklerini dile getirdiği için Tolstoy orijinaldir. Tolstoy'un fikirlerindeki çelişmelere bu açıdan bakılırsa, bu çelişmelerin aslında, ihtilâl sırasında köylü kitlesinin tarihsel etkinliğini sınırlayan çelişik şartların gerçek birer aynası oldukları görülür. Bir yanda, kölecı ezilmeyle dolu yüzyıllar ve reformun getirdiği son yıkım yılları, umutsuzca bir kin, öfke ve kararlılık yaratmıştır. *Resmî Kilise*'yi, büyük toprak ağalarını ve onların hükûmetini kökünden silip süpürmek, toprak mülkiyetinden kalma bütün eski gelenekleri yok etmek ve polis baskısına dayanan sınıf Devleti yerine hukuken eşit ve hür bir köylüler topluluğu (cemaati) yaratmak istek ve özlemi, ihtilâl sırasında bütün köylüleri şevkle ayaklandıracaktı. Ve **Tolstoy**'un eserlerindeki ideolojinin, bazen onun fikir *"sistem"*ini tanıtmak için kullanılan *"Hıristiyan anarşizmi"*nden çok daha fazla bu istek ve özleme uygun düştüğünden şüphe edilemez.

Öte yandan, yeni bir toplumu özleyen köylü kitlesi, özlediği yeni toplulum biçiminin nasıl olması gerektiği, özgürlüğünü hangi biçim ve yollarla elde edebileceği, bu mücadeleye önder olarak kimleri seçeceği, burjuva aydınlarının ve burjuvazinin köylü ihtilâline karşı ne gibi duygular beslediği ve sözüm ona köy asillerinin toprak mülkiyetini ortadan kaldırabilmek için **Çar**'ın iktidarını şiddet yoluyla devirmeyi gerektiren sebeplerin neler olduğu konularında henüz düşünmemişti. Köylü, ömrü boyunca toprak ağalarına ve bürokratlara kın beslemeyi öğrenmişti; ama yukarıdaki soruların yanıtını nasıl ve nerede bulacağını öğrenmemişti, öğrenemezdi de İhtilâlimizde, köylü kitlesinin sadece küçük bir bölümü, bu amaçla elinden geldiğince örgütlenip savaşmıştır. Çoğunluk ise bu sırada ağlamak ve dua edip, dilekçeler düzmek ve oraya buraa *"aracılar"* yollamakla uğraşıyor, kısaca Tolstoy'un istediği gibi davranıyordu. Ve bu gibi durumlarda rastlandığı üzere, her türlü politikaya karşı *Tolstoyvarı* çekimserlik, ilgisizlik ve anlayışsızlığın da yardımıyla, sadece bir küçük köylü azınlığı devrimci proleteryanın ardından giderken, çoğunluk, burjuva aydınları için iyi bir av olmayı sürdürüyordu. İşte Tolstoy bunları anlatmaktadır. **Tolstoy**'un düşünceleri, aslında köylü ayaklanmasının yetersizlik ve zaaflarının bir aynasıdır ve ataerkil kır düzeninin gevşekliğinin ve *"geçimi yerinde"* mujik alçaklığının dile getirilmesidir...

V.İ. Lenin, *"Sanat ve Edebiyat-Metinleri* Seçen. **Jean Freville**, Çeviren. **Şerif Hulusi**, *Payel Yayınevi*. 1. Basım, Şubat 1968,s 141-147 *İstanbul, 1968*

Ömer Faruk Hatipoğlu

İNCE

(Şiirler)

Toplum Kitabevi - ANKARA
0 312 434 25 43

HANS MAGNUS ENZENSBERGER

bir şiir nasıl oluşuyor?

Çeviren: Ersel Kayaoğlu

Yıllar önce **Edgar Allan Poe** *"Bir şiir nasıl oluşuyor?"* sorusunu irdeleyen bir makale yayınladı. Makalenin konusu, Poe'nun ünlü şiiri *"Karga"*dır. Bu küçük yazı, dolaysız bir söyleyişle, Poe'nun şiiridir. Poe'yu bu incelemeye yöneltenin ne olduğu, şu sözlerinden anlaşılıyor: *"Bir yazar, yapıtlarından birinin tüm oluşum sürecini aşama aşama anlatabilirse, ne kadar öğretici olurdu diye düşünmüşümdür. Böyle bir denemenin bugüne kadar niçin yapılmadığına yanıt bulmak zordur, bunun suçlusu sanırım özellikle yazar beylerimizin kibridir. Özellikle de şairler, yapıtlarını güzel bir çılgınlık içerisinde, kendinden geçmişçesine ve ilhamla yarattıklarına inandırmayı seviyorlar..."*

Poe'nun burada salt kibir diye yakındığı, aslında, Batı'nın kendisi kadar gerilere dayanan çok eski bir mit, saygın bir gelenektir. Orpheus ve periler, *"tanrının ağızlığı"* diye bakılan şair, onun *"güzel çılgınlığı"*, onun *"hoşgörülen sarhoşluğu"*. Şiirsel süreç kavramının varlığı Platon'dan bu yana kanıtlanabilmektedir. Fakat en geç Helenizmden beri Avrupa'da ilham mitine karşı, şiir yazmanın daha çok sanatsal bir edim olduğundan söz eden, gizli bir karşı çıkış hep olmuştur. Poe, bu antitezileri zekâsının bütün araçları ile sonuna kadar ifade eden ilk kişi olmuştur yalnızca. Savunmasının teknolojik momenti önem taşımaktadır.

"İzleyicilerin, kulis arkasını görebileceği düşüncesi dahi, yani, dişlilerin ve kayışların, halatların, perdelerin, yani yüz olayın doksan dokuzunda sanatçının araç gerecini oluşturan teknik desteğin tüm deposunu görürse, bunu düşünmek bile yazarları irkiltiyor... Bana gelince, ne yukarıda adı geçen antipatiye katılıyorum, ne de yapıtlarımın birinin nasıl oluştuğunu anımsamak zor geliyor. Bir çözümlemeye ve yeniden oluşturmaya yönelik ve az önce eksiklik olarak tanımladığım ilgi, çözümlemeye konu olan nesneye ilginin var olup olmamasından bağımsız olduğu için, burada kendi eserlerimden birinin nasıl oluştuğuna değinirsem, umarım bu, haneme zevksizlik olarak yazılmaz.

Amacım, bir şiirin hiçbir bölümünün rastlantı ya da ilham sonucu oluşmadığını, tersine, matematiksel bir işlem gibi dize dize aynı kesinlik ve mantıkla kurulduğunu göstermektir."

Poe'nun bu *"Karga"*nın oluşumu hakkındaki makalesi büyük etki yarattı. **Baudelaire** ve **Mallarmé**, yazarı Fransa'da tanıtmıştı; orada **Poe**'nun, yeni Şiirsel Credo olarak yorumlanabilen denemesi, kısa sürede sönüp gitmeyen, kuşakları uğraştıran gerçek edebiyat olaylarından biri oldu. Çağdaş şiirin kuramı, **Poe**'suz düşünülemez. **Valéry,** şairden bir *"Edebiyat mühendisi"* diye söz ediyor, **Gottfried Benn** onu *"Sanatsal materyali soğuk tutmaya"* çağırıyor; yüzyılımızın büyük İspanyol şairleri **Góngorizm** makinesini yeniden çalıştırıyor; **Brecht,** yabancılaştırma etkisini şiire de uyguluyor. Burada hesap kitap yapılıyor ve parçalar birleştiriliyor ve her yerde Poe'nun izleri görülebiliyor. Dada-babalarının taklalarında ve sürrealistlerin rüya metinleriyle şaklabanlıklarında bile bir hesaplanım şık seziliyor.

Poe'dan esinlenmek, diğer konularda birbirine aşırı derecede zıt olan yazarları, şiirin doğasına olan yaklaşımlarında birleştiriyor. *Edebiyat Mühendisi* sözcüğünü **Mayakovsky** ya da **Valéry** de ortaya atmış olabilirdi. Şiiri, devrimin bir aracı olarak gören ve kesinlikle bir formalist olmayan bu Rus, tümü ile **Poe-Valéry** çizgisinde olan, *"Şiir Nasıl Yazılır"* başlıklı bir makale yazdı. Amerikalının *"dişli çarklar ve kayışlar"* öğretisinden sonuçlar çıkarıyor ve şiirsel hammaddelerden, yarı işlenmiş ve hazır ürünlerden söz

ediyor. Saf şiirin estetiği ile Marksist tarih anlayışı bu kadar yakınlaşabiliyor, buna göre üretim güçlerinin gelişimi insanın bütün eylemlerini ve böylece şiir yazmayı da belirliyor.

Valéry ve **Mayakovsky**'nın örtüştüğü nokta, sadece şiir teknolojisinin vurgulanmasında değildir. İkisi de, Poe'nun devamı olarak, oluşum sorusuna değinmektedir. Sorunun yanıtsız bırakılamayacağını düşünüyorum. Tekniğine ve doktrinine bakmaksızın, günümüzde ortaya çıkan her yapıttan, oluşum sürecini yansıtması beklenmektedir. Bunu ortaya koyan birçok kanıt var, özellikle de bu yansımanın konu edildiği yerlerde, örneğin **André Gide**'in *Sahte Sikkeci*'sinde, **Thomas Mann**'ın *Bir Romanın Romanı*'nda, **Doktor Faust**'un *Doğuş*'unda ve **Uwe Johnson**'un *Betimlemenin Betimlemesi*'nde .. **Proust** ile **Joyce** için pek dile getirilmiyor ama gözden de kaçmıyor. Şiir, **Mallarmé**'nin *Coup de Dés*'inden beri, kendisinden sözetme eğilimini gösteriyor. Yaratıcı edim, kendi kendini konu ediyor. Günümüz resim sanatında bu gelişim doruğuna ve dış sınırlarına kadar vardırılıyor. *"Informel"* ressamlar, yapıtın, kendi oluşumundan başka bir şeyi anlatmaması gerektiğini söylüyorlar. Resim ve oluşumu böylece içiçe geçiyor.

Konumuz, yalnızca bir garabet değil. Bir yapıtın nasıl oluştuğu sorusu, estetiğin önemli, belki de en önemli sorusuna dönüşmüştür. **Poe,** makalesinde çözümleme yapmaya, kaldıracı doğru noktaya yerleştirerek başlamıştı, güzelin öğretisinin belki çözülebileceği bir noktaydı bu: Biçim ve içerik hakkındaki tartışmalar, formalizm tartışmaları, *"Saf şiir"* ve *"Güdümlü şiir"* arasındaki karşıtlık, şiirsel dilin doğasının araştırılması, siyasi şiir sorunu...

Kendimde bu açıklamayı yapacak yetkiyi görmüyorum. Bir şiir nedir? Sanat dünyayı değiştirebilir mi? Yaratıcı edimin doğası nedir? Bilmiyorum! Hemen genel şeyler üzerinde konuşmaya yönelen kimse özel ve somut olana karşı koyamamakla suçlanacak. Büyük sorunların çekim kuvvetine karşı koyabileceğimi düşünüyorum. Fakat bunların, bir şiirin oluşumunun konu edildiği her yerde karşımıza çıktıkları da yadsınamaz. Ayrıca size, bir şiir yazmaya başladığımda, kuramsal ilgimin ortadan kalktığını da itiraf etmek istiyorum. O anda benim için daha önemli olan, belli bir sözcüğü, doğru sözcüğü bulmak, yanlış bir heceyi ortadan kaldırmaktır. Bu bakımdan rahat olabilirsiniz. Yani güzel ve somut olan: *"Şiirler nasıl oluşurlar?"* değil, *"Bu şiir nasıl oluşur?"*dur.

Bunun için iki yöntem var: dışarıdan, yabancı bir metin aracılığı ile; içeriden, metnin kendisi ile. Dışarıdan bakan ve şiiri öznel olarak yeniden oluşturmaya çalışan filolog, belli bir materyale sahiptir. Fakat bu materyal de yeterli değildir: anlattığı bu olay hakkında anıya yalnızca yazarın kendisi sahiptir. Gerçekten sahip midir ya da anımsama yanıltıyor mu? Oluşumu ancak deneyim sonrasında yaratması ve bunu, ortaya çıkan şiire, belki de bilmeden, uydurarak eklemiştir. Bu tehlike, Poe'da olduğu gibi, şairin bir şeyi kanıtlamaya çalıştığı zaman ortaya çıkmaktadır. Bunu yapmaya niyetim yok. Yazıma dayanarak bir estetik oluşturulacak olursa, bu bana da yabancı gelecek, geliştirilmesi okura kalacaktır.

İMGE kitabevi

İmge'den yeni kitaplar...

KENTBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ
RUŞEN KELEŞ

TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI
ORAL SANDER

MÜMTAZ İDİL

kimseden nefret etmedi turgenyev'den nefret ettiği kadar

Edebiyat dünyasının en ünlü düşmanlıklarından biri İvan **Turgenyev** ile **Mihail Feyodoroviç Dostoyevski** arasında yaşanmıştır. Kavganın kökeni hiç kuşku yok ki **Dostoyevski**'nin özellikle **Turgenyev** ve benzer düşünceler taşıdığı için **Tolstoy** ile dünya görüşlerinin hiç uyuşmamasından kaynaklanıyordu. Aslında **Dostoyevski**, çağında günümüzde olduğu kadar yüceltilmemiş, hatta sol eğilimli ve halkçı düşünen kesimlerce "karanlık" bir yazar olarak nitelendirilmiştir. **Turgenyev** ile aralarındaki temel ayrılıkların benzerini birçok çağdaşı ile yaşadığı halde, nedense en çok **Turgenyev** ile çekişmiş, hatta zaman zaman bu nefretini *"edepsizliğe"* kadar vardırmıştır. **Turgenyev**'i romanlarına konu etmiş, bazı roman kahramanlarını onun sözleri ve yazılarıyla konuşturmuştur. *"Ecinniler"* (ya da başka bir adıyla *Şeytanlar*) romanının kahramanlarından *"büyük yazar"* **Karmazinov**'un kişiliğinde **Dostoyevski**, **Turgenyev**'in çirkin bir eskizini çizmiştir. **Turgenyev** ile **Karmazinov** da bir *"Avrupalı-Rus"*'tur. Karmazinov romanının bir yerinde, *"Ben Alman oldum, bundan onur duyuyorum,"* der, bu sözler aslında Turgenyev'e ait sözlerdir. *"İşte yedi yıldır Karlsruhe'de oturuyorum. Geçen yıl belediye meclisi, yeni su borularının döşenmesine karar verdiğinde, yüreğimin derinliklerinde, Karlsruhe'nin kanalizasyon işi, sevgili yurdumun bütün sorunlarından daha önemliydi benim için."* Bu sözler de Turgenyev'e ait sözlerdir ve Karmazinov'un ağzından romanda yer alır. Karmazinov yalnızca sözleriyle değil, tip olarak da Turgenyev'i andırmaktadır. Silindir şapkasının altından sarkan ve kulaklarını çevreleyen beyaz ırı bukleli saçları anlatılmıştır, tıpkı **Turgenyev** gibi. **Turgenyev** ise bütün olan bitenin farkındadır, ancak o **Dostoyevski**'nin bu sataşmalarına karşılık, yalnızca dostlarına mektup yazarak yakınma ile yanıt vermektedir. **Dostoyevski**, kardeşleriyle birlikte çıkardığı dergi için Turgenyev'den yazı ister, **Turgenyev** daha sonra bir dostuna yazdığı mektupla, **Dostoyevski**'nin dergide yer alan yazısını yine roman kahramanlarından birinin ağzından alaylı biçimde anlatınca, *"Beni alaya almak için, bir süre önce dergisinde yayınlanan yazımı seçmesi ilginçtir. Oysa bu yazıyı aldığında beni kutlama ve minnet sözcüklerine boğmuştu. "*

Turgenyev hiçbir çaba göstermese de, Dostoyevski'nin düşmanları çok olduğundan, büyük eleştiri bombardımanına tutulduğundan, bir çeşit intikam almış sayılabilir. Dönemin ünlü eleştirmen ve yazarlarından **Nikitin**, *"Dostoyevski'nin 'Ecinniler' romanı, ilk kitabı olan 'İnsancıklar'ın yayınlanmasından bu yana, pek açık bilinen yazardaki her çeşit yaratıcılığın yokluğunu tartışmasız bir kesinlikle kanıtlıyor,"* diye yazar ve ekler: *"İnsancıklar yazarının edebiyattaki iflası, 'Ecinniler' romanı ile kesinleşmiştir."*

Öte yandan, yine dönemin önemli yazarlarından ve katıksız bir **Dostoyevski** hayranı olan **Strakov** da eleştiri oklarını **Dostoyevski**'ye çevirir ve belki de yazarın manevi yönden yaşamı boyunca karşılaştığı en sıkıntılı dönemlerinden birinin başlamasına neden olur. Dostoyevski'nin yarattığı kahramanlarla ne ölçüde özdeşleştiği ve özellikle de cinsellik açısından tercihlerinin neler olduğu, masaya yatırılır. Bu konuya geçmeden, yazının başlığını da doğrulatacak bir saptama yapmak uygun olacak. Kendi anlatımına göre bir gün Dostoyevski, o güne kadar kendisine yapılan en ağır eleştiriye itiraz etmek üzere **Turgenyev**'in yanına gider. **Turgenyev** kendisi ile doğrudan ilintili olmayan konu nedeniyle, biraz da şaşkın, *"Bunu neden bana söylemek ihtiyacı duydunuz?"* diye sorar. **Dostoyevski**'nin yanıtı şaşırtıcıdır: *"Sizi ne* derece aşağıladığımı yüzünüze kanıtlamak için." **Dostoyevski**'nin romanlarından ikisinde, *"Suç ve Ceza"* ile *"Ecinniler"* romanında küçük bir kızın ırzına geçilmesi bölümleri vardır. *"Suç ve Ceza"* romanında Svidrigaylov, *"Ecinniler"*'de ise Stavrogin küçük yaştaki kızlara tecavüz eder, ardından da her ikisi de yaptıklarının ağırlığını kaldıramadıklarından intihar ederler. **Dostoyevski**'nin ilk biyografisini kaleme alan Strakov, 1833 yılında **Tolstoy**'a yazdığı mektubunda şunlara yer verir: *"Kıskanç, huysuz, kötü bir insandı. . Hayvanca şehvetinin, dişiliğe ilişkin bir güzellik ya da bir sevimlilik olduğunu aklına getirmediğine dikkat ediniz. Ona en çok benzeyen roman kahramanları 'Yeraltından Notlar'ın kahramanı (bilindiği gibi romanda kahramanın adı yoktur-M.İ.) 'Suç ve Ceza'nın Svidrigaylov'u ve 'Ecinniler'in Stavrogin'idir."* Strakov'un bu saptaması, yani 5 yıl arayla yazılmış bu iki romanda benzer iki sahnenin geçmesi konusuna dikkatleri çekmesi, **Dostoyevski**'nin başından buna benzer olayın geçmiş olabileceği tartışmasını başlatır. **Strakov** iddialarını **Vangerov** ve **Viskovatov** adlı yazarlara da doğrulatır. **Viskatov, Dostoyevski**'nin kendisine böyle bir olayı anlattığını söyler. Yine dönemin yazarlarından Bulgakov, söylentiler için, *"Bu bir iftira olmayabilir"* demekle yetinir. *"Dostoyevski'nin Dünyası"* adlı kitabın yazarı **Henry Troyat** da, **Dostoyevski**'nin bu tür eğilimleri olduğuna dikkat çekmektedir. İddialara göre, **Dostoyevski** de diline doladığı bu olayı Madam Korvin-Krukovski'nin düzenlediği gösterişli davetlerde, genç kızların önünde anlatmıştır. Yine **Dostoyevski** üzerine kapsamlı çalışmalar yapan Fransız yazar **André Gide** ise, **Dostoyevski**'nin kahramanlarında kendi "sapkınlıklarını ve tutkularını" canlandırdığı kuramını kesinlikle reddeder ve Dostoyevski'nin Stavrogin ve Svidrigaylov tiplemelerinde kendisini anlatmadığını ileri sürer. Öte yandan, **Dostoyevski**'nin böyle bir 'ahlaksızlığı' yapmış olduğuna inanan, ama en çok inanan bir kişi vardır. **Turgenyev**... **Dostoyevski**'nin on beş yaşında sağır ve dilsiz bir kıza tecavüz edip etmediği kesin olarak bilinmiyor, ama yazarın cinsel yaşamına gözatıldığında, bunu işleyebileceği konusunda derin ipuçları olduğu gözlenebiliyor. Şöyle yazıyor dostuna, *"Kimi zaman, insanın bir kurultu için bir suçun sorumluluğunu yüklenebileceğini çok iyi anlıyorum ve bu kurultunun ne berbat bir şey olduğunu tahmin edebiliyorum."* Dostoyevski'nin cinsel sorunlarının çözümünün bu cümlede saklı olduğunu savunuyor **Henry Troyat.**

AHMET YILDIZ

iki kitap

"GELECEĞİNİ BİLİYORDUM" Yeşim Eyüboğlu, İnkılâp Yayınevi, 1998, İstanbul

Birden, durup dururken hiç karşılaşmak istemedeğimiz -aslında her an duyumsadığımız- sorular sorarsa yapacağımız en kestirme iş yüzümüzü buruşturmak olur **Yeşim Eyüboğlu,** özellikle kadın okurları için böyle sorular soruyor, gizli tumcelerin arasında. Pek hoşa gitmeyen sorular Açıkça sorulanlar ise pek çok. Bir sorular kitabı *"Geleceğini Biliyordum"* Belki de kendi kendine sorulan sorulardan yola çıkılmış, damıtılmış, yaşanmış sorular bunlar **Yeşim Eyüboğlu**'nun öyküleri bir oyun gibi, bir şaka gibi bir solukta okuyacağınız öyküler

"Profesyonel" adlı öykü böyle bir öykü. Fuayede ayaküstü konuşurken, heyacanla ama bilinçle döküruverilmiş sözcüklerden oluşuyor Bir tekst. *" Ben... Juliet Shakespeare söyleyin. Yalnız onu sevdim. ."* diyen hısıltısı duyulan yine de.

"Geleceğini Biliyordum" adlı öykü kitabın bence en güzel öyküsü. (Bu öyküyü okuyunca **Feyza Hepçilingirler** in hiç öykü yazmamasını, yüksek sesle dilemek geliyor içimden) Kürtaj yaptıran bir kadının yağmurlu bir gecede kendisinden koparılan küçük cenininin tekrar geri dönmesi için beklemesinin öyküsü, camları kapıları sonuna dek açarak ve *"İçeri, güvenli ve sevgi dolu"* yere dönmesini bekleyerek.

"Orospu Çocuğu" çocukluğa, çocukluk aşkına hayal kırıklığı içindeki bir dönüş öyküsü.

"Keşke Ağır Küpeler Taksaydık Kulaklarımıza", "belki rüzgar (hayat A.Y.) savuramazdı" bizi oradan oraya

"Soyunukken Başkalarına Daha Çok Benziyorsun", "İhtiyar", "Koro", "Uzak Diye Bir Yer", "Hiza", O Bodrum Katta Saklıyordunuz Çok Güzelliğinizi", "Buluşabilmek İçin"

*1998 İnkılap Öykü Ödülü*nü alan kitap yıpranmış ödül kurumuna da ilaç oluyor; belki de ödüller böyle kitaplara tanıştırıyor bizleri.

"AY ŞARKISI" Gürsel Korat, İletişim Yayınları, 1998, İstanbul

Beylik sözlerdir: Çoğu paşa çocuğu solcu olur(du), çoğu solcu=reklamcı olur, çoğu solcu=muhbirdir çoğu solcu=dönektir, çoğu solcu=arkadaşının karısına yan gözle bakar Özellikle 12 Eylül 1980 yılından sonra solun bütün ideolojik kalelerini imajını ve etiğini yıkmak için acımasızca yapılmış-yapılan- saldırıların sonucu olarak bütün topluma verilmek istenen, sıvrıltılmek istenen temel "solcu" imajı böyleydi. Artık bu aldatıcı imajları temel alarak ara sayfalarını da duygusal sözler ve güncel gazete haberi olaylar, tümcelerle /deyimlerle doldurarak romanlar bile yazılabiliyor **Gürsel Korat,** bu imajın revaçta olduğu dönemleri, biraz gecikerek de olsa -rantı da kalmadı elbette- derleyip toparlayarak romanında işliyor. *"Semih, Q&X Film and Advertising Agency'nin genel müdürü ve küçük ortağı. Paşa Çocuğu, 68'in hızlı devrimcilerinden. ."* Tanıtım yazısı roman hakkında bir ipucu veriyordur kuşkusuz ve birilerinin nasıl hoşuna gidiyordur böyle deyimler (Bu *"hızlı devrimci"* sözüne alışamadım gitti. Bu da bu dönemin ürünlerinden.) **Gürsel Korat** gerçekten herkesin korktuğu belki de konunun ciddiyetinden çekindiği için ele alma takatini kendinde bulamadığı ya da gerçekten bu dönemleri algılayamadığı için yazamadığı tarihsel kesitlerde korkusuzca at oynatıyor. *"Ölen"* Cahit, *"muhbir"* Tuğrul *"gammazlıyor"*, (Bunlar **Keşanlı Ali** ağzıyla anlatılıyor) biraz devrimciyi andıran Kemal, örgüt arkadaşı Semih'in nişanlısı Ayşen'e aşık oluyor, en iyi arkadaş Tuğrul muhbir çıkıyor, bunun öğrenildiğini öğrendiğinde ise sayfalar süren üzüntüsüne, ağlamasına, kendini yerden yere atmasına -bu romanda gerçekten böyle, Tuğrul bir şaman gibi kendini yerden yere atıyor: *" Tuğrul yanıt vermeden sızlanıp sallanmaya devam etti. Hâlâ ıkı buklümdu, hıçkırıyordu. Birdenbire güçlükle soluk alıp vermeye ve debelenmeye başladı "* (s.37)- bir anlam vermek ise güç. (Muhbirse muhbir ağbi! A.Y.)

Koral bu beylik tipleri elbette içeri de düşürüyor İçe-

rıde ise bir gulmece dergisi sayfalarında olması gereken anlatımla *(" koğuşta seminer yapılıyor. Arkadaşlar, meseleyi böyle getirmek şablonculuktur Şimdi Mahmut arkadaşın dediklerine bir bahalım Mahmut arkadaş lafı tornistan yapıyor, daha o zaman sofyetlerde nep politikası yeni uygulanırkene..." s. 55)* ve hatiflıklerle olaylar gelişiyor -ve elbette ciddi bir konuda ciddi olarak fırtına gibi başlamış bir roman- Kemal Sunal filimlerine dönüyor Koğuş mazgalından sarhoş Binbaşı Halit ve koğuş konsey(bu neyse, herhalde koğuş temsilcisidir) uyelerinden devrimci Kemal'in konuşmaları, Kemal, binbaşıdan Halit diye sözediyor ve Halit: *"Sus! ben bir binbaşıyım! Sen ise yönetmeliklere göre bir er bile değilsin."*

Kemal "O zaman sen de sus. Çünkü (Kemal, burada alaycı bir yüzle gülümsedi.) çünkü bizim ölçütlerimize göre ben de generalim!" (.)

"Binbaşı bir dansçı kıvraklığıyla reverans yaptı

"Hay hay sayın generalim! Hay hay. ( )"

Butün bu gulunçlukler (reverans yapan binbaşılar, ben generalim diyen devrimciler vs.) sayfalar dolusu sürüyor Binbaşı Halit'in kedisi Çapkın'ı rehin alan (gerçekten, ciddi ciddi kedi rehin alınıyor) devrimciler, tuhaf tuhaf, uzun uzun devrimci( ) mahkeme diyekçeleri, kedi yargılamaları, kedinin ölume mahkum edilmesi gibi paranoyak olaylar bütünüyle devrimcileri ve devrimci kulture gölge düşürücü, aşağılayıcı, bir biçimde sürüyor

Gürsel Korat'ın roman dilinde bolca görülen eşşekli, atlı deyimlerle süslü espriler ise folklorik bir art beslenmenin ürunü olsa gerek.

Romandan bizde geriye kalan, 1972 Mart ayının başındaki Kayseri tren istasyonu, faytona binen Kemal sahnelerinden aldığımız buruk tad. Bir de Korat'a ve yukarıda anlattıklarımıza rağmen, romanın, sözettiği tarihsel olayları neredeyse kronolojik olarak anımsamamıza yardımcı olması.

Bir yazar olumlu şeyleri mi yazmalı? Gerçekten de bu tarihsel dönemlerde yaşanan olumsuz insan ilişkileri, etik kaymalar ve reel hayatın, insan fizyolojisinin zayıflığının savurduğu kişilikler, olumlu ve önder olarak gösterilen insanların gerçek kişilikleri, somut durumları, zayıflıkları, aşkları ihanetleri, kapitalizm karşısındaki yenilgileri ile vs. verilmeleri çok güzel bir şey Bence Gürsel Korat böyle bir "iç" konuyu ele alarak -eleştirilerimizi de içinde taşıyarak, iyi ya da kötü- önemli bir iş yapıyor. Ancak Korat, romanı, bir **Muzaffer İzgü** romanından ayıran yerlerinde, son paragrafta örneğin ve Ayşen'le Kemal'in aynı evde kalmaları sırasında doğan -teorik konuşmalarının uzunluğunu burada belirtmeliyim iki aşığın- ve verilmek istenen dramatik öğeler, romanı bizi de heyecanlandıran bir biçimde küçük bir destan yapma arzusunu gösteriyor Ama belirttiğimiz gibi *Ay Şarkısı* nın bütün bunlardan sonra bir önemi kalmıyor Romandaki olaylar, cezaevinden yeni çıkan bir devrimcinin, anlatacağı olaylara inanılmayacağı için ya da alçakgönullüğünden ya da korkuğundan mizahi bir biçimde yaşadıklarını anlatmasına benziyor.. Ama romanda, arkadaki soğuk, çelik gerçek yok, ruh yok. irade yok, bir şeyler hissedemiyorsunuz, yazarın iyi bir anlatımla duygu dünyanızı zorlayıp çözmeye çalıştığı pasajlar bile diğer sayfaya geçince yok olup gidiyor Kişilikler suyun üzerinde yüzen camsı cesetler olmaktan kurtulamıyorlar; açıkçası, bu insanlar ne yapıyorlar ve ne yapmak istiyorlardı? Belki de bu olmadığı için böyle bu. Yalnızca eyleyip duruyorlar Herkes bir karikatür gibi Birilerinin Türkiye toplumuna göstermek istediği şablonların içinde polyester kişilikler olarak hareket ediyorlar

Roman yazmak kuşkusuz ciddi bir iş. Her yıl bir kitap yayınlama iştahasındaki yazarın belki de acelesine gelmiş. İlk kitabı öykünün uzunluğu nedeniyle kazayla roman olarak nitelenen yazarın bizce -en azından bir süre- *Çizgili Sarı Defter*deki başarılı öykülerine devam etmesi çok daha iyi olur.. (Bu arada sanırım *Ay Şarkısı*'yla aynı günlerde piyasaya çıkan **Jorge Semprun**'un *Neçayev'in Dönüşü* adlı romanını okuma fırsatını da bulur)

Herkes istediğini yazmakla özgürdür elbette, ama işte biz de buna inanıyoruz ve bu özgurlüğumüzü *Ay Şarkısı* nda kullanıyoruz.

Neden bilmem, kitabı bitirince, **Taner Ay**'ın bana imzaladığı bir kitabına yazdığı notu anımsadım *"Sevgili Ahmet'e. Anılarını satmayanlar ile aynı kan grubundan olduğumuz için."*

Ama bu anı da değil. Romandaki devrimci tiplere (hele, cezaevinde ölen arkadaşının ölüm biçimi ve haberini gazeteden okuyunca üzülecek yerde, acaba karımı hala seviyor muydu? diye düşünen aşağılık tiplerdekilerine) ben hiç rastlamadım.

ISSN 1301 - 8795

Düş ve Yaza DEBİYAT

ikinci sayısı çıkıyor!...

P.K. 470 06642 Yenişehir • ANKARA

1997'de Düzyazımız

Özel Bölüm

Hazırlayan
Feridun Andaç

FERİDUN ANDAÇ

anonimleşen edebiyat ya da düzyazının kurtuluşu

"Toplumsalın enerjisi azalmakta, özgürlüğü elden gitmekte tarihsel niteliği ve idealliği buharlaşıp uçmaktadır. Toplumsal, bir sistem uğruna adını yitirirken, politika da yok olmaktadır. Toplumsal artık anonimleşmiştir. O artık KİTLEdir, KİTLELERdir."

Jean Baudrillard

I.

1990'ların Türkiyesinde, **Baudrillard**'ın imlediği anlamda, bir çözülmeyle birlikte anonimleşme yaşanmaktadır. Yığınların sessizliği, yabancılaşma, yozlaşma, çürüme aynı ivmede bir debi oluşturmaktadırlar. Hayatın bütün katmanlarında görülen budur.

Bunun bir alt anlamı kimliksizleşmedir. Kitlesel olan her şey böylesi bir aidiyetsizlik duygusunu yaşatmaktadır bugün.

Kime, nereye, neye ait oluşun anlamını ne bulabilecek, ne de sorgulayabilecek bireyi yetiştirebilecek kurumlardan yoksun olan bir toplumda; insanı olan çaba, girişim elbetteki gözardı edilir; günübirlik olaylar, sürüklenişler, göz boyamalar kitlelerin yaşamında yer alır. Sonrası ise sessizlik, tepkisizlik, vurdumduymazlık, duyarsızlık .. Giderek de kopuş .. Yani, bir nevi kabuklaşma!

Yaşanır olunan/kılınanların ne olduğunun dolaylı yansıması edebiyatta yer eder, iz bırakır. Bir anlamda edebiyatın kanalları buradan geçer, beslenir.

Bu altüst oluş süreci, doğal olarak, yaratıcı konumdaki yazarı da etkiler. Toplumdaki sınıklaşma, kabuklaşma onun duyarlık evreninde yaralar açar. Onu öyle bir çizgiye getirir ki; bireyin özgürleşme eylemi adına her türlü girişimde yerini alır ya da almak ister. Yasa koyucuların engelleri çatışma doğurur. Ötesi bir sürüklenişitir gider: Yargılamalar, suskunluklar, kaçışlar sığınışlar...

Doğrusu; 1997'nin yazınsal birikimine, (roman ve öyküdeki kırpdanışlara, deneme/eleştiri/inceleme/anı/söyleşilere.../okura ulaştırılan ürünlere bakmaya çalışırken; toplumdaki altüst oluşun *"macera"*sının ve *"mecra"*sının yer yer de olsa bu ürünlerin birçoğuna yansıdığını gözlüyordum. Toplumdaki yozlaşmanın, değişimin ilk izleri, birebir yansıları sözünü edeceğim ürünlerde yoğunca işleniyor

Bu toz duman içinde "edebiyat yapma"nın gerçekten "edebiyat yapmak" sayıldığı gerçeğini öne çıkarıyordu. Çünkü hayatın her alanında üç veren anonimleşme edebiyatını da var ediyordu. Dili, (jargonu) biçemi, alımlayıcısı ona göreydi.

Yazılı kültür, özellikle düzyazı (roman, öykü, deneme, eleştiri...) kitleleri egemenliği altına alan güçler n karşısında bir arayış içindedir bugün. Belleği yitirilen/yıtırtilen, "ezberi tükenen" bir toplumda katledilen Türkçe'yle yapılmaya çalışılan her şey edebiyat adına dolaşma giriyordu. Dünden kopuş, var olanlara bakamayış bu dolaşımda olanların 'değer' diye benimsenmesi gerçeğini yüzlüyordu bize.

Edebiyatın bu denli anonimleşmesinde sözünü ettiğimiz gerçeğin payı yadsınamaz. Anonimleşme ne denli yaygınlaşırsa, düzyazı o denli -gerçek değerinin/kimliğinin ötesinde- kuşatılır. Yükselen değerlerin yaldızlarını kazdığınızda, altından nelerin çıkacağını görebilmek için bilici olmak gerekmiyor.

II.

Ülkemiz 1980'lerden beri böylesi bir süreci yaşıyor. Dönüşün "zafer" şaşkınlığı yazın yaşamımızı kuşatmış durumda. Her şey yeniden keşfedilir, bulunur olmuş; varolan birikim gözardı edilmiştir. Böylesi bir savrulma, savruklaşma yığınlara yansıyor

Edebiyattaki nicel oluşumlar arz-talebi şaşırtıcı düzeylere çıkarıyor. Son yıllarda 'tek'e olan ilgi, yoğunlaşma bence, bu anonimleşmenin (savrulma, savruklaşmanın) kaçınılmaz sonucudur. Kaçış ve kopuşla farklı görünme. Bir anlamda kabuk değiştirme istemi. Bunun çözümlenmesi gereken başka boyutları var kuşkusuz. Özellikle kitlelerin getirildiği durum gözönüne alınırsa (Eşkıya filmine, şu günlerde Ağır Roman'a yönelinen ilgi, tıpkı Yeni Hayat'a olduğu gibi, yine bu sonuçlardan biridir); bunun gerçek yanlarını daha iyi görebilir, sanırım. Çünkü, öne çıkan o 'tek' var olduğu alanın bir göstergesi olamıyor; hem yaratıcısı hem de alımlayıcısı adına.

Bunun öte yanı da şuydu: aza ve düzeysize koşullandırılmanın aşılma çizgisini yakalamak. Bu da, özellikle yazar/sanatçı açısından önem kazanan bir olguydu. İmlediğimiz süreçte yaşanmaya başlanan da buydu.

Toplumdaki arayış kitlelerin önüne her sunu-

Fotoğraf: Feridun Andaç

lana ilgiyi getiriyordu. Bir havuzdan başka bir havuza geçişin kolaylığında bir sürüklenişti. Bellek şokunu salt birey/insan değil, kitleler de yaşıyor, ama o etkiyle de sinebiliyorlardı! Sinikleşme çürümenin bir yansısıdır. Sesleşen yığınların bu kaotik durumu edebiyatın dolaşım alanını da etkiliyordu kuşkusuz. Yazar-okur bağlamında, yazar-yaratma eylemi sorunsalında uç veren yeni gerçekleri ortaya çıkarıyordu. Sessizlik, tepkisizlik, farklı uçlarda dolaşım...

Yazının kurtarıcı gücünün, iktidarı ve işlevselliğin 'birey'lerin dünyasında derin anlamları yoktur. Yerine göre kolayca yönelinen, çabucak tüketilen, ilgi ve yönelmeye geçişlerin barınağında bazen sığınılan bir şeydir. Yığınların sürüklenişi bir anda sanatın ya da düzyazının zaferi/kurtuluşu gibi görülebiliyor. Göl maya tuttu hesabı! Öyle ya, baskı sayısı artan (!) kitaplar' günün *"güncel yazar"*ı, *"gazeteci yazar"*ı olan "yazar'larla düzyazımız kurtuluyordu; sinema önlerinde oluşan kuyruklar o alandaki gelişmenin bir göstergesi olarak nitelendiriliyordu.

İnsana, insan yaşamına ait her şey edebiyatın/yazının malzemesi olduğuna göre; toplumsal yapının her devrimi, burada yaşanan dönüşüm/değişim durumları kaçınılmaz olarak edebiyata yansır. Edebiyat güncelin peşinde olmasa da, güncel olan edebiyatı etkiler kaçınılmaz olarak.

Yazarın, yazma/yaratma eylemindeki sanatçının konumu da imlediğimiz durumlara göre biçimlenir. Bu oluşumların farkında olan yazar neyi/niçin/nasıl yazması gerektiğinin peşine düşer. Yaratıcılığının bu iç sorunsalıyla birlikte; alımlayıcısının istemlerini/düzeyini de gözardı edemez.

İşte bu edemeyiş çizgisi kimi zaman, yazarı kitlenin istem ve beklentilerine yöneltir. Bu yönelme durumu bazen, edebiyatın kazanımına dönük ürünleri (hem türsel olarak hem de yansıtılan gerçekler açısından) getirebildiği gibi, tam tersi de olabilir. İmlediğimiz her iki duruma 97'nin roman ve öykülerinde sık sık rastlıyorduk. Ama öne çıkan daha çok popüler edebiyat yapma, bu yönde ürünler vermeydi diyebilirim. "Eski"lere pek dönülüp bakılmadığı gibi, bazı yazarlarla dipten gelen dalganın pek farkında olunamadığını söylemeliyim.

III.

1990'larda edebiyatımızın süreklilik çizgisini 1950'li, '60'lı, '70'li kuşak yazarlarının ortaya koydukları ürünlerle yakalayabildiğimizi söyleyebilirim.

Bugün, neredeyse "kayıp kuşak" gibi algılanan "1950 Kuşağı" yazarları "kuşatma altındaki" edebiyatımızın varoluşunu muştular düzeyde ürünler veriyor. Roman, öykü, şiir, deneme, eleştiri alanında çizdiğimiz bu tablonun tek ışığı oradan geliyor.

Semih Gümüş

Vüs'at O. Bener, Oktay Akbal, Necati Cumalı, Attila İlhan, Yaşar Kemal, Faik Baysal, Fakir Baykurt, Erhan Bener, Orhan Duru, Muzaffer Buyrukçu, Erdal Öz, Kemal Bekir, Tarık Dursun K., Demir Özlü, Ferit Edgü, Vedat Günyol, Memet Fuat, Fethi Naci, Doğan Hızlan, Ahmet Oktay, Konur Ertop... yazıyor.

Tüm bu oluş ve sürüklenişlerin kıyısında duran, yer yer varolan birikimin önünü açan, birikimi yeniden okura sunma çabasını güden, bu anlamda da kültür coğrafyamızı zenginleştiren yayın dünyasıydı diyebilirim.

Sektörel kurumsallaşma sancısını aşabilenler ya da aşmaya çalışanlar gerçekten düzeyli yayıncılığın örneğini veriyordular. Özellikle kalıta, birikime yöneliş, artık edebiyatımızın klasikleşmiş yazarlarına dönüp bakış bu açıdan olumlu gelişmelerdi.

Başlangıcındaki karşı çıkmalara, olumsuzlamalara karşın, Yapı Kredi Yayınları '97'deki yayınlarıyla da yayıncılığımızda düzeyin yükselmesini sağlamıştır. "Edebiyat", "Şiir", "Sanat, "Cogito", İletişim", "Tarih", "Klasik Yapıtlar", "Müzik", "Sözlük" gibi dizileriyle yayın yaşamımıza canlılık getirdiği gibi, edebiyatımızın dünden bugüne oluşan birikimini de değerlendirmeye, **Sabahattin Kudret Aksal, Behçet Necatigil, Memet Fuat, Gülten Akın, Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Füruzan, Tezer Özlü, Ferit Edgü, İlhan Berk, Çetin Altan** gibi yazarların ürünlerini yayımlamaya ağırlık vermiştir.

Yayıncılıkta 70. yılını dolduran *İnkılap Kitabevi* Roman ve Öykü Ödüllerinin yanı sıra **Hilmi Yavuz**'un editörlüğünde oluşturduğu "Çağdaş Edebiyat" dizisiyle de yayıncılıkta yeni bir çizgiye yönelimini sergiliyordu. **Reşat Nuri Güntekin**'in tüm yapıtları yeni bir biçimle okura sunması da bunun bir göstergesiydi.

1965'te kurulan *Bilgi Yayınevi* güncel yayıncılığın yanı sıra "*Bütün Eserleri*" dizileriyle de yayıncılığımız da bu alanın öncülüğünü sürdürüyordu. **Hatikarnas Balıkçısı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ceyhun Atuf Kansu, Attila İlhan, Tarık Dursun K., Hüseyin Yurttaş, Ahmet Erhan, Ali Yüce, Muzaffer İzgü**'nün yeni kitapları dizilerde yer alıyordu.

Metis Yayınevi 15. yılında kültür yaşamımıza katkılarını sürdürüyor. Edebiyat dizisinde **J.R.R. Tolkien**'ın *Yüzüklerin Efendisi*'nin ilk cildini (Yüzük Kardeşliği) yayımladı. **Füsun Akatlı-Müge Gürsoy Sökmen**'in hazırladığı *Bilge Karasu Aramızda*, **John Berger** veya **Alain Tanner**'ın birlikte yazdığı *2000 Yılında 25 Yaşına Basacak Olan Yunus;* **Marquerite Yourcenar**'ın *Ateşler* öykü kitabı **Engin Gençtan, Ahmet Sipahioğlu, Türker Armaner, Dost Körpe, Murathan Mungan** ve **Sadık Yemni**'nin yeni kitapları bu dizide yer aldılar.

Salt Maden, kurduğu *Çekirdek Yayınları*yla

kendi şiir birikimini *(Açıl, Ey Gizem, Hiçlemeler, Yol Yazıları)* ve **Baudelaire, Lorca, Neruda, Aragon, Octavio Paz, Mayakovski** ve **B. Cendrars**dan yaptığı şiir/masal çevirilerini özenli basımlarla okura sunuyordu.

Adam Yayınları '97'de yeni bir dizi kitapla okuru buluşturuken; **Nâzım Hikmet** ve **Aziz Nesin**'in yanı sıra **Yaşar Kemal**'in bütün kitaplarının yayımını sürdürüyordu. Bunu **Fakir Baykurt**'un ve **Server Tanilli**'nın kitapları izledi. **Fakir Baykurt**'un yeni romanı *Yarım Ekmek* ile birlikte *Yılanların Öcü, Köygöçüren, Amerikan Sargısı, Irazca'nın Dirliği, Onuncu Köy, Kaplumbağalar, Tırpan, Kara Ahmet Destanı* romanlarının yeni basımları yıllar sonra okura sunuluyordu. Tanilli'nın bütün yapıtlarında ise *Yaratıcı Aklın Sentezi, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası* kitaplarının yayımı ile başlandı "Seçme Şiirler" dizisi ise yayınevinin yeni bir girişimiydi. İlk onbir kitapta şu şairlerin seçme şiirleri yer aldı: **Nâzım Hikmet, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Edip Cansever, Özdemir Asaf, Sabri Altınel, Cahit Külebi, Ataol Behramoğlu, Salah Birsel, Refik Durbaş, Orhan Veli.**

Adalet Ağaoğlu

Oğlak Yayınları yeni yeni kitaplarıyla göz dolduran bir başka yayınevi'ydi. **Selim İleri, Fethi Naci, Adalet Ağaoğlu, Vedat Günyol, Eray Canberk**'in yeni kitaplarıyla birlikte **Nahit Sırrı Örik**'in bütün öykülerinin 2 kitabı *Kırmızı Siyah* yayımlanıyordu.

Varlık Yayınları yeni oluşturduğu şiir dizisiyle dikkati çekiyordu. **Oruç Aruoba**'nın *Ne kı Hıç*, **Enver Ercan**'ın *Geçtiği Her Şeyi Öpüyor Zaman*, **Haydar Ergülen**'in *Kırk Şiir ve Bir*'i bu dizinin gözde kitaplarıydı.

Mitos Boyut Yayınları Tiyatro/Oyun, Kültür Dizilerinde 100. kitaba ulaşıyordu. Yayınevi'nin '97'deki en önemli girişimi **Bertolt Brecht**'in *"Bütün Oyunları"*nın yayın hakkını alarak yayımlamaya başlamasıydı. 13 ciltten oluşacak bu dizinin birinci kitabı, Cilt: 7 *Galileı'nın Yaşamı* (1938-39 Metni) *I Galileo* (Amerikan Metni) *Galileı'nın Yaşamı* (1955-56 Metni) *Dansen/Demirin Fiyatı Nedir* **Ahmet Cemal**'in Türkçesiyle yayımlandı.

Remzi Kitabevi, Kumral Ada Mavi Tuna (Buket Uzuner), *Adı: Aylin* (Ayşe Kulin), *Türkçe "Off"* (Feyza Hepçilingirler), *Sümbül Sokağın Tutsak Kadını* (Atilla Dorsay) kitaplarıyla yayıncılığını gündemde tuttu.

Çalıntı Yayınları kendi başına mütevazı ama verimli bir edebiyat yaşamı sürdüren **Taner Ay**'ın **William Faulkner**'den **Dashiell Hammett**'e **Elvis Presley**'den **Beat Edebiyatı**'na kadar ilginç konulara ve kişilere özgün *bakışlar* getiren ve tutkulu bir tatla okunan yazılarını topladığı *Astigmat Bakışlar* ve *Cinemascope Kadınlar Cinemascope Erkekler*'i yayınladı.

Yılın en verimli yayınevlerinden biri de *İletişim Yayınları*'ydi. *"Çağdaş Dünya Edebiyatı"* dizisinde birçok tanınmış yazarın **William S. Buroughs, Dan Franck, Jeanette Winterson, Stanislaw Lem, Bernhard Schlink, Alki Zei, Marguerite Yourcenar, Juan Goytisolo** yapıtını Türkçe de okura sundu. *Çağdaş Türkçe Edebiyat* dizisinde **Sezgin Kaymaz** (*Uzunharmanlar'da Bir Davetsiz Misafir*), **Muhsin Kızılkaya** *(Bende Mahfuz Fotoğraflar)*, **Gürsel Korat** *(Sokakların Ölümü)*, **Atilla Atalay** *(Yalnızlık Aletleri)*, **E. Emine** *(Kırık Zarlar)*, **Ümit Kıvanç** *(Siyah Makamı)*, **Vüs'at O. Bener**'in *(Mızıkalı Yürüyüş)* yeni kitapları yayımlandı. Araştırma/İnceleme, Tarih/Politika, Politika dizilerinde birçok yeni kitap ilk kez okura ulaşıyordu. Anı Dizisi'nde yer alan **Niyazi Berkes**'in *Unutulan Yıllar*ı Cumhuriyet tarihimizin 1940'lı yıllarına tanıklığı getiriyordu. Berkes, yaşadıklarını tarihçi/toplumbilimci bakışı ile yansıtıyordu.

Özgür Yayınları **Hüseyin Rahmi Gürpınar**'ın tüm yapıtlarının yayımını *Sık, Utanmaz Adam, Tesadüf*le sürdürürken; 1996'da **Halide**

Edip Adıvar'ın "*Bütün Eserleri*"nin yayımına da başlamıştı. '97 de dizinin yeni kitaplarını; *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*, yayımlıyordu. *Bağlam Yayınları* **Abdülhak Şinasi Hisar**'ın *Bütün Eserleri*'nin yayımını *Boğaziçi Mehtapları* (BE: 5), *Boğaziçi Yalıları* (BE: 4), *Geçmiş Zaman Fıkraları* (BE: 5) ile sürdürdü. Araştırma Dizisi'nde iki önemli çalışmayı okura sundu: *Bilim, Bilim Politikası ve Üniversiteler* (Yay. Haz. **E. Akalın-H. Aydoğdu-R. Saraoğlu**), *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik* (Yay. Haz. **Nuri Bilgin**). Dizinin diğer yeni kitapları da şunlardı. *Siyaset ve İnsan*, **Nuri Bilgin** *Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye*, **Bülent Aras**, *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi/İRA, ETA, PKK*, **Emin Gürses;** *Edebiyatımızda Dergiler*, **Erdal Doğan.**

Toplumsal Dönüşüm Yayınları 1930-40 Kuşağı yazarlarından **Osman Cemal Kaygılı**'nın *Bütün Eserleri*'nin yayımına *Çingeneler* ve *Aygır Fatma* romanlarıyla başladı. **Ataol Behramoğlu** ve **Metin Demirtaş**'ın 1970-90 yıllarında birbirlerine yazdıkları mektuplar *Şiirin Kanadına Mektuplar*; **Feridun Andaç**'ın yazın ve kültür yaşamımızın birçok önemli/tanınmış adı ile yaptığı söyleşiler *"Söz Uçar Yazı Kalır"* adıyla bu yayınevince yayımlandı. Yayınevinin *"Doç. Dr. Orhan Yavuz Dizisi"* ilk yedi kitabıyla göz doldurmuyordu.

Can Yayınları yılın en verimli/üretmen yayınevlerindendi. *"Türk Yazarları"* dizisinde **Oktay Akbal** *Batık Bir Gemi, Karanlıkta Sabah Kuşları* **Ahmet Altan** *İğreti Yaşamlar*, **Kürşat Başar** *İmparator Çay Bahçesi*, **Nazlı Eray** *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, **Cemil Kavukçu** *Sular Ne Güzelse*, **Erdal Öz** *İthaka'ya Yolculuk* **Demir Özlü** ve **Beş Ada** *Mehmet Zaman Saçlıoğlu*'nun yeni kitapları, *"Çağdaş Dünya Yazarları"* dizisinde ise başlıca şu kitaplar okura ulaşıyordu: *Che Guevara*,**Jeon Gormier;** *Yanlış Okumalar, Somon Balığıyla Yolculuk* **Umberto Eco**; *Yazmak* ,**Marguerite Duras**; *Santa Evita*, **Tomas Eloy Martinez;** *Güzel Karanlık*, **Antonio Munoz Molina;** *Çocukluk*, **Nathalie Sarraute**; *İpek*, **Alessandro Baricco;** *Anıma Mundi*, **Susanna Tamaro...**

15. yılını dolduran *Belge Yayınevi Marenostrum/Mitos; Düşünce, Kuramsal ve Siyasal İncelemeler, Türkiye İncelemeleri, Yaşam ve Anılar, İnsan Hakları, Bölgeler Deneyimler, Şiir/Poetika, Öykü/roman/anlatı* dizilerindeki yeni kitaplarıyla (*Kader Kuyusu*, **Mehmed Uzun;** *İstanbul'da ve Diyarbakır'da Azalırken*, **Yelda;** *Musadağ'da 40 Gün*, **Franz Werfel**; *Pontos Kültürü*, **Ömer Asan;** *Finans Kapital*, **Hilferding**: *Söz Mezbahası*, **Eduardo Galeano**, *Öte Kıyıdakiler*, **Erol Arar**; *Özgürlüğün Bedeli*, **Lissy Schmidt;** *Şakayık*, **Süleyman Okay**) yayın yaşamındaki canlılığını sürdürüyordu.

Bertolt Brecht

Yayın yaşamında 100. kitaba erişen *Telos Yayıncılık*'ın yeni kitapları şunlardı. *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, **Amin Maalouf;** *Karatavuk*, **Anne-Marie Garat**, *Kırbaç İnince*, **Jeremy Reed;** *Bir Kadın*, **Peter Esterhazy;** *Doğmadı Kutsal Çocuk*, **Pascal Bruckner;** *Şiirin Dolambalçı Yolları*, **Paul Eluard;** *Merkez İstasyonu'nda Oturup Ağladım*, **Ellsabeth Sunart;** *Veli*, **Faik Baysal;** *Büyülü Bir Yolda*, **Işıl Özgentürk;** *Ne Altın Ne Gümüş*, **Özdemir İnce.**

Papirüs Yayınevi Edebiyat, Tiyatro, Şiir, Yaşam, Ev-Aile dizilerinde yer alan yeni kitaplarıyla (*Zlata'nın Günlüğü*, **Zlata Pilpoviç**; *Soykırım Çocukları, Yeni Moda Aşklar Destanı*, **Ayşe Kilimci**, *Amatör Tiyatrocular a Sahneleme Önerileri*, **Mine Ergen:** *Seke Seke*, **Can Yücel;** *Aşk Soneleri/Ateşten Kılıç*, **Pablo Neruda;** *İçsel Dönüşüm*, **Diana Cooper,** *Karanlıkta Bir Işık*, **Cheri Huber;** *Kültüre ve Aşka Bir Çağrıdır; Yolculuk*, **Nevvar Sevindi**) yayın çizgisini farklı bir boyuta getiriyordu.

Ayrıntı, İmge, Doruk, Milliyet, Çınar, TÜBİTAK, Boyut yıl içinde okura en çok kitabı ulaşan diğer yayınevleri oldular...

IV. 1997'de Roman ve Öykücülüğümüz

Yayın yaşamındaki canlılığın okur katındaki ilgi odaklarını çeşnilendirdiğini söyleyebiliriz. Yine de, bu çeşni, imlediğimiz "anonimleşme"yi ortadan kaldıramıyordu. Özellikle edebiyatın oluşum, gelişim, gösterge kaynaklarından olan edebiyat dergilerinin hem nicelik, hem de nitelik olarak yoksullaşması bu sürecin kaçınılmaz sonucuydu.

Yayın yaşamını sürdüren *Varlık, Gösteri, Adam Sanat, Defter, Kuram, Sanat Dünyamız, Adam Öykü, Düşler Öykü, Edebiyat ve Eleştiri, İnsancıl, Yeni Biçem, Milliyet Sanat, Evrensel Kültür, Yazın, Papirüs, Karşı, Çağdaş Türk Dili* dergilerinin yanı sıra *Virgül, Yaşasın Edebiyat, Fayton* gibi dergilerin bu kervana katılması pek canlılık getiremedi.

Özcan Karabulut

Edebiyatın verimliliği, sunulan/yayımlanan ürünlerin değerlendirilmesi, tartışma/eleştiri gündemi yaratılması açısından dergilerin önemi yadsınamaz. Yazın/kültür dergilerimizin '97'deki görünümünde böylesine bir çabanın, girişimin olmadığını gözlüyoruz. Bu da ister istemez edebiyatımızın genel durumunu sorgulamaya yöneltiyor bizleri.

Yılın roman ödülleri şunlardı. ***Orhan Kemal Roman Armağanı:*** *Yıldırım Keskin, Ölümü Bekleyen Kent*; *Yunus Nadi Roman Ödülü* **Burhan Günel,** *Ateş Uykusu*; **İnkılap Roman Ödülü: Habib Bektaş,** *Gölge Kokusu*, **Adalet Ağaoğlu**'nun *"Romantik/Bir Viyana Yazı"* ile **Aydın Doğan Vakfı Roman Ödülü**'nü, **Yaşar Kemal**'in **Alman Yayıncılar Birliği Barış Ödülü**'nü kazanmaları romancılığımız adına "roman"ı, romancıyı gündeme getiren ödüller oldu.

Fakir Baykurt'un, romanlarının yeni basımlarıyla, Türkiye'deki 'yeni okur' kitlesiyle buluşması bu açıdan önemliydi. 79'dan beri Almanya'da yaşayan Baykurt, Almanya üçlemesinin sonuncusu *Yarım Ekmek* romanını da bu yıl yayımlıyordu (Adam Yay., 344 s.). Toplumsal değişim sürecinin onun roman coğrafyasına yansısının güzel bir örneğidir *Yarım Ekmek*. Dışgöç serüveninin boyutlarını dile getiriyordu, Baykurt. Bu buluşma, dönüş' romanı ona 1997 **Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü**'nü kazandırdı.

Oktay Akbal, yıllar sonra, yeni bir romanla okur karşısına çıkıyordu. *Batık Bir Gemi* (Can Yay., 96 s.) Yaşlı bir yazarın özyaşamöyküsel serüveni dile getirilen romanda, Akbal'ın, usta bir anlatıcı olduğunu bir kez daha görüyoruz. Yaşanılan 'an'la geriye dönüşler arasındaki gitgel hesaplaşması, 'gün'ün, 'an'ın yansıtılışındaki düşsel gerçeklik öğeleri onun anlatımını daha da sürükleyici kılıyor. Giderek okur da yaşamın anlamını sorguluyor *Batık Bir Gemi*, 90'ların Türkiyesinde yalnızlaşan bireyin romanıdır

Akbal'ın kuşakdaşı **Faik Baysal** *Veli* romanında (Telos Yay., 340 s.) sözünü ettiğimiz çözülme/yozlaşma sürecindeki Türkiye'nin panoramasını çizıyor adeta. Avukat Sungur Koparan'ın öyküsü; Saido, polis-mafya ilişkisi, işadamları, politikacılar, bürokratlar .. İç içe gelişen olayların tanıklığıyla bir döneme ışık tutuyor, Baysal.

Demir Özlü, İthaka'ya Yolculuk adlı yeni romanında (Can Yay 191 s.), bir anlamda sürgünlüğünün serüvenini yazıyor Sürüklenişnin düşle gerçek imgesi çevreninde dönenıyor anlatıcı. Yaşadığı 'gün'den, ait olduğu 'dün'e/'geçmiş'e uzanan bir yolculuk. İzlekleri zengin, anlatımı yoğun bir roman sunuyor, Özlü

Kanlı Düğün ve *Hücre 1952* (Pencere Yay., 195 s.); *Yabancılar* (1958), *Kaçaklar* (1961) romanlarıyla tanıdığımız tiyatro sanatçısı **Kemal Bekir**'in 'yazı'ya dönüşünü muştuluyor bizlere. Bir dönem romanı olan Hücre 1952, siyasal düşüncelerinden dolayı hücrede tutulan tiyatro sanatçısı Mustafa'nın bu süreçteki durumu sergilenir. Bir anlamda siyasal baskının bireyin dünyasında açtığı tahribat, buna donuk gözlemler ustalıkla anlatılıyor romanda. Hücre 1952, psikolojik boyutu olan bir roman.

Selim İleri son yıllardaki verimliliğini *Cemil Şevket Bey Aynalı Dolaba İki El Revolver* (Oğlak Yay., 244 s.) romanıyla iyice kanıtlar düzeydeydi. İleri, *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Ol-*

saydın (1991), *Kırık Deniz Kabukları* (1993), *Gramafon Hâlâ Çalıyor* (1995) romanlarıyla farklı bir çizgiye getirdiği romancılığını bu yeni romanıyla taçlandırıyor, diyebilirim. İleri; çağa tanıklığı tarihe dönük bir bakışla gündeme getiriyor adeta... Ardı ardına çıkan bu romanlarında beliren bu izlek açımlanarak sürüyor; hem kişilerin dünyasında, hem de anlatılanlarda. Düşten düşünceye, toplumdan bireye, bireyden tarihe uzanan bir yolculuğa çıkarıyor okurunu İleri. Romanın, sonuçta bir dil işçiliği olduğunu da bu romanıyla savunuyor, İleri. Yozlaşan, bellek yitimi yaşanılan bir ortamda hayatı/yazıyı dille savunuyor, Selim İleri.

Kırpı, (T. İş Bankası Kültür Yay., 110 s.) **Sulhi Dölek**'in **T. İş Bankası, 1996 Edebiyat Büyük Ödülü**'nü kazanan romanı. Çalkantılı bir dönemin, arayış ve çözülmenin bireyin dünyasına yansıtılarını dile getiriyor, Dölek. Romanın kahramanı Kırpı Reşat, toplumsal çözülmenin sıradanlaştırdığı insanı simgeliyor. İyi-kötünün buluştuğu nokta ise onun anlatısının yergisel yanını oluşturur sürekli, Habis'in Serüvenleri (Varlık Yay.) Dölek'in yıl içinde yayımlanan bir diğer kitabıydı.

Fakir Baykurt

Nazlı Eray, *İmparator Çay Bahçesi*'nde (Can Yay., 203 s.) bir düşün, düşle yaşanılan gerçekliğin ardına düşürür okurunu. Öyküler, öykücükler; mekândan mekâna sürüklenişler o düşsellığın uğrak yerleri olur. Faruk Bey, Mebrure Hanım, Rıza Bey, Gül Abla, Mesut Bey, Samime Hanım, Celal, İrfan, Adviye Hanım yazılan, kendini yazdıran romanın düşsellığında gerçekliğiyle yer alan kişiler Eray, anlatımında yalın gerçeklik boyutunu yakalıyor bu romanıyla

Buket Uzuner'in üçüncü romanı *Kumral Ada Mavi Tuna* (Remzi Kitabevi, 431 s.) 97'nin medyatik açıdan en çok tartışılan romanlarından oldu.

97'de yayınlanan diğer romanlar ise şunlardı. *Mızıkalı Yürüyüş*, **Vüs'at O. Bener** (İletişim Yay.), *Dönüşler*, **Erhan Bener** (Ümit Yay.), *Kaçak Kız*, **Muzaffer İzgü** (Bilgi Yay.), *Menekşelendi Sular*, **Afet Ilgaz** (Timaş Yay.), *Abdullah'ın Ablası*, **Şiir Erkök Yılmaz** (Yapı Kredi Yay.), *Siyah Makamı*, **Ümit Kıvanç** (İletişim Yay.), *Hiçbir Aşk, Hiçbir Ölüm*, **İnci Aral** (Özgür Yay.), Gölge Kokusu, **Habib Bektaş** (İnkılap Kitabevi), *Kırık Zarlar*, **E. Emine** (İletişim Yay.), *İnokın Bir Aşk Bilmecesi*, **Çetin Yiğenoğlu** (Çağdaş Yay.), *Pınhan;* **Elif Şafak** (İletişim Yay.), *1929*, **Ahmet Sipahioğlu** (Metis Yay.), *Yollar Nereye Düşer*, **Nurcihan** (Bilgi Yay.), *Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi*, **Selma Fındıklı** (Sel Yay.).

1997 yılı romandan ise "öykü yılı" oldu, öyküden daha çok söz edildi diyebiliriz. Adam Öykü dergisine ilginin artması, **Düşler Öyküler**'in *1. Ankara Öykü Günleri*'ni düzenlemesi, *Fayton Öykü Günleri*'nde "Sabahattin Ali"nın öykücülüğünün yeniden gündeme gelmesi, edebiyat dergilerinde öyküye yer verilmesi buna bir gösterge diyebilirim. Sayısal olarak, yayımlanan öykü kitapları da romanın önüne geçti bu yıl.

1950 Kuşağı yazarlarından **Demir Özlü**'nün *Balkur'da Akşam Yemeği* (Yapı Kredi Yay., 59 s.), **Muzaffer Buyrukçu**'nun *Telefon Konuşmaları* (Sel Yay.), **Orhan Duru**'nun *Fırtına* (Yapı Kredi Yay.), **Erdal Öz**'ün *Sular Ne Güzelse* (Can Yay., 140 s.), **Demirtaş Ceyhun**'un *Ayı İzi* (Eylül Öyküleri 2. basımı Sis Çanı Yay., 126 s.), **Fikret Hakan**'ın *Hamal'ın Uşakları* (Telos Yay., 138 s.) kitaplarını ilk sırada anabiliriz.

Diğer öykü kitapları ise şunlardı. *Şeytan Rivayetleri*, **Erhan Tığlı** (Toplumsal Dönüşüm Yay., 172 s.), *Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi*, **Necati Tosuner** (Yapı Kredi Yay.), *Çocukluğumuz*, **Metin İlkin** (Berfin Yay.), *30 Yılın Bütün Hikâyeleri*: 1967-1997, **Selim İleri** (Oğlak Yay.),

Yaşar Kemal Gunter Gras ile - Alman Yayıncılar Birliği Barış Ödülü-1997

Enayı Bir Aşk, **Şiir Erkök Yılmaz** (Yapı Kredi Yay.), *Hayatı Savunma Biçimleri*, **Adalet Ağaoğlu** (Oğlak Yay., 121 s.), *Yeni Moda Aşklar Destanı*, **Ayşe Kilimci** (Papirüs Yay., 171 s.), *Ruh İkizini Arar*, **Mahir Öztaş** (Yapı Kredi Yay.), *Savrulmalar*, **Feyza Hepçilingirler** (Remzi Kitabevi, 135 s.), *Bütün Ülke Yeşil Vadi*, **Ali Balkız** (Öteki Yay., 118 s.), *Taş Üstünde Gül Oyması*, **Erendiz Atasü** (Bilgi Yay., 155 s.), *Baştan Sona Yalnızlık*, **Özcan Karabulut** (Telos Yay., 100 s.), *Beş Ada*, **Mehmet Zaman Saçlıoğlu** (Can Yay., 139 s.), *Aşk Meleğinin İşleri*, **Zeynep Avcı** (İletişim Yay.), *Bir Yanım Bahar Bir Yanım Kış*, **Sevgi Özel** (Ümit Yay.), **A. Didem Uslu,** *Geçip Gitti Göçmen Kuşlar* (Yapı Kredi Yayınları), *Seviçira*, **Ertuğrul Oğuz Fırat** (Doruk Yay. 642 s.), *Günah Yiyen*, **Dost Körpe** (Metis Yay., 135 s.)

İlk öykü kitapları ile okur karşısına çıkan yazarlar ve kitaplar: **Ercüment Aytaç**, *Sahtekâr Şiraltı* (Yapı Kredi Yay.), *Tünel*, **Melih Ergen** (Can Yay., 11 s.), **Sema Kaygusuz**, *Ortadan Yarısından* (Can Yay., 108 s.), **Münir Göle**, *Yansılar Kitabı* (Afa Yay., 136 s.), **Faruk Duman,** *Seslerden Başka Sesler* (Can Yay., 103 s.), **Türker Armaner**, *Kıyısız* (Metis Yay., 123 s.), **Münevver Oğan,** *Yitik ve Mavi* (Doruk Yay., 104 s.), **Fatma Murat**, *Hiç Değilse Ölüm Var* (Bilgi Yay., 93 s.), **Eray Karınca,** *Çökelez* (Çankaya Bel. Yay., 96 s.), **Muhsin Kızılkaya,** *Ben de Mahfuz Fotoğraflar* (İletişim Yay.)

Ayrıca, *Aras Yayıncılık*'ın Türkçe'ye kazandırdığı üç öykü kitabının adını burada anmalıyım: *Seferberlik Türküleriyle Büyüdüm*, **Kirkon Ceylan** (123 s.), *Güvercinim Harput'ta Kaldı*, **Hamasdeğ** (Çeviren: Sarkis Seropyan, 135 s.), *Yaşamı Beklerken*, **Antan Özer,** (Çeviren: Klemans Çelik Zakaryan, 101 s.). Bir de 1970'den bu yana Almanya'da yaşayan **Zafer Şenocak**'ın (1961) Türkçe'ye çevrilen *Atletli Adam* (Çev.: M. Tüzel, V. Çorlu, Kabalcı Yay., 126 s.) öykü kitabını belirtmeliyim.

Öyküde bu denli verimliliği anonimleşen düzyazının kurtuluşu olarak görmek mi gerekiyor, acaba? Sanmıyorum! Bunu daha çok deneme/eleştiri/düşün yazılarında görebilmek olası. Ama öykü ustalarının inceliklerle örülü öyküleri bu kurtuluş ışığını getiriyordu.

Öykü, romana göre, kendini daha çabuk ele veren bir tür. Hele izlerden, izleklerden, birikimlerden geçmemiş, dil bilincini oluşturup, kalıtla hesaplaşmasını yapamamış bir yazarda bu hemence ortaya çıkıverir. Yazar > kitap > öykücü kavramları da bu süreçte içi boşaltılan kavramlardı. **Salt, yazmak, kitap çıkarabilmek yazarlığın ölçüsü oldu.** Yazarlığı bir iş, uğraş, meslek olarak almak yerine, eğlenceli 'bir şey', birtakım 'çıkışlar', iktidar edinmeler, kabul görülmeler adına araç olarak görmek eğilimi yaygınlaşınca... **Üstelik "gazeteci-yazar" furyasının da edebiyat yapmak adına yazıya döşenmesi...** Sanırım bu "anonimleşme" çizgisinin hatlarını daha da belirginleştiriyordu.

Fotoğraf: Ahmet Yıldız

Muzaffer Buyrukçu

Erdal Öz, *Sular Ne Güzelse* ile okuru düzyazının, Türkçe'nın sıcaklığına çekti. Öykülerin kuruluşu, anlatımdaki yalınlık.. Bir öykü ne anlatır, bir öyküyle ne/nasıl anlatılır gibi karşılığını bulabileceğimiz soruları sordurabiliyordu, Öz. Çözülmenin, değişimin, yozlaşmanın uçlandığı yerde edebiyatın varoluşunu "50 Kuşağı" yazarlarıyla soluyordunuz. Öz'ün öyküleri bunun güzel örneğiydi.

Demir Özlü de kısa anlatılarının yer aldığı *Balkur'da Akşam Yemeği*'nde bu tadı getiriyordu. Yazara ait, onun düş ve düşün evrenine özgü şiirsel öyküler...

Aynı kuşağın bir başka öykücüsü, sinema sanatçısı **Fikret Hakan** *Hamal'ın Uşakları* ile yeniden öyküye dönüyordu. 1955-57'lerde yazdığı öykülerin yanı sıra iki yeni öyküsü de kitapta yer alıyor.

70'li yıllarda ilk öykülerini okuduğumuz **Adalet Ağaoğlu** dördüncü öykü kitabı *Hayatı Savunma Biçimleri*'nde bilincimizin kapısını aralayarak; hayatın sırlanan yanlarına bizi götürüyordu. Dile getirilenlerde insan gerçekliğinin boyutlarını görüyoruz.

Benzer bir duyarlığı **Ayşe Kilimci**'nin *Yeni Moda Aşklar Destanı*, **Feyza Hepçilingirler**'in *Savrulmalar*, **Erendiz Atasü**'nün *Taş Üstünde Gül Oyması* öykü kitaplarında buluyoruz. Yaşamı savunmanın, yaşama tanıklığın yeni bir dille kurulan yazının gerçekliğiyle olabileceğini getiriyordu her bir öykücü. Ait olunan yer, yaşanılan ortam, insanın düşle-gerçek arasındaki dünyası, ilişkileri öykücülerin dil evreninde ustalıkla biçim alıyor.

Yozlaşıp körelen bir ortamda hayatı yazıyla savunmanın bir yoludur öykü. Üstelik, insanın kendisini en iyi ifade edebileceği bir yol.

Melih Ergen'in *Tünel*'indeki öykülerini okuyunca öykünün bu boyutları üzerinde düşünebiliyorsunuz. İnsanın içsel serüvenine hayatın içinden bakabiliyor, Ergen. 97'nin en ilgiye değer bir ilk öykü kitabı Tünel.

Sema Kaygusuz, Münir Göle, Faruk Duman böylesi bir ilgiyle ilk kitaplarını okutan öykücüler oldu.

Ali Balkız, *Bütün Ülke Yeşil Vadi*'de öykücülüğünü daha özgün bir yere getirdiğini söylemeliyim. **Cemil Kavukçu**, öykülerini bir süre dinlendirmeli sanıyorum. Ardı ardına çıkan bu üçüncü kitap, onun öyküsüne pek bir şey katmıyor. **Özcan Karabulut,** öykünün aykırı sokaklarında dolaşıyor. Yer yer hayatın dışına düşüyor. Söylemi önceliyor. Sorgulamalar, hesaplaşmalar, bireyin yalnızlığı izleğinde buluşturuyor onu. **Mehmet Zaman Saçlıoğlu**, ikinci kitabı *Beş Ada*'da bir anlatı şöleni yaşatıyor okura. Yazma bilincinin yurduna döndürüyor sık sık okurunu. Düşle 'gerçek'in sarkacında gidip gelişler... İnsana, hayata dair yeni sözler, yeni majlarla yaratılan atmosfer. Sanırım, onun öyküsünde, en çok bu yanlar üzerinde durulacak.

V. Birikimin Aynası

Edebiyatımızda süreklilik çizgisi bir ölçüde oluşan birikimi değerlendiren çalışmalarla sağlanmıştır diyebiliriz. Bu da uzunca bir zaman dilimini kapsar.

Yazınsal üretim alanında 'yazı'nın kuşatıcı işlevinden söz ederken bu yanını görmemiz gerekir

Birikime yönelme modern yazın türlerini tanımakla birlikte, çeviri etkinliği ve bilimin, bilimsel çalışmaların yaygınlığı ile gerçekleşir. Oluşanı değerlendirme yöntemi bu aşamaları gerektirir

Son yıllarda yazın/kültür/sanat ve düşün yaşamımızda yaygın bir çeviri etkinliğinden söz edebiliriz. 40'larda başlayıp, 60'larda etkin/yaygın duruma gelen bu etkinlik edebiyatın dolaşım alanını genişletip, zenginleştirmiştir

Düşünsel açıdan edebiyatımızın deneme, eleştiri inceleme/araştırma alanlarındaki verimliliğini gelişme dinamiğine verebiliriz. Yıldan yıla artarak gelişen birikim, yaratıcı yazarın çalışmalarının önünü de açmıştır

1997'de bu tür çalışmaların, yayımlanan kitapların çokluğundan söz edebiliriz. Ön plana çıkan armağan, biyografik inceleme/eleştiri, deneme, anı, gezi kitapları oldu denilebilir.

Nazan Aksoy ile **Bülent Aksoy**'un hazırladıkları **Berna Moran**a *Armağan/Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* (İletişim Yay., 261 s.), Berna Moran'ın edebiyat eleştirimizde açtığı yolun aydınlığında kotarılmış bir derleme. **Murat Belge, Dilek Doltaş, Fethi Naci, Ahmet Oktay, Orhan Pamuk, Hilmi Yavuz, Ayşegül Yüksel** gibi yazarlar bu ortak kitaba yazılarıyla katkıda bulunanlar

Sezer Duru'nun hazırladığı *Tezer Özlü'ye Armağan* (Yapı Kredi Yay., 190 s.), bu kez tümüyle bir yazarın dünyasına yolculuğa çıkarıyor okuru.

Semih Gümüş'ün hazırladığı *Fethi Naciye Armağan* (Oğlak Yay.), Fethi Naci'nın 70. yaşında, onun yazın evrenine bakış, bunun farklı kişilerce tanıtımını içeren yazılardan oluşuyor.

Füsun Akatlı ve **Müge Gürsoy Sökmen**'in hazırladığı *Bilge Karasu Aramızda* (Metis Yay.), Karasu'nun yazınsal kişiliğini tanıtmaya yönelik bir armağan kitap.

Ahmet Oktay'ın *İsrafil'in Sur'u* (Yapı Kredi Yay., 131 s.) **Enis Batur**'un *Opera*'sını incelemeye/çözümlemeye yönelik bir çalışma.

Konur Ertop, *Bir Destan Rüzgârı*nda (Sel Yay., 166 s.), **Yaşar Kemal**'ın yaşam serüvenini anlatıyor. Aynı yayınevinin "Temel Taşlar" dizisinin bir diğer kitabı da **Attilâ İlhan**'ın yaşamöyküsünü içeriyor: *Büyük Yolların Haydudu,* **Öner Ciravoğlu**

Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali/İnsan ve Eser* (Yapı Kredi Yay., 397 s.) adlı incelemesinde yazarın yaşamı ve sanatını ayrıntılı biçimde irdeliyor.

Doğan Hızlan, edebiyatımızın önemli adlarıyla yapıtları ve sanat arayışları üzerine yapmış olduğu söyleşileri Söyleşiler (Milliyet Yay., 288 s.) kitabında biraraya getirdi.

Feridun Andaç *Söz Uçar Yazı Kalır*'da yazın/kültür dünyamızın tanınmış 37 adıyla değişik zamanlarda yaptığı söyleşileri bir bütünlük içinde sunuyor. Her iki söyleşi kitabı yazın/kültür coğrafyamızı tanıtıcı içerik taşımaktadır.

1960 Kuşağı şairlerinden **Ataol Behramoğlu** ile **Metin Demirtaş** 1970-1995 yılları arasındaki karşılıklı yazışmalarını *Şiirin Kanadında Mektuplar*'da kitaplaştırdılar (Toplumsal Dönüşüm Yay., 480 s.).

97'nin en verimli yazarlarından olan **Enis Batur**'un okura ulaşan deneme/gezi/günlük kitapları şunlardır: *Bu Kalem Bukalemun, İki Deniz Arası Siyah Topraklar* (287 s., fotoğraflı), *Seyrüsefer Defteri* (195 s., Yapı Kredi Yayınları). Batur'un yazınsal uğraşının izlerini, izleklerini, uçlandığı noktaları gösteren bu çalışmaların yanı sıra yine Batur üzerine hazırlanan iki kitabı da burada anmam gerekiyor: *Enis Batur İçin Otuz Kuş Bakışı* (Haz.. Kaan Çaydamlı-Çetin San 191 s.), *Enis Batur Bibliyografyası İçin Bir Deneme 1970-1995* (Doç. Hatice

Aynur, 151 s., Altıkırkbeş Yay.).

Kuşkusuz yılın en ilginç kitaplarından biri **Memet Fuat**'ın *Gölgede Kalan Yıllar*ıydı (Adam Yay.). Memet Fuat anılarını bir döneme tanıklığını dile getiriyor. Hissedilerek yaşanan günlerin izlerine dönüşte yaşamın anlamını, insan ilişkilerinin düzeyini bambaşka bir gözle algılıyor, o tanıklığın yolculuğunu uzunca bir süre içinizde yaşıyorsunuz.

Bin Dokuz Yüz'e Veda (143 s.), *Geçmişe Açılan Pencere* (Yapı Kredi Yay.), *Yazının Yedi Rengi* (İyi Şeyler Yay.), **Uğur Kökden**'in 97'de kitaplaşan denemeleri... Usta bir denemecinin yaşamı kuşatan bakışı; insanı zenginleştirici, dilin ve yaşamın anlamını kavrayıcı yolculuğa çıkarıyor...

97'de yayımlanan başlıca deneme, inceleme, anı-gezi kitapları şunlar oldu: *Şarkılarına Kadar Mahzun*, **Oktay Akbal** (Çağdaş Yay., 159 s.), *Pir Sultan Abdal'dan Onat Kutlar'a*, **Konur Ertop** (Çağdaş Yay., 288 s.), *Yasemin ve Martı*, **Refik Durbaş** (Adam Yay., 189 s.), *Eğitimde Yeni Arayışlar*, **Zehra İpşiroğlu** (Adam Yay., 219 s.), *İkinci Yeni Yazıları*, **Muzaffer İlhan Erdost** (Onur Yay., 122 s.), *Osmanlılarda Aydın Kavramı*, **Demirtaş Ceyhun** (Sıs Çanı Yay., 152 s.), *Kül Tablet*, **Lütfiye Aydın** (Öteki Yay., 119 s.), *Büyülü Bir Yolda*, **Işıl Özgentürk** (Telos Yay., 148 s.), *Umut İnsanda*, **Öner Yağcı** (Toplumsal Dönüşüm Yay., 390 s.), *Kapıdan İçeri Girmek*, **Necati Mert** (Çarksuyu Yay., 128 s.), *Cervantes İnebahtı'nın Tek Kollusu*, **Yağmur Atsız** (Boyut Kitapları, 96 s.), *Geriye Kalan Devrimdir*, **Bülent Somay** (168 s.), *İki Şahıt ve Diğerleri*, **Haldun Bayrı** (Metis Yay., 59 s.), *Göl Hafif Çalkantılı Olacak, Geçti Akşam Suları*, **Tarık Dursun K.** (Bilgi Yay.), *Yaz Dersleri*, **Rauf Mutluay** (İyi Şeyler Yay.), *Şiir Yazıları* (İyi Şeyler Yay.), *50 Türk Romanı*, **Fethi Naci** (Oğlak Yay.), *Sepya Mürekkebiyle Yazıldı*, **Selim İleri** (Oğlak Yay.), *Yaşa Yaşa Gör Temaşa*, **Vedat Günyol,** *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, **Gürsel Aytaş** (Gündoğan Yay., 172), *Günceden Eksiltmeler*, **Mazhar Candan** (Yapı Kredi Yay.), *Kırılan Canlar*, **Sunay Akın** (Çınar Yay.), *Borges'in Kaplanları*, **Demir Özlü** (Yapı Kredi Yay.), *Türkçe "Off"*, **Feyza Hepçilingirler** (Remzi Kitabevi), *Güneşli Rüzgârı Nâzım'ın*, **Refik Durbaş,** *Türkçe'de Yazınsal Eleştiri*, **Mahir Ünlü,** *Gül Olan Toprak*, **B. Sadık Albayrak** (Toplumsal Dönüşüm Yay.), *İğreti Yaşamlar*, **Kürşat Başar** (Can Yay.), *Karanlıkta Sabah Kuşları*, **Ahmet Altan** (Can Yay.), *Kültüre Aşka Bir Çağrıdır Yolculuk*, **Nevval Sevindi** (Papirüs Yay.), *Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı*, **Sevda Şener,** *Gösterge Avcıları*, **Mehmet Rıfat**, *Tanrının Onuru İnsan*, **Kemal Demirel** (Yapı Kredi Yay.), *Her Yer Tiyatrodur*, **Memet Fuat,** *Güncelin Çağrısı*, **Doğan Hızlan,** *Poetika*, **İlhan Berk;** *Resmin Gölgesi Şiire Düştü*, **M. Kayahan Özgül** (Yapı Kredi Yay.).

İMGE kitabevi

İmge'den yeni kitaplar...

İNCELİKLİ GO SANATINI KEŞFETMEYE ÇAĞIRAN KÜÇÜK KİTAP

GEORGE PEREC
PIERRE LUSSON
JACQUES ROUBAUD

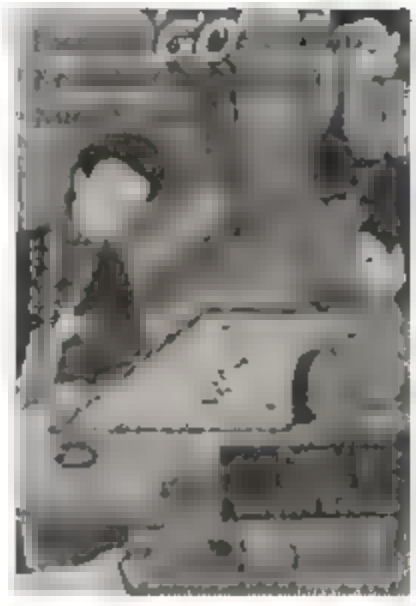

MUAMMER KARADAŞ

önce gözlerin

Geldin, hoşgeldin, umulmazdın
Deli bir ışık gibi girdin inime
bir örümcek ağında kamaşan göz: ben
Çürümüş bir yürekte açan giz: sen
Geldin, suç kişneyen beyaz atlarınla

Geldin, hoşgeldin; umulmazdın
Bir çöplükte buldun beni; yudun, arıttın
Al beni, tütsü tütsü gezdir içinde, al
İçin ki kendini ele vermez bir cangıl
Geldin, bir sade kahvedeki ağır gizem

Geldin, hoşgeldin; umulmazdın
Yer sofrasında dilim dilim sıcak sıcak
Sarı safran bir hüzün çeşnisi damağımda
Bir uçurumda upuçuk bir ses: Kimsin sen?
Kimsin sen pençelerini yüreğime geçiren

Geldin, hoşgeldin; umulmazdın
Seninle bir daha sevdim sokak dilini
Dilin var ya dilin en ele geçmez kurye
Bir uygarlığı dinamitleyen kızıl örümceğin
Vücudun senin ihtilalci bir suç örgütü

Hiç kuşkum yok, elebaşısı kara gözlerin

ÖMER FARUK HATİPOĞLU

dal

yatar bursa kalesinde

Sevdalınız komünisttir,
on yıldan beri hapistir,
yatar Bursa kalesinde.

Hapis amma, zincirini kırmış yatar,
en âlâ bir mertebeye ermiş yatar,
yatar Bursa kalesinde.

Memleket toprağındadır kökü,
Bedreddin gibi taşır yükü,
yatar Bursa kalesinde.

Yüreği delinip batmadan,
şarkısı tükenip bitmeden,
cennetini kaybetmeden,
yatar Bursa kalesinde.

1947

YEŞİLÇAM
SOKAĞI
FOTOĞRAFLARI

TANER AY

ÇALINTI
YAYINLARI

KADIN VE BOĞA

(ÖYKÜLER)

AHMET YILDIZ

ÇALINTI
YAYINLARI

ÇIKIYOR !